

idea

PLUTARK

ÜNLÜ YUNANLI VE ROMALILARIN YAŞAMLARI

THESEUS • ROMULUS

İDEA B1 2011/02

PLUTARK
YAŞAMLAR
THESEUS VE ROMULUS

- 1-2. THESEUS; ROMULUS; KARŞILAŞTIRMA
3-4. LİKURGUS; NUMA POMPILIUS; KARŞILAŞTIRMA
5-6. SOLON; POPLICOLA; KARŞILAŞTIRMA
- 7-8. THEMİSTOKLES; CAMILLUS
9-10. PERİKLES; FABIUS; KARŞILAŞTIRMA
11-12. ALKİBİADES; CORIOLANUS; KARŞILAŞTIRMA
- 13-14. TİMÖLEON; AEMILIUS PAULUS; KARŞILAŞTIRMA
15-16. PELOPİDAS; MARCELLUS; KARŞILAŞTIRMA
17-18. ARİSTİDES; MARCUS CATO; KARŞILAŞTIRMA
- 19-20. FİLOPOEMEN; FLAMININUS; KARŞILAŞTIRMA
21-22. PYRRHUS; CAIUS MARIUS
23-24. LYSANDER; SYLLA; KARŞILAŞTIRMA
- 25-26. KİMON; LUCULLUS; KARŞILAŞTIRMA
27-28. NİKİAS; CRASSUS; KARŞILAŞTIRMA
29-30. SERTORIUS; EUMENES; KARŞILAŞTIRMA
- 31-32. AGESİLAUS; POMPEY; KARŞILAŞTIRMA
33-34. ALEXANDER; SEZAR
35-36. FOKİON; GENÇ CATO
- 37-38. AGİS ve KLEOMENES;
39-40. TIBERIUS GRACCHUS ve CAIUS GRACCHUS;
KARŞILAŞTIRMA (DÖRTLÜ)
- 41-42. DEMOSTHENES; CICERO; KARŞILAŞTIRMA
43-44. DEMETRİUS; ANTONY; KARŞILAŞTIRMA
45-46. DİON; MARCUS BRUTUS; KARŞILAŞTIRMA
47. ARATUS
48. ARTAXERXES
49. GALBA
50. OTHO

PLUTARK

Yaşamlar

THESEUS

•

ROMULUS

Çeviren

Meriç Mete

idea • istanbul

İDEA CEP KİTAPLARI — 002

İdea Yayınevi
Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy — İstanbul
iletisim@ideayayinevi.com
www.ideayayinevi.com

Bu çeviriler için © MERİÇ METE 2005

PLUTARK

YAŞAMLAR

THESEUS VE ROMULUS

Birinci Baskı 2005

İDEA CEP KİTAPLARINDA İkinci Baskı 2011

*Bu çeviri The Loeb Classical Library yayını ve
The Dryden Translation temel alınarak yapılmıştır.
Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü
İdea Yayınevinin ön izni olmaksızın
yeniden üretilemez.*

İDEA CEP KİTAPLARI DİZİSİ 002 / TARİH 1

SÜRELİ YAYIN

YAYININ ADI: Plutark, *Yaşamlar, Theseus ve Romulus*
YETKİ SAHİBİ / SORUMLU MÜDÜR: ALİYE ZEYNELOĞLU
YÖNETİM YERİ: İDEA YAYINEVİ

Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy — İstanbul

YAYININ SÜRESİ: 30 GÜNDE BİR

BASKI: BAYRAK MATBAASI

Davutpaşa Cad. 14/2 34015 Topkapı — İstanbul

DAĞITIM: YAYSAT

Doğan Medya Tesisleri, Hoşdere Yolu 34517 Esenyurt — İstanbul

Printed in Türkiye

ISSN 2146-1252

İDEA B 1 2011/02

İçindekiler

Theseus — 7

Romulus — 47

Theseus ve Romulus'un Karşılaştırması — 92

ÖZEL ADLAR DİZİNİ — 98

SÖZLÜK — 104

DİZİN — 105

THESEUS
(EFSANE)

Theseus
ΘΗΣΕΥΣ

I. Tıpkı, Ey Sossie Senekios,¹ coğrafyacıların dünyanın bilmedikleri bölgelerini haritalarının kıyılarına sürmeleri ve “Ötelerde uzanan bölgelerin yabanıl hayvanlarla dolu susuz çöl” ya da “yanına yaklaşılmaz bataklık” ya da “İskit buzu” ya da “donmuş deniz” oldukları yolunda açıklamalar yapmaları gibi, ben de, *Koşut Yaşamlar* üzerine bu yazılarımda olası uslaımlama tarafından erişilebilecek ve olguları ele alan bir Tarih için temel olabilecek zaman dönemlerini taradığıma göre, daha erken dönemler için diyebilirim ki, “Bunların ötesinde şairlerin ve masalcıların tansık ve uydurmalarla dolu dünyalarından, bir kuşku ve belirsizlik dünyasından başka birşey yoktur.”

Gene de yaşamacı Likurgus ve kral Numa üzerine olan bölümü yayımladıktan sonra düşündüm ki, değil mi ki çalışmam beni böylesine gerilere getirdi, pekala daha da öteye Romulus’a dek gidebilirdim. Ve kendime (tıpkı Aeschylos’un dediği gibi) —

*“Kim böyle bir savaşçıyla dövüşmeyi göze alabilir?
Kimi çıkarayım karşısına? Kim bunu hak eder?”*

diye sorarken, öyle göründü ki güzel ve ünlü Atina kentinin kurucusunu yenilmez ve şanlı Roma’nın babasına karşıt ve koşut almaktan daha iyisini yapamazdım.

¹Sossie Senekios (Σόσσιε Σενεκιωσ) Plutark’ın Roma’da kalışı sırasında kazandığı dostlarından biri. Senekios İS 98 ile 107 yılları arasında dört kez konsüllük yaptı. Plutark ayrıca *Demostenes*’in ve *Dion*’un açılışlarında da ona seslenir ve böylece bu kitapları ona adanmış olur.

Öyleyse umalım ki öykü sağıın Tarih niteliğini kazanacağı bir düzeye dek Usun arındırmasından geçsin. Ama nerede güvenilir olmaktan uzaklaşacak ve olası bir olguya benzemeyi yadsıyacak olursa, antikçağ öykülerini hoşgörürü ile kabul edecek denli incelik gösterebilen okuyucularla karşılaşmak için dua edeceğim.

II. Theseus bana pekçok bakımdan Romulus'u andırıyor göründü. İkisi de evlilik dışında ve belirsiz ana-babalardan doğdukları için tanrılardan gelmiş biliniyorlardı: —

*"Tüm dünyanın kabul ettiği gibi, ikisi ¹ de savaşçıydı."*²

İkisi de beden gücünü eşit bir düşünce dinçliği ile birleştiriyordu. Dünyanın en ünlü iki kentinden, Roma ve Atina'dan birini Romulus kurdu, ötekini Theseus bir yerleşim noktası yaptı. İkisi de kadınlara tecavüz etmekle suçlandı. Bundan başka, ikisi de yurtlarında talihsizliklerden ve ailelerinde kıskançlıklardan kaçmayı başaramadılar. Ve eğer en az şiirsel abartma ile anlatılan öykülerde gerçekliğin yolunu gösteren birşeyler varsa, ikisinin de son günlerinde bile yurttaşları ile çatışma içinde oldukları söylenir.

III. Theseus'un soyağacı baba yanında geriye Erekteos'a ve Attika'ya ilk yerleşenlere dek gider; anne yanında, Pelopides'e. Çünkü Pelopides varsıllığının büyüklüğü nedeniyle olduğu gibi çocuklarının sayısı nedeniyle de Peloponez'deki kralların en güçlüsüydü. Kızlarından birçoğunu önde gelen erkeklerle evlendirdi, ve oğullarından birçoğunu kentler arasına onların egemenleri olarak dağıttı. Bunlardan Theseus'un büyükbabası olan Pittheos adında biri küçük Troezen kentinin egemeniydi, ve zamanının bilgisinde ve en büyük bilgelikte yetişmiş olmakla ünlüydü. Günün bilgeliği başlıca şair Hesiodos'a büyük ününü kazandıran ve *İşler ve Günler* adlı kitabında bulunan ahlaksal ilkelerden oluşuyordu.

¹Telemon ve Hektor.

²Homeros, *İlyada*, vii. 281.

Bunlardan Aristoteles¹ tarafından da sözü edilen biri Pittheos'a yüklenir: —

*“Bol ve kesin olmalıdır değerli birine söz verilen ödeme.”*²

Ve Euripides³ Hippolytos'tan “kutsal Pittheos'un öğrencisi” olarak söz ederken, dünyanın Pittheos üzerine ne düşündüğünü gösterir.

Şimdi çocuk isteyen Atina kralı Aigeos'un Püthian rahibesinden ona Atina'ya gelinceye dek hiçbir kadınla ilişkiye girmemesini buyuran ünlü kehaneti aldığı söylenir. Ama kehanetin sözlerinin biraz belirsiz olduğunu düşünen Aigeos Troezen'e giderek tanrının şu sözlerini Pittheos'a iletti: —

*“Geşetme şarap torbasının boynunu, halkın büyük başkanı, Bir kez daha Atina kentine gelinceye dek.”*⁴

Pittheos görünürde bu karanlık sözlerin ne anlama geldiğini çıkardı ve Aigeos'u kızı Aithras ile yatmaya inandırdı ya da kandırdı. Aigeos daha sonra birlikte olduğu kızın Pittheos'un kızı olduğunu öğrenince ve ondan çocuk doğuracağı kuşkusuna kapılınca, bir kılıç ve bir çift sandal aldı ve bunları içine onları alabilecek denli büyük bir oyugun üzerinde yatan irice bir kayanın altına gizledi. Bundan yalnızca prensese söz etti ve ona eğer ondan bir oğul doğuracak olursa ve eğer çocuk büyüdüğünde kayayı kaldırıp altında bırakılanları çıkarabilirse, onu bu nesnelerle birlikte tam bir gizlilik içinde ve yolculuğunu olanaklı olduğu ölçüde herkesten saklayarak ona göndermesini bildirdi; çünkü Pallas'ın⁵ ona sürekli başkaldıran ve çocuğu olmadığı için onu küçümseyen oğullarından çok korkuyordu; bunların sayısı elliydi. Sonra oradan ayrıldı.

¹Fragman 553.

²Pittheos, Dize 370.

³Hippolytos, 11.

⁴Bkz. Euripides, *Medea*, 674, 676 (Kirchhoff).

⁵Erkek kardeşi

IV. Aithra bir oğul doğurunca, kimilerinin dediğine göre onu tanıtacak simgeler taşın altına *koyulduğu* [θέσιν] için kendisine hemen Theseus adı verildi; ama başkaları ise adını daha sonra Atina'da Aigeos onu oğlu olarak *tandığı* [θεμένου] zaman aldığını söyler. Dediklerine göre Pittheos tarafından yetiştirildi, ve Konnidas adında bir bakıcısı ve öğretmenini vardı. Bugün bile Atinalılar Theseus şenliğinden bir gün önce bu öğretmen için bir koç kurban ederler, anısını Theseus'un yalnızca resimlerini ve yontularını yapan Silanio ve Parrasios'a gösterdiklerinden çok daha haklı nedenlerle onurlandırırılar.

V. O sıralar erkeklik çağına giren gençler için Delfi'ye giderek tanrıya saçlarından bir tutam adamak henüz bir gelenek olduğundan, Theseus da bu amaçla Delfi'ye gitti, ve derler ki orada bugün bile onun onuruna 'Theseiae' denilen bir yer vardır. Ama saçını yalnızca başının ön tarafından kesti — tıpkı Homeros'un¹ Abanteler için söylediği gibi —, ve bu tıraş tarzına yine onun onuruna 'Theseus' adı verildi.

Saçlarını bu tarzda ilk kesenler Abanteler olmuştu, ve bunu kimilerinin sandığı gibi Araplara [Ἀράβωες] öykünme için değil, Misianlara öykünme için de değil, ama savaşçı bir halk oldukları için ve göğüs göğüse çarpışmaya başka her ulustan daha alışkın olarak yakın dövüşü yeğledikleri için yapmışlardı. Arkhilokhos dizeleri ile buna tanıklık eder: —

*“Ne gerilecek yaylar sımsıkı, ne de uçacak sapan taşları
Savaş başlayınca ovada; ama kılıçlar,
İnsana karşı insan, üstlenecek öldürücü işi;
Çünkü bu savaştır — ki onda usta olanlar
Euboia'nın efendileridir mızraklarıyla ünlü.”*²

Buna göre, düşmanlarına saçlarından yakalanmamak için onu bu biçimde keserler. Ve dediklerine göre Ma-

¹Homeros, *İliad*, ii. 542.

²Bergk, *Poet. Lyr. Gr.* ii. s. 383.

kedonyalı İskender generallerine Makedon askerlerinin sakallarını tıraş etmeleri buyruğunu verdiği zaman, göz önünde tuttuğu şey hiç kuşkusuz buydu, çünkü çarpışmada bunlardan yakalanmak çok kolaydı.

VI. Aithra bir süre Theseus'tan asıl babasını gizli tuttu, ve Pittheos tarafından babasının Poseidon olduğu yolunda bir haber yayıldı. Çünkü Poseidon'a Troezen halkı tarafından büyük saygı gösterilir, ve kentlerinin koruyucu tanrısı odur. Adaklarda ilk meyvaları ona sunar ve paralarında bir simge olarak onun üç dişli zıpkınını kullanırlar.

Ama gençliğinde Theseus bedensel dinçliğin yanısıra ona denk bir yüreklilik de sergileyince, ve ruhundaki gücün ona denk bir anlayış ve kavrayış inceliği ile birleşmiş olduğunu gösterince, annesi Aithra onu kayaya götürdü ve babası konusundaki gerçeği anlatarak ondan Aigeos'un bıraktığı nesneleri yanına almasını ve deniz yoluyla Atina'ya gitmesini istedi. Theseus kayayı omuzlayıp kolayca kaldırdı, ama yolculuğunu deniz yoluyla yapmayı reddetti, üstelik o yolun çok daha güvenli olmasına ve annesinin ve büyükbabasının bu konudaki dileklerine karşın. Atina'ya kara yoluyla yolculuk çok tehlikeliydi, çünkü henüz yolun hiçbir bölümü açılmış değildi ve hırsız ve uğursuzlardan temizlenmemişti.

Çağ gerçekten de öyle insanlar yaratmıştı ki, bunlar kol gücünde, ayak çevikliğinde ve beden gücünde sıradanın çok ötesindeydiler ve yorulmak nedir bilmezler, ama güçlerini yerinde ya da yararlı hiçbirşey uğruna kullanmazlardı. Aslında en insanlık dışı davranışlarda bulunmaktan haz duyarlar, üstün güçlerinden yabanılık ve acımasızlıkta yararlanırlar, önlerine çıkan herşeyi çalar, çırpar ve yokederlerdi. Saygı ve dürüstlüğe, türe ve insanlığa gelince, pekçok insanın bu nitelikleri kendileri haksızlık yapacak denli yürekli olmadıkları ve haksızlığa uğramaktan korktukları için övdüklerini, ve bunların üstünlüğü ele geçirecek denli güçlü insanları ilgilendirmedigini

düşünürlerdi. Herakles bu ülkelerden geçişi sırasında bu yaratıkların bir bölümünü öldürüp yoketti, ama geçerken gözünden kaçan kimileri sıvışıp gizlendiler, ya da aşağılıklarından ötürü gözardı edildiler.

Bundan sonra Herakles talihsizliklerle karşılaştı, ve İfitos'u öldürdükten sonra Lidya'ya [Λυδία] çekilerek uzun bir süre Omfale'ye kölelik yaptı. Bu cinayetten ötürü kendine verdiği bir cezaydı. O zaman Lidya gerçekten de büyük bir barış ve güvenlik dönemi yaşıyordu. Ama Yunanistan'da [Ἑλλάς] ve çevresindeki ülkelerde onları durduracak ve bastıracak hiçbirşey olmadığı için, eski suçlular kendilerini yeniden gösterdiler.

Yolculuk bu nedenle Peloponez'den Atina'ya kara yoluyla gidenler için tehlikeli bir yolculuktu, ve Pittheos haydutlardan ve hırsızlardan her birini uzun uzadıya betimleyerek, ne tür birer canavar olduklarını ve yabancılara neler yaptıklarını anlatarak, Theseus'u deniz yoluyla gitmesi için kandırmaya çalıştı. Ama görünürde Theseus çoktandır gizlice Herakles'in şanı için yanıp tutuşuyor, o kahramana aşırı değer veriyor, ve en büyük heyecanını onun nasıl biri olduğunu anlatanları, ama özellikle onu görmüş ya da onun bir eylemine ya da konuşmasına tanık olmuş olanları dinlemede buluyordu. O günlerde, Miltiades'in kupasından ötürü gözüne uyku girmediğini söyleyen Themistokles'in kuşaklar sonra yaşayacaklarını yaşadığı bütünüyle açtı.¹ Theseus'un Herakles'in erdemine hayranlığı öylesine büyüktü ki, geceleri düşlerinde kahramanın eylemlerini görür, gündüzleri aynı tutku sürer ve onu benzer eylemlerde bulunmaya kışkırtırdı.

VII. Ve bundan başka, kuzen oğulları oldukları için akra-ba idiler. Çünkü Aithra Pittheos'un ve Alkmene ise Lisidike'nin kızıydı; ve kız ve erkek kardeşler olan Lisidike ve Pittheos ise Hippodameia'nın ve Pelopos'un çocuklarıydılar. Buna göre, ünlü kuzeninin her yerde kötülere karşı

¹Themistokles, iii.

çıkarak karayı ve denizi onlardan temizlerken, buna karşı kendisinin yolda onu bekleyen serüvenlerden kaçmasının korkunç ve dayanılmaz birşey olacağını, bir kaçak gibi denizden yolculuk etmenin ünlü babasını¹ onursuzlaştıracağını ve gerçek babasına soylu doğuşunun kanıtı olarak soylu eylemler ve başarılar sunmak yerine yalnızca bir çift sandal ve kana bulaşmamış bir kılıç teklif etmenin ona yakışmayacağını düşündü. Böyle bir ruhla ve böyle düşüncelerle, hiç kimseye hiçbir haksızlık yapmama, ama ona zorbalık yapacak herkesi püskürtüp cezalandırma kararlılığı içinde yola çıktı.

VIII. Ve böylece ilk olarak Epidauria yakınlarında bir değneği silahı olarak kullanan ve bu nedenle Değnekçi olarak bilinen Perifetes onu yakalayıp ilerleyişini durdurmaya çalıştığı zaman onunla dövüşerek onu öldürdü. Değnek hoşuna gittiği için onu alıp silahı yaptı, ve tıpkı Herakles'in aslan postu ile yaptığı gibi, onu kullanmayı sürdürdü. Ve tıpkı Herakles'in yendiği yabanıl hayvanın ne kadar büyük olduğunu tanıtlamak için postunu giymesi gibi, Theseus da değneği gerçi onun tarafından yenilmiş olsa da şimdi onun kendi ellerinde yenilmez olduğunu göstermek için taşımaya başladı.

Peloponez kıstağında Çam-Bükücü olarak bilinen Sinis'i tam olarak daha önce kendisinin başka birçok insanı yokettiği yolda öldürdü. Bunu hiçbir alıştırma yapmadan ve bu ağaçları bükme sanatı ile tanışmadan, ama doğal gücün tüm sanat ve alıştırmanın üzerinde olduğunu göstererek yaptı. Bu Sinis'in Perigone adında çok güzel ve alımlı bir kızı vardı. Kız babası ölünce kaçtı. Theseus onu her yerde aradı. Ama Perigone fundalık ve sazlık ve yabanıl kuşkonmazlarla dolu bir yere gitmişti ve sanki dilinden anlıyorlarmış gibi çocuksu bir suçsuzluk içinde bu bitkilere yalvarıyor ve eğer onu saklayıp kurtaracak olurlarsa bir daha onları kesip yakmayacağına

¹Poseidon; bkz. bölüm vi.

yeminler ediyordu. Ama Theseus ona seslenip saygılı davranacağına ve hiçbir kötülük yapmayacağına söz verince ortaya çıktı. Theseus ile birlikteliği sırasında ona Melanippos'u doğurdu. Daha sonra Theseus onu Oikhalieoslu Euritos'un oğlu Deioneos'a verince yaşamını onunla birlikte sürdürdü. Theseus'un oğlu Melanippos'tan İoksos doğdu ve bu oğul Ornitos'un Karia'ya götürdüğü kolonide ona eşlik etti. İoksidler denilen bir halk arasında hem erkeklerin hem de kadınların bir aile göreneği olarak saz ya da kuşkonmaz yakmayıp onlara saygı göstermeleri ve onurlandırmaları buradan gelir.

IX. Faiae adını verdikleri bir Krommion domuzu vardı ki, yabanıl ve yenilmez bir hayvan ve küçümsemeye gelmez bir düşmandı. Theseus tüm büyük işlerini yalnızca zorunluktan yerine getiriyor görünmesin diye bu domuzla karşılaşmak için yolundan ayrıldı ve onu öldürdü. Ama aynı zamanda yürekli insanın kötülere yalnızca öz savunma uğruna saldırması gerekirken, soylu hayvanlar ile savaşta yaşamını tehlikeye atmak için fırsat araması gerektiğini de düşünüyordu. Kimileri Faiae'nin bir kadın, acımasız ve doymak bilmez bir hırsız olduğunu, Krommion'da yaşadığını ve yaşam ve tavırlarının pisliğinden ötürü Domuz adıyla anıldığını ve daha sonra Theseus tarafından öldürüldüğünü söyler.

X. Bundan başka, Megara sınırlarında Skeiron'u da kayalardan aşağı fırlatarak öldürdü. Anlatıların çoğuna göre, Skeiron yoldan geçenleri soyardı. Ama kimilerine göre, küstahlıktan ve densizlikten ayaklarını yabancılara uzatır, onlara ayaklarını yıkamalarını buyurur, ve onlar bunu yaparken bir tekme ile onları kayalardan aşağı denize yuvarlardı.

Ama Megaralı yazarlar kabul edilen söylence ile çelişerek, ve — Simonides'in¹ dediği gibi — “tüm antikçağı karşılarına alarak,” Skeiron'un bir zorba ya da bir hırsız

¹Fragman 193 (Bergk).

olmadığını, tersine hırsızları cezalandıran biri olarak iyi ve doğru insanların yakın bir dostu olduğunu söylerler. Çünkü, derler, Aiakos tüm Yunanlılar arasında en dürüst insan olarak görülür, Salamisli Kikheros Atina'da tanrısal tapınma ile onurlandırılır, ve Peleos ve Telamonos'un erdemleri tüm insanlarca bilinir. Şimdi, Skeiron Kikhreos'un damadı, Aiakas'ın kayınpederi, ve Peleos ve Telamonos'un büyükbabası idi, ve bu sonuncular Skerion ve Khariklous'un kızı olan Endeidos'un oğulları idiler. O zaman, derler, insanların en iyi olanlarının en bayağı olanlarla aile bağları kurmaları, karşılıklı olarak en büyük ve en değerli sözleri alıp vermeleri pek olası değildir. Derler ki, Theseus Skeiron'u Atina'ya ilk yolculuğunda değil ama daha sonra, Eleusis'in egemeni Diokles'i atlatarak kenti Megaralıların elinden aldığı zaman öldürdü. Bu öyküdeki çelişkiler bunlardır.

XI. Theseus Eleusis'te bir güreş karşılaşmasında Arkadyalı Kerkyon'u yendi ve öldürdü. Ve biraz daha uzakta, Erineos'ta Prokrostes olarak da bilinen Damastes'i tıpkı onun tüm yabancılara yaptığı gibi kendi bedenini yatağına uydurmaya zorlayarak öldürdü. Bunu yaparken Herakles'e öykündü, çünkü bu kahraman ona zorbalıkta bulunanları her zaman tam olarak aynı şeyi onlara yaparak cezalandırırdı. Böylece Bousiris'i kurban etti, Antaeos'u güreşte, Kiknos'u teke tek dövüşte, ve Termeros'u kafatasını parçalayarak öldürdü. Aslında, söylendiği gibi, "Termeros yaramazlığı" denilen şey ondan gelir, çünkü Termeros görünürde karşısına çıkanları kafasını onlarınkine vurarak öldürürdü. Böylece Theseus da kötülerini cezalandırma yolunda ilerledi ve bunlar başkalarının onlardan gördüğü aynı zorbalığı ondan gördüler ve türeyi kendi türesizliklerinin tarzında karşılarında buldular.

XII. Yolculuğunda ilerleyip Kefisios ırmağına ulaştığı zaman, Fitalidae'nin ırkından insanlar tarafından karşıla-

nıp selamlandı. Onlardan o sıralar gelenek olduğu üzere kandan arındırılmayı isteyince, onu geleneksel ayinlerle temizlediler, ve tanrılara uygun adaklar sunulduktan sonra evlerine çağırıp ağırladılar. Yolculuğunda karşılaştığı ilk incelik bu oldu.

Atina'ya şimdi *Hekatombaeon* denilen *Kronios* ayının sekizinci günü ulaştı. Kente geldiğinde kamu işlerini tam bir karışıklık ve dağınıklık içinde buldu. Aigeos'un ve bütün bir ev halkının özel sorunları da büyük sıkıntılara yol açıyordu. Çünkü Korint'ten oraya kaçan ve büyülerini Aigeos'a onu çocuksuzluktan kurtaracağına söz veren Medea onunla birlikte yaşıyordu. Theseus'tan ilkin Medea'nın haberi oldu, ve Aigeos onu tanımadığı için ve ilerlemiş yaşından ötürü kentteki bölünme nedeniyle herşeyden korktuğu için, onu Theseus'u yabancı bir konuk olarak ağırlamaya ve zehirle ortadan kaldırmaya kandırdı. Böylece şölene geldiğinde Theseus önceden kim olduğunu söylemenin iyi olmayacağını düşündü ve babasına onu bulup çıkarması için bir ipucu vermeyi istedi. Et sunulduğunda onu kesmek için kılıcını çekti. Kılıcı hemen tanıyan Aigeos zehirli kadehi yere devirdi ve oğluna sorular sorduktan sonra onu kucakladı. Tüm yurttaşlarını biraraya toplamış olduğundan, önlerinde onu kabul ettiğini açıkça bildirdi. Onlar da kendi paylarına ününün büyüklüğünden ve yiğitliğinden ötürü onu memnuniyetle kabul ettiler. Ve denir ki, kadeh düşerken zehir şimdi Delfinium'da¹ çevresi kapatılmış olan yere döküldü, çünkü orası Aigeos'un evinin bulunduğu yerdir ve tapınağın doğusundaki Hermes'e Aigeos kapısındaki Hermes denir.

XIII. Bundan önce, eğer Aigeos çocuksuz ölecek olursa Pallas'ın oğulları krallığın onlara düşeceğini umuyorlardı. Ama Theseus'un tahta ardıl olduğu bildirilince,

¹Delfi-Apollonu'nun bu kutsal yerinin Olimpieum'un doğusunda olduğu tahmin ediliyor.

ilkın Eretheos'un ailesi ile hiçbir akrabalığı olmaksızın yalnızca Pandion'un evlatlığı olan Aigeos'un kral olması-na, ve bunun üstüne bir de salt bir konuk ve bir yabancı olmasına karşın Theseus'un ona ardıl olmaya belirlenmesine çok kızdılar ve savaş açtılar. İki bölüme ayırdılar ve biri başlarında babaları olmak üzere Sfettos'tan açıkça kente doğru yürürken, ikinciler kendilerini Gargettos'ta gizleyerek düşmanlarına iki yandan saldırıda bulunmak amacıyla orada pusuya yattılar. Ama yanlarında Leos adında Agnosioslu bir haberci vardı. Bu adam Theseus'a Pallasların tüm tasarlarını bildirdi. O zaman Theseus hiç beklemeden pusuda yatanların üzerine atıldı ve tümünü yoketti. Bunun üzerine Pallas ile birlikte olan bölük dağıldı.

Bu, derler, Pallene kentinin halkı ile Agnosios kentinin halkı arasında hiçbir evlilik yapılmamasının, ve giderek habercilerin orada geleneksel "*Dinleyin insanlar!*" / "*Akouete leo!*" / "Ακούετε λεῶν" duyurularını yapmalarına bile izin verilmemesinin nedenidir. Çünkü Leos'un ihanetinden ötürü 'Leo' sesinin kendisini duymaktan bile nefret ederler.

XIV. Ama hemen işe koyulmayı ve aynı zamanda halkın sevgisini kazanmayı isteyen Theseus hemen Tetrapolis'te¹ oturanlara hiç de küçümsenmeyecek zararlar veren Marathon boğası ile dövüşmek üzere yola çıktı. Onu yakaladı, sonra kent içinden sağ geçirerek bir gösteri yaptı ve daha sonra Delfi-Apollonu'na adak olarak sundu. Hekale'nin öyküsü, ve bu başarı üzerine Theseus'u kabul edip eğlendirmesi gerçeklikten bütünüyle yoksun görünmez. Çünkü kasaba halkı her yerde toplanır ve Hekale'sia dedikleri bir adağı Zeus-Hekalos'a sunar, Hekale'yi onurlandırarak ona sanki küçükmüş gibi 'Hekaline' adı ile seslenirlerdi, çünkü o da Theseus'u eğlendirirken

¹Attika'nın Marathon ve başka üç komşu kasabayı kapsayan bir bölgesinin eski adı.

onun tam bir delikanlı olmasına karşın onu büyüklerin yaptığı gibi okşar ve ona böyle minik adlarla seslenirdi. Filokhoros'un yazdıklarına göre, Hekale Theseus boğa ile dövüşmeye giderken, eğer sağ ve iyi olarak geri döneirse, Zeus'a adak sunacağına ant içtiği ama dönmesinden önce öldüğü için, sözü edilen onurları konukseverliğinden ötürü Theseus'un buyruğu üzerine kazandı.

XV. Çok geçmeden Girit'e verilmekte olan haracın toplayıcıları üçüncü kez geldiler. Bu haraca gelince, birçok yazarın üzerinde anlaştığı öykü şöyledir. Androgeos bir ihanet sonucunda Attika sınırları içinde öldürüldüğü için, yalnızca babası Minos ülkede yaşayanlara sürekli savaş yoluyla büyük bir rahatsızlık vermekle kalmamış,¹ ama tanrılar da ülkelerine büyük yıkımlar getirmişti. Üzerlerine hem kıtlık hem de veba çökmüş, ırmakları kurumuştu. Bilicileri onlara eğer Minos'u yatıştırır ve onunla uzlaşırlarsa tanrıların öfkesinin ve çektikleri sefilliklerin sona ereceğini söyleyince, hemen haberciler gönderdiler ve yakarıları sonucunda onunla bir anlaşmaya vardılar. Buna göre her dokuz yılda bir Girit'e haraç olarak yedi genç erkek ve bir o kadar da genç kız göndermeyi kabul ettiler. Öykünün en dramatik biçimi bu genç erkek ve kızların Girit'e varır varmaz Labirentte Minotaur tarafından yokedildiklerini ya da orada bir çıkış yolu bulamadan kendi başlarına dolanıp durarak sonunda yaşamlarına son verdiklerini anlatır. Euripides'in dediği gibi, Minotaur —

*"Kırma bir yaratıktır iki tuhaf şeklin yarattığı,
Birleşmiştir onda iki ayrı doğa — insan ve boğa."²*

XVI. Ama Filokhoros Giritlilerin ne olursa olsun bunu kabul etmediklerini, Labirentin mahkumların kaçmasını önlemenin dışında rahatsız edici hiçbir yanı olmayan sıradan bir hapisane olduğunu söylediklerini anlatır.

¹Bkz. Platon, *Yasalar*, s. 706.

²Nauck, *Trag. Graec. Frag.*², s. 680.

Minos'un Androgeos onuruna oyunlar düzenlediğini, oyunu kazananlar için ödüller olarak bu Atinalı gençleri verdiğini ve gençlerin bu sırada Labirentte tutulduklarını söyler. İlk oyunlarda utkuyu Minos'un yönetimi sırasındaki en güçlü komutan olan Tauros adında hiç de yumuşak ve anlayışlı olmayan birinin kazandığını, bu kişinin Atinalı gençlere küstahça ve acımasızca davrandığını anlatır. Aristoteles'in kendisi de, *Bottiaea Anayasası*¹ üzerine incelemesinde, açıkça bu gençlerin Minos tarafından öldürülmediklerini, ama günlerinin geri kalanını Girit'te köle olarak geçirdiklerini düşünür. Ve Giritlilerin bir zamanlar eski bir andı yerine getirmek için ilk doğan çocukları adak olarak Delfi'ye yolladıklarını ve bu Atinalı kölelerden doğan kimi çocukların onlara karışarak birlikte gönderildiğini, ama orada yaşamayı başaramadıkları için ilkin İtalya'ya geçerek Japigia yakınlarında yerleştiklerini ve oradan yine Trakya'ya [Θράκη] taşındıklarını ve Bottiaeahılar adını aldıklarını, bu nedenle Bottiaeahi genç kızların belli bir adağın sunulduğu sırasındaki tören sırasında eşlikte "*Atina'ya gidelim*" sözleriyle başlayan ilahiyi söylediklerini anlatır.

Bu bize bir dil ve yazın pınarı olan bir kentin düşmanlığını kazanmanın bir insan için nasıl zorlu birşey olduğunu gösterir. Çünkü Atina tiyatrolarında Minos'tan her zaman sövgü ile ve yergi ile söz edildi.² Ne Hesiodos'un ona "muhteşem Minos" demesinin, ne de Homeros'un³ onu "Zeus'un yakın bir dostu" olarak göstermesinin bir yararı oldu. Trajedi şairleri üstün geldiler ve sahnenin yüksek zemininden ona acımasız ve şiddete eğilimli biri olarak sövgüler yağdırdılar. Ve tüm bunlara karşın Minos'un bir kral ve yaşamacı olduğunu, ve Rhadamantos'un onun yönetimi altında yargıçlık yaptığını, onun tanımladığı türe ilkelerinin bir koruyucusu olduğunu söylerler.

¹Yitik.

²Platon, *Minos*, 320 d; Hesiodos, *Catalogues* (Loeb edition), frag. 74.

³*Odyseia*, xix, 179.

XVII. Buna göre, üçüncü haracın zamanı geldiği ve genç oğulları olan babalar için kimlerin gönderileceğini belirleyecek olan kuraya oğullarını sunmak zorunlu olduğu için, halk arasında Aigeos'a karşı yeni suçlamalar dolaşmaya başladı. Başlarına gelen tüm sıkıntılara salt kendisi neden olan kişinin cezadan hiç pay almamasına içerleyen ve öfke duyan insanlar şimdi bir de aynı kişinin krallığı evlilik dışı ve yabancı bir oğula bıraktığını, ama kendi yasal çocuklarının ellerinden alınmasına hiç aldırmadığını gördüler. Tüm bunlar Theseus'u derinden etkiledi ve yurttaşlarının talihlerini gözardı etmenin değil ama ona katılmanın doğru olduğunu düşünerek ortaya çıktı ve kuraların nasıl sonuçlanacağına bakılmaksızın kendini önerdi. Yurttaşlar gösterdiği soyluluğa ve yürekli davranışa hayran oldular, ve Aigeos oğlunun ricalar ve yakarılar yoluyla kandırılıp yolundan döndürülemeyeceğini görünce gençlerin geri kalanını belirlemek üzere kuraları çekti. Öte yandan, Hellanikos ise Atina'nın genç erkek ve kızlarını kura yoluyla göndermediğini, ama Minos'un kendisinin gelip onları seçtiğini, bu kez tümünden önce Theseus'u ayırdığını ve bunu yaparken anlaşmanın koşullarını izlediğini söyler. Anlaşmaya göre Atinalılar gemiyi sağlayacak, onunla birlikte yolculuk edecek gençler yanlarında herhangi bir silah bulundurmayacak, ve eğer Minotaur öldürülecek olursa, ceza sona erecekti.

İlk iki ödeme sırasında hiçbir güvenlik ya da geri dönüş umudu beslenmediği için tekne denize kara bir yelkenle açılmıştı. Herkes gençlerin kesin yokoluşlarına doğru gittiklerinden emindi. Ama bu kez Theseus babasını yüreklendirip ona orada Minotaur'u haklayacağı konusunda güven ve övünç dolu sözler söyleyince, Aigeos kaptana bir başka yelken, beyaz bir yelken daha verdi ve ondan eğer geriye Theseus ile birlikte dönerse beyaz yelkeni, eğer onunla birlikte dönemezse talihsizlik simgesi olarak kara yelkeni açmasını istedi.

Öte yandan, Simonides¹ Aigeos tarafından verilen yelkenin beyaz değil, ama “yaş meşe ağacının narin çiçeği ile boyanmış kırmızı bir yelken” olduğunu ve bunu güvenliklerinin bir göstergesi yaptığını söyler. Dahası, Simonides’e göre, geminin kaptanı Amarsias’ın oğlu Fereklos idi. Ama Filokhoros Theseus’un ona Salamis’ten Skiros tarafından gönderilen Nausithous’u kaptan yaptığını ve pruvada gözcü olarak Faiakos’u aldığını, çünkü Atinalıların o sıralar kendilerini henüz denizcilige vermediklerini, ve Skiros’un bu iyiliği seçilen gençlerden biri olan Menesthes’in kızının oğlu olduğu için yaptığını söyler. Theseus’un Falerum’da Skiros tapınağının yakınında yaptırdığı Nausithous ve Faiakos anıtlarında bunun için kanıt vardır, ve *Kibernesia* adı verilen şenliğin ya da Kaptan Şenliğinin onların onuruna kutlandığını söylerler.

XVIII. Kura çekildikten sonra Theseus adı çıkanları Prütaneia’dan² alarak onlarla birlikte Delfi’ye gitti ve orada Apollon’a onlar adına kendi ‘yakarı simgesi’ni adak olarak sundu. Bu simge kutsal bir zeytin ağacının çevresi beyaz yün sarı bir dalıydı. Duasını ve tapınmasını tamamladıktan sonra, *Munikhion* ayının altıncı günü denize açıldı. O gün geldiğinde, şimdi bile Atinalılar tanrıyı hoşnut etmek için genç kızlarını Delfi’ye gönderirler. Anlatıldığına göre, ona Delfi bilicisi tarafından Afrodit’i kılavuzu yapması, ve yolculuğuna eşlik ederek onu yönetmesi için tanrıçaya çağrıda bulunması bildirildi; ve ona deniz kıyısında bir dişi keçi kurban ederken keçi birden erkek bir keçiye döndü. Bu nedenledir ki tanrıça Epitragia ikinci adını almıştır.

XIX. Girit’e ulaşınca, birçok tarihçinin ve şairin anlattığı gibi, ona aşık olan Ariadne’den ünlü ipi aldı. Labirentin dolambaçlarından nasıl çıkacağını ondan öğrendikten

¹Fragman 54 (Bergk, *Poet. Lyr. Graeci*, iii.⁴ s. 413).

²Prütaneia, πρυτανεία: kamu salonu.

sonra Minotaur'u öldürdü ve Ariadne ve gençler ile birlikte yelken açıp yola çıktı. Ferekides Theseus'un ayrıca Giritlilere ait teknelerin diplerini delerek onu izlemelerini önlediğini de söyler. Ve Demon'un anlatisına göre, Minos'un generali Tauros Atina'ya doğru yelken açan Theseus tarafından limanın ağzında yer alan bir deniz çarpışmasında öldürülür.

Ama Filokhoros'un¹ öyküsüne göre, Minos yıllık oyunları izlerken, ödülü daha önce de olduğu gibi Tauros'un kazanması bekleniyordu. Başarısından ötürü kendisine diş bileyenler çoktu, çünkü karakteri ve davranışları nedeniyle gücünden nefret ediliyordu. Pasifae ile çok fazla yakın olmakla da suçlanıyordu. Buna göre, Theseus listelere girme ayrıcalığının kendisine de tanınmasını isteyince, Minos ona izin verdi. Girit'te kadınların oyunları seyretmeleri gelenek olduğundan Ariadne de oradaydı. Theseus'un görünüşüne vuruldu ve tüm hasımlarını yenerken gösterdiği atletik ustalığa hayran oldu. Minos da ondan özellikle güreşte Tauros'u yenip küçük düşürdüğü için çok hoşnut kaldı. Böylece gençleri Theseus'a gönüllü olarak geri verdi ve Atinalıların ödemek zorunda oldukları haracı kaldırdı.

Kleidemos ise çok gerilerden başlar ve olayların öyküsünü kendine özgü tutkulu havasıyla verir. Tüm Yunanistan'ın kabul ettiği bir buyruk vardı, der, ve buna göre hiçbir yerden beş kişiden daha çoğunu kapsayan hiçbir teknenin denize açılmasına izin verilmeyecek, ve yalnızca Argous'un denizi korsanlardan temizlemek için yelken açan komutanı Jason bu kuralın dışında kalacaktı. Ama Daidalos bir tecim teknesi ile Girit'ten Atina'ya kaçınca, Minos buyruğa aykırı olarak savaş gemileri ile onu izledi. Bir fırtına tarafından yolundan saptırılıp Sicilya'ya [Σικελία] sürüklenince orada yaşamına son verdi.² Ölümünden sonra Atinalılarla arası iyi olmayan

¹Bkz. bölüm xvi.

²Bkz. Herodotus, vii. 170; Diodorus, iv. 79.

oğlu Deukalios onlardan Daidalos'u kendisine teslim etmeleri isteminde bulununca, ve eğer reddedecek olurlarsa Minos'un onlardan rehine olarak aldığı gençleri öldürteceği gözdağını verince, Theseus yumuşak bir yanıt verdi ve Daidalos'u teslim edemeyeceği bildirdi, çünkü Erekteos'un kızı Meropes'in oğlu olan Daidalos onun kendi kuzeniydi. Bu arada kendisine özel bir filo oluşturmaya girişti ve tasarının büyük bir gizlilik içinde gerçekleşmesini sağlamak için bunun bir bölümünü ülkede kamu yollarından uzakta olan Thimoetados kasabasında tutarken, geri kalanını Troezen'de Pittheos'un yönetimine bıraktı. Tekneleri hazır olduğunda, yanına Daidalos'u ve kılavuzları olarak Girit'ten gelen sürgünleri alarak yelken açtı. Giritlilerden hiç biri tasarını bilmediği ve yaklaşan teknelerin dost olduğunu düşündükleri için, Theseus kısa sürede kendini limanın efendisi yaptı, ve hemen adamlarını karaya çıkararak daha düşmanları yaklaştığını haber almadan Knossos'u ele geçirdi. Sonra Labirentin kapısının önündeki bir çarpışmada Deukalios'u ve tüm muhafızlarını kılıçtan geçirdi. Şimdi işlerin başında Ariadne olduğu için, onunla anlaşıp genç rehineleri geri aldı ve Atinalılar ve bir daha onlarla savaşa girişmeyeceklerine yemin eden Giritliler arasında sürekli bir dostluk kurulmasını sağladı.

XX. Bu olaylar üzerine ve ayrıca Ariadne üzerine daha başka birçok öykü daha vardır, ama bunlar birbirleri ile tutarlı değildir. Kimileri Theseus tarafından terkedildiği için kendini astığını söyler; başkaları denizcileri tarafından Naksos'a götürüldüğünü ve orada Dionysos rahibi Oinaros ile birlikte yaşadığını, ve Theseus'un onu başka bir kadını sevdiği için terkettiğini anlatır: —

“Panopeidos'un çocuğu Aigles için tutkusu gerçekten de korkutucuydu.”¹

¹Athenaus, s. 557 a.

Megaralı Hereas'a göre Peisistratos bu dizeyi Hesiodos'un şiirleri arasından silmiştir, tıpkı buna karşı Atinalıları hoşnut etmek için Homeros'un *Cehennem*'ine şu dizeyi katması gibi:—

“Theseus, Peirithoos, tanrıların güçlü çocuğu.”¹

Dahası, kimileri Ariadne'nin gerçekte Theseus'tan Oinopion ve Stafilos adında oğulları olduğunu söylerler. Aralarında Kioslu İon da vardır ki, doğduğu kent üzerine şu dizeyi yazmıştır:—

“Bunu bir zamanlar Theseus'un oğlu Oinopion kurdu.”²

Şimdi bu efsanevi öykülerin en ünlüsü diyebilirim ki herkesin dilindedir.

Ama bu olaylar üzerine Amathosioslu Paion'un anlatısı tüm başkalarından ayrılır. Yazdıklarına göre, Theseus karnında onun çocuğunu taşıyan ve çalkantılı denizden aşırı ölçüde rahatsız olan Ariadne ile birlikte bir fırtına tarafından yolundan çıkarılıp Kıbrıs'a [Κύπρος] saptırılınca kadını yalnız başına kıyıya çıkarır, ama kendisi tekneye yardım ederken yeniden denize sürüklenir. Adanın kadınları Ariadne'yi dostça karşılar ve arkada bırakılmaktan duyduğu sıkıntıyı avutup yatıştırmak için ellerinden geleni yaparlar. Ona Theseus'un ağzından düzmece mektuplar yazarak eline teslim ederler, ve doğum sancıları başlayınca ona gereken her hizmeti yerine getirirler. Ama kendisi çocuğu doğmadan ölünce onu onurlu bir törenle gömerler. Paion bunun dışında Theseus'un geri döndüğünü, onu yitirmekten çok sarsıldığını, ayrılırken ada halkına para bırakarak onlardan Ariadne için adakta bulunmalarını istediğini, ve onun onuruna biri gümüş, öteki bronz iki küçük yontu yaptırdığını yazar. Ayrıca *Gorpiaios* ayının ikinci gününde onun onuruna sunulan adak sırasında genç erkeklerden birinin yere uzanarak

¹Homeros, *Odysseia*. 11.631.

²Bergk, *Poet. Lyr. Gr.* ii. 4 s. 254.

sesle ve davranışla doğum sancısı çeken bir kadına öykündüğünü, ve mezarının bulunduğu elma bahçesine *Ariadne Afrodite* adını verdiklerini anlatır.

Kimi Naksoslular da kendilerine özgü bir öykü anlatırlar. Onlara göre iki Minos ve iki Ariadne vardır ve bunlardan biri, derler, Naksos'ta Dionysos ile evlenerek ona Stafilos ve kardeşini doğurmuş, ve daha sonraki bir zamana ait olan ikincisi ise Theseus tarafından kaçırılmış, daha sonra onun tarafından terkedilerek yanında mezarının yeri bugün bile gösterilen Korkine adında bir bakıcı ile Naksos'a gelmiştir. Bu Ariadne de orada ölmüştür ve anısı ada tarafından birinciden ayrı bir yolda onurlandırılır, çünkü ilk Ariadne için şenlik genel bir neşe ve coşku havası içinde kutlanırken, buna karşı ikincisi adına sunulan tüm adaklara ada halkı yas ve üzüntü içinde katılır.

XXI. Girit'ten dönüşünde Delos'a uğrayan Theseus orada tanrıya adak sundu ve tapınağında Ariadne'nin ona verdiği Afrodite imgesini adadı, genç Atinalılarla birlikte dans etti. Labirentteki dolambaçlı geçişlere bir öykünme olan ve belli ölçülerde dönüş ve geri-dönüşlerden oluşan bu dans Deloslular tarafından onun anısına bugün bile yapılır. Dikairkhos'un anlattığına göre, Deloslular bu tür dansa Turna derler, ve Theseus o dansı başın yalnızca sol yanından alınan boynuzlardan (*kerata*) yapıldığı için *Keraton* adı verilen altarın çevresinde dönerek yapmıştır. Derler ki, Theseus ayrıca Delos'a atletik yarışmaları da getirdi, ve kazananlara bir palmiye verme geleneği o zaman onun tarafından başlatıldı.

XXII. Dahası, denir ki Attika kıyılarına yaklaştıklarında yolculuklarının mutluluk verici başarısından duydukları sevinç öylesine büyüktü ki, Aigeos'a güvenlik içinde ulaştıklarını gösterecek yelkeni çekinek ne Theseus'un kendisinin, ne de kaptanın aklına geldiği için, Aigeos umutsuzluğa kapılarak kendini kayalardan aşağı attı ve parçalandı.

Ama Theseus kıyıya çıkıp yelkeni açtığı zaman Falerum'da tanrılara söz vermiş olduğu adakları kendisi sundu, ve daha sonra kente güvenle geri dönüşünün haberini bildirmek üzere bir haberci gönderdi. Haberci insanların çoğunun krallarının ölümü üzerine derin bir üzüntü içinde olduklarını, ama geri kalanların, beklenebileceği gibi, getirdiği haberlerden büyük sevinç duyduklarını ve onu karşılamak ve iyi haberlerinden ötürü çelenklerle donatmak üzere heyecan içinde beklediklerini gördü. Bunun üzerine çelenkleri kabul etti, ama onları haber çubuğunun çevresine asarak deniz kıyısına geri döndü. Orada Theseus'un tanrılara adaklarını henüz sunmamış olduğunu gördü ve kutsal ayini rahatsız etmemek için uzakta bekledi. Ama sunular tamamlandıktan sonra, Aigeos'un ölüm haberini duyurdu. Bunun üzerine kalabalıktan acı dolu bir haykırış yükseldi ve hiç beklemeden hızla kente doğru yola çıkıldı. Derler ki bu nedenle bu güne dek Oskhoforia Şenliğinde¹ taçlandırılan haberci değil ama habercinin çubuğudur, ve adak törenlerinde bulunanlar "*Eleleu, İou, İou*/'Ελελεῦ, 'Ιού, 'Ιού" diye haykırırlar, — birinci haykırış genellikle acele içinde olan ya da utku kazanmış insanlardan, ikincisi ise düşkünlüğü ve şaşkınlık içinde olanlardan gelir.

Theseus babasını gömdükten sonra *Pianeptinos* ayının yedinci gününde Apollon'a ant içti; çünkü o gün güvenlik içinde kente geri döndükleri gündü. Derler ki o gün her tür baklagili kaynatma geleneği de buradan doğdu, çünkü Theseus tarafından sağ ve sağlam olarak geri getirilen gençler yiyeceklerinden arta kalanları biraraya getirerek tümünü tek bir ortak kazanda kaynatmışlar ve hep birlikte yediler. Yine o şenlikte *Eiresione* dedikleri ve çevresine yün dolanmış bir zeytin dalını geçit töreninde taşırlar. Theseus yakarında bulunduğu sırada buna ben-

¹ ὠσχοφορίαις, bir bağ bozumu şenliği. Şenlik sırasında üzerlerinde üzüm salkımlarıyla asma dalları Atina'dan Falerum'a doğru yapılan geçit törenlerinde taşınır. Bkz. ayrıca bölüm xxiii.

zer birşey kullanmıştı. Zeytin dalı darlığın sona erdiğini belirtmek üzere her türden sunu meyvalarla donatılır, ve yürüyüşlerinde gençler şu şarkıyı söylerler: —

*“Eiresione, getir bize incir ve ekmek en güzelinden,
Getir bize çömlek çömlek bal, ve bedenlerimizi ovmak için yağ,
Bir kupada güçlü şarap getir ki, keyifle gidebilelim yatağa.”*

Ama kimi yazarlar bu ayinlerin Atinalıların bu yolda ilgilendikleri Herakleidae'nin¹ anısına olduğunu söylerler de, çoğunluk yaşanan olayları yukarıda anlattığım yolda kabul eder.

XXIII. Theseus'u gençlerle birlikte güvenlik içinde geri getiren otuz kürekli tekne Atinalılar tarafından Demetrios Falereos'un² zamanına dek saklandı. Zaman zaman eskiyip çürüyen tahtaları çıkarır ve yerlerine daha sağlam olan yenilerini takarlardı. Böylece gemi felsefecilerin 'büyüme' konusundaki mantıksal sorularının bir bakıma yaşayan bir örneği oldu. Kimileri teknenin değişime karşın aynı kaldığını savunurken, başkaları ise teknenin bundan böyle aynı tekne olmadığını ileri sürdüler.

Atinalıların bu güne dek kutladıkları ve Oskhoforia Şenliği ya da Dallar Şenliği dedikleri şenlik de Theseus tarafından başlatıldı. Çünkü denir ki, yanına kura ile belirlenen genç kızların tümünü almak yerine bunlardan ikisini tanıdığı güzel ve kadınsı yüzlü ama atılgan ve atak karakterli iki genç erkekle değiştirdi. Onlara sık sık sıcak banyolar aldırıp güneşten uzak tutarak, saçlarına uygun bir biçim verdirerek ve tenlerini kremlerle yumuşatıp çehrelerini güzelleştirerek dış görünüşlerini hemen hemen bütünüyle değiştirdi. Ayrıca onlara konuşmalarında, giyinmelerinde ve yürüyüşlerinde olanaklı olduğu ölçüde kızlara öykünmeyi ve göze çarpabilecek hiçbir ayrım

¹Herakles'in ölümü üzerine, çocukları İran Euristheus'un gazabından kaçmak için yakaranlar olarak ellerinde taşıdıkları dallarla Atina'ya geldiler.

²Makedonya'lı Kassander'in Atina'daki temsilcisi, İÖ 317-307. Bkz. Platon, *Fedon*, s. 58.

bırakmamayı öğretti. Sonra onları Girit'e gitmek üzere hazırlanan genç kızların arasına kattı. Geri döndüklerinde, kendisi ve bu iki genç erkek yürüyüş kolunun başına geçtiler ve şimdi asma dallarını taşıyanların dizildikleri gibi dizilerek bir geçit töreniyaptılar. Bu dalları Dionysos ve Ariadne'nin onuruna ve öyküdeki rollerinden ötürü taşırlar; ya da, daha doğrusu, ülkeye sonbaharda, bağ bozumu zamanında geri döndükleri için taşırlar.

Deipnophoroi ya da 'çorba-taşıyıcılar' dedikleri kadınlar kurada adları çıkan genç erkeklerin ve kızların annelerine öykünme olarak törene katılır ve sunulardan pay alırlar, çünkü bu anneler ellerinde ekmek ve etle çocukları için gelmeyi sürdürürler. Yine şenlikte öyküler anlatma geleneği de sürdürülür, çünkü anneler o zaman tehlikeye atılmak üzere olan oğullarını ve kızlarını rahatlatıp yüreklendirsin diye onlar için öyküler yaratıp anlatmışlardı. Böyle ayrıntılar Demon'un tarihinde bulunacaktır. Dahası, Theseus için kutsal bir yer seçilerek orada onun için bir tapınak yaptırıldı, ve Minotaur'un haracını sağlayan ailelerin üyelerinin Theseus için sunulacak adağa katkıda bulunmaları kararlaştırıldı. Bu adağın gözetimi Pitalidai ailesi tarafından üstlenildi, ve Theseus böylelikle onlara önceki konukseverliklerinin karşılığını ödedi.¹

XXIV. Babası Aigeos'un ölümünden sonra Theseus büyük ve harika bir tasar geliştirdi, ve Attika'da oturan herkesi tek bir kente yerleştirdi, böylece o zamana dek çevrede dağınık olarak yaşayan ve herkesin ortak çıkarı için kolayca biraraya toparlanamayan, aslında zaman zaman kendi aralarında anlaşmazlığa düşüp birbirleri ile savaşılan insanları tek bir kentin tek bir halkı yaptı. Köy köy dolaşarak, bir kableden bir başkasına giderek onları tasarladığı şeye inandırdı. Orta durumlu olanlar ve yoksullar çağrılarına hemen yanıt verdiler; güçlülere kralsız bir hükümet ve bir demokrasi ya da halk-erki için söz

¹Bkz. bölüm xii.

verdi. Bunda kendisi yalnızca savaş sırasında komutanlık üstlenmeyi ve yasaların koruyucusu olmayı sürdürecekti, ama başka herşeyde herkes eşit konumda olacaktı. Aralarından pekçoğunu bu konuda kolayca inandırmasına karşın, başkaları ise daha şimdiden çok artmış olan gücünden korkarak ve nasıl yürekli ve kararlı olduğunu bilerek, anlaşmak için zorlanmak yerine inandırılmayı yeğlediler. Böylece çeşitli topluluklardaki devlet evlerini, konsey salonlarını ve yüksek memurlukları dağıtarak ve şimdi üst kentin olduğu yerde tek bir ortak devlet evi ve konsey salonu yaparak, bütün kente Atina adını verdi ve ortak bir şenlik ve adak töreni düzenleyerek buna Panathenea adını verdi. Ayrıca *Hekatombaeon* ayının on altıncı gününde kutladığı ve bugün de kutlanan *Metoikia* ya da Göç Şenliğini başlattı.

Sonra, söz verdiği gibi, krallık gücünü bir yana bırakarak hükümeti düzenlemeye girişti ve bunu da tanrılardan kutsaması ile yaptı. Çünkü kentin ve yeni hükümetin talihi üzerine Delfi bilicisine danışmak için gönderdiği kimselerden şöyle bir yanıt almıştı: —

*“Theseus, Aigeos’un kalıtcısı, Pittheos’un kızının oğlu,
Gerçekten de çoktur senin kalenin alanı içersinde
Sınır ve yazgılarını babamın verdiği kentler.
Öyleyse sağlam ve güvenli dur, ve endişelenme,
Kese yüzecek onu kucaklayan dalgaların üzerinde.”*

Ve daha sonra şöyle haykıran Sibyl’in bu kehaneti kente yinelediğini söylerler: —

“Gömülebilir kese, ama izin verilmeyecek batmasına.”

XXV. Kentini daha da büyötmeyi isteyerek, tüm insanları kentin yerlileri ile eşit koşullarla oraya çağırıldı, ve “Tüm insanlar buraya gelin”/“*Δεῦρ ἴτε πάντες λεῶν*” sözleri, dediklerine göre, bir bakıma tüm uluslar için bir devlet kurduğu zaman Theseus’un yaptığı bir duyuruydu. Bununla birlikte, demokrasisinin kente doluşan her tür

kalabalık tarafından dağıtılıp bozulmasına izin vermedi. Halkı soylular, çiftçiler ve zanaatçılar olarak ayıran ilk o oldu. Soylulara dinsel ayinlerin gözetilmesi, yüksek memurların saptanması, yasaların öğretilmesi ve Göğün istencinin yorumlanması gibi işleri verdi. Bütün kente bir bakıma bir ayrıcalıklar dengesi getirdi. Soylular onurda, çiftçiler yararlılıkta, ve zanaatçılar sayıda geri kalanlara üstün olacaktı. Aristoteles'in dediği gibi, halktan yana bir eğilim gösteren ve kendi saltık egemenliğinden vazgeçen ilk Theseus oldu. Gemiler kataloğunda yalnızca Atinalılardan bir "halk" olarak söz eden Homeros da buna tanıklık ediyor görünür.¹

Theseus para da bastırdı ve ya Marathon boğasının ya da Minos'un generali Tauros'un anısına, ya da yurttaşları tarıma yöneltmeyi istediği için, parayı bir öküz imgesi ile damgaladı. Derler ki Yunanlılar arasında "on öküz" ve "yüz öküz" gibi deyimlerin sık işitilen değer terimleri olarak kullanıma girmesi bu para dizgesinden gelir.

Megara'nın topraklarını sağlam bir biçimde Attika'ya kattıktan sonra, Kıstak üzerine ünlü sütunu dikti. Sütun üzerine toprak sınırlarını gösteren iki dizeli bir yazıt kazılıdır. Bunlardan Doğuya doğru olanı —

"Orası İyonya'dır, Peloponez değil"

ve Batıya doğru olanı —

"Orası Peloponez'dir, İyonya değil,"

der.

Bundan başka, Herakles'e öykünerek burada oyunları kurumsallaştırdı. Öylesine tutkuluydu ki, Yunanlıların o kahramanın düzenlemesi ile Zeus'un onuruna Olimpiyat Oyunlarını kutlamaları gibi, onun seçimine göre de Poseidon'un onuruna İstmian Oyunlarını kutlayacaklardı. Çünkü orada daha önce Melikertes'e adanan oyunlar gece kutlanırdı ve bir gösteri ve kamu şenliği olma biçi-

¹Homeros, *İlyada*, 2.547.

minden çok dinsel bir ayin biçimindeydi. Ama kimilerine göre İstmian oyunları Skeiron'un anısına düzenlenirdi ve bununla Theseus aralarındaki akrabalıktan ötürü öldürülmesinin kefareti ödettmeyi istemişti. Çünkü Skeiron Kanethos'un ve Pittheos'un kızı olan Heniokhe'nin oğluydu. Başkalarına göre ise oğulları Skeiron değil ama Sinis idi, ve oyunlar Theseus tarafından aslında onun onuruna düzenlenmişti. Bu ne olursa olsun, Theseus Korintliler ele bir anlaşma yaptı ve buna göre İstmian oyunlarına gelen Atinalı konuklara onları oraya getiren devlet gemisinin tam açılmış yelkeni tarafından kaplanacak denli büyük bir onur yeri sunacaklardı. Bunları bize Halikarnoslu [Ἀλικαρνασσεύς] Hellanikos ve Andron anlatır.

XXVI. Ayrıca Filokhoros ve başka birçoklarının anlattığına göre, Herakles ile birlikte Amazonlara [Ἀμαζόνες] karşı bir seferde Eukseine Denizi'ne [Kara Deniz] de bir yolculuk yaptı, ve yiğitliğinin bir ödülü olarak Antiope'yi kazandı. Ama aralarında Ferekides, Hellanikos ve Herodoros da olmak üzere yazarların çoğunluğu Theseus'un bu yolculuğu Herakles'in zamanından sonra kendi komutası altındaki bir filo ile yaptığını ve Amazonu tutsak ettiğini yazar. Bu daha olası öyküdür. Çünkü ona eşlik edenler arasında başka hiç birinin herhangi bir Amazonu tutsak almasından söz edilmez. Ve Bion bu Amazonu bile bir hile ile yakalayıp kaçırdığını söyler. Amazonlar, der, doğal olarak erkekleri severlerdi, ve kıyılarına çıktığı zaman Theseus'tan kaçınmak bir yana, tersine onun için gemilerine armağanlar gönderdiler. Ama Theseus armağanları getirenlerden birini, Antiope'yi gemiye davet ettikten sonra hemen yelken açıp onunla birlikte uzaklaştı.

Ve Nikaia'da Bithynia kentinin bir tarihini yazan Menekrates adında biri Theseus'un gemide Antiope ile birlikte o kıyılarda bir süre dolaştığını, ve ona bu yolculukta eşlik etmek üzere aynı gemide Atinalı üç genç adamın

bulunduğunu ve bunların Euneos, Thoas ve Solois adında üç kardeş olduklarını yazar. Bunlardan sonuncusu, der, geri kalanların haberi olmaksızın Antiop'e aşık oldu ve gizini yakın dostlarından yalnızca birine açarak onu Antiop'e tutkusunu açıklaması için kullandı. Antiop'e girişimi çok kesin bir dille geri çevirdi, ama soruna temkinli olarak ve kibarca yaklaşarak, olanlar konusunda Theseus'a herhangi bir yakınmada bulunmadı. Bunun üzerine Solois umutsuzluk içinde kendini bir ırmağa attı ve boğuldu.

Genç adamın başına geleni ve bunun nedenini öğrenen Theseus olan bitenden büyük üzüntü duydu ve üzüntüsünün doruğunda iken aklına bir zamanlar Delfi'de bilicinin ona bildirdiği bir kehanet geldi. Çünkü orada ona Püthian rahibesi tarafından eğer bir gün yabancı bir toprakta büyük bir üzüntüye kapılacak ve derin bir acı duyacak olursa, orada bir kent kurması ve izleyicilerinden bir bölümünü onu yönetmek üzere orada bırakması buyrulmuştu. Bu nedenle orada bir kent kurarak Püthian tanrısından ötürü ona Püthopolis, ve yakından geçen bir ırmağa genç adamın onuruna Solois adını verdi. Solois'in kardeşlerini kentin başkanları ve yasamacıları olarak orada bıraktı, ve yanlarına Atina'nın soylularından biri olan Hermos'u kattı. Yine ondan ötürü Pithopolisliler kentteki bir yere Hermes Evi derler, ve ikinci sesliyi yanlışlıkla değiştirerek onuru bir kahramandan bir tanrıya aktarırlar.

XXVII. Amazonların Attika'ya saldırılarının kökeni ve nedeni buydu — bir saldırı ki Theseus tarafından ne önemsiz ne de kadınca bir girişim olarak görülmüştür, çünkü kamplarını kentin kendisinin içersinde kurabilmek ve Pniks'in yakınlarında ve Museum denilen tepede göğüs göğüse dövüşebilmek için, ilkin çevredeki kırık alanı ele geçirmiş ve böylece durdurulamadan kente yaklaşmış olmaları gerekirdi. Ama, Hellanikos'un yazdığı gibi,

uzun bir kara yolculuğu yapmış ve Kimmeriko Boğazını donduğu zaman geçmiş olmaları kuşkulu bir öyküdür. Gene de neredeyse kentin tam ortasında kamp kurmuş oldukları kesindir ve bunu hem çevredeki yerlerin bugün bile taşıdıkları adlar, hem de savaşta düşenlerin gömütleri ve anıtları yeterince doğrular.

Orduların kendilerini göstermelerinden sonra, uzun bir süre için, her iki yanda da saldırıya başlama konusunda bir duraksama ve gecikme görüldü. Ama sonunda Theseus, bir bilicinin buyruğuna boyun eğerek 'Korku'ya [Φόβος] adak sunduktan sonra, kadınlarla savaşa başladı. Bu *Boedromion* ayında oldu ve Atinalılar bugüne dek o ay geldiğinde Boedromia Şenliğini kutlamayı sürdürürler. Çok fazla ayrıntı vermeye istekli olan Kleidemos Amazonların sol kanadının bugün de Amazoneum denilen yere dek uzandığını ve sağlarıyla Khrisa'da Pniiks'e dokunduklarını, ve Atinalıların Museum'un arkasından çıkarak bu kanat ile çarpışmaya girdiklerini, ve ölenlerin gömütlerinin Khalkodonos türbesi yanında şimdi Peirika kapısı denilen kapıya götüren yolun her iki yanında bulunduğunu yazar. Burada, der, Atinalılar kadınlar tarafından yerlerinden sürülüp geriye Eumenides tapınağına dek püskürtüldüler, ama istilacılara Palladiom, Ardettos ve Likeum'dan saldırıda bulunanlar sağ kanatlarını geriye kamplarına dek sürdürdüler ve aralarından pek çoğunu öldürdüler. Üç ay sonra, diye sürdürür, Hippolyte'nin arabuluculuğu ile bir barış anlaşması yapıldı (Kleidemos Theseus'un evlendiği Amazona Hippolyte adını verir, Antiope değil). Ama kimilerine göre Antiope Theseus'un yanında savaşırken Molpadia tarafından bir mızrakla öldürülmüş, ve Olimpia Toprağı tapınağının yanında duran sütun onun anısına dikilmiştir.

Böylesine eski olayları ele aldığı zaman, Tarihin belirsizlikler içinde dolaşmasına hayret etmemek gerekir. Gerçekten de, söylendiğine göre, yaralanan Amazonlar Antiope tarafından gizlice Khalkis'e gönderildiler ve

orada birçoğu onun bakımıyla iyileşirken, ölen kimileri ise bugüne dek Amozoneum denilen yerin yakınlarında gömüldüler. Ama savaşın bir anlaşma ile sonlandığı hem Theseum'a (Theseus tapınağına) bitişik olan ve orada edilen yeminden ötürü Horkomosium¹ denilen yerin adından, ama hem de eski zamanlarda Theseus Şenliğinden önce Amazonlara sunulan adaktan açıktır. Megaralılar da ülkelerinde Agoradan Rous² denilen ve bir eşkenar dörtgen şeklinde olan yapının durduğu yere giden yol üzerinde Amazonların gömülü olduğu bir yeri gösterirler. Benzer olarak aralarından başkalarının Khaironeia yakınlarında öldükleri ve daha önce Thermodon ama şimdi Haimon denilen küçük ırmağın kıyılarında gömülü oldukları söylenir (bu adlar üzerine bilgi *Demosthenes'in Yaşamı* üzerine olan bölümde bulunabilir³). Yine öyle görünür ki, Amazonların Thessalya'dan geçişleri de dirençsiz olmamıştır, çünkü bugün bile Skotousia ve Kunoskefales yakınlarında Amazon gömütleri gösterilir.

XXVIII. Amazonlar üzerine sözü edilmeye değer noktalar bu kadardır. Çünkü *Theseidos* denilen şiirin yazarı tarafından yazılan ve Theseus Faidra ile evlenince Antiope'nin ve onun öcünü almak isteyen Amazonların kente nasıl saldırdıklarını ve Herakles tarafından nasıl öldürüldüklerini anlatan "Amazonların Ayaklanması" açıkça bir uydurma ve masal karışımından başka birşey değildir. Theseus gerçekten de Faidra ile evlenmiş olsa da, bu Antiope'nin ölümünden sonraydı, ve Antiope'den Hippolytos adında, ya da, Pindar'a⁴ göre, Demofon adında bir oğlu vardı. Faidra'nın ve Theseus'un Antiope'den olan oğlunun başına gelen büyük talihsizliklere gelince,

¹ορκωμόσιον: antiçmek.

²Ροῦς, akıntı, çünkü kentin üzerindeki dağlardan gelen su bir zamanlar bu yolda akıyordu. Pausanias, i. xli. 2.

³Bölüm xix.

⁴Yitik bir pasajda.

burada tarihçiler ve trajedi şairleri arasında hiçbir çelişki olmadığından bu olayların şairler tarafından uyum içinde sunulduğu gibi olduklarını varsaymak zorundayız.

XXIX. Theseus'un evliliği üzerine ne başlangıçları onurlu ne de bitişleri talihli olan başka öyküler de vardır, ama bunlar Yunan tiyatrolarında sunulmuş değildirler. Çünkü Troezenli bir genç kız olan Anakso'yu kaçırdığı ve Sinis ve Kerkion'u öldürdükten sonra kızlarının ırzına geçtiği söylenir. Yine Aias'ın annesi Periboia ile, sonra Fereboia ve İfikles'in kızları olan İope ile evlendiği de söylenir. Ve Panopeus'un kızı Aegle için tutkusundan ötürü, daha önce anlattığım gibi,¹ Ariadne'yi terketmekle suçlanır, ki ne haklı ne de onurlu bir davranıştır. Son olarak Helene'yi kaçırmayı tüm Attika'yı savaşa boğmuş ve en sonunda sürgüne gönderilmesine ve ölümüne yol açmış görünür, ki birazdan bunların sözünü edeceğim.

Herodoros'a göre Kentauros lar ile savaşlarında Lapithlere yardım etmesi dışında, Theseus o günlerde en yiğit erkekler tarafından yerine getirilen eylemlerden hiç birinde yer almamıştır. Gene de başkalarına göre yalnızca Kolkhois'te Jason² ile birlikte olmakla kalmamış, ama Kalidon domuzunu öldürmek için Meleagros'a yardım etmiştir, ve "Theseus olmadan olmaz" sözü oradan gelir. Ama kendisi kimseden yardım almaksızın başarılı pek çok eylemde bulunmuştu, ve "İşte, bir başka Herakles" deyişi bundan gelir. Kadmeia duvarlarının³ önünde düşenlerin bedenlerinin gömülmek üzere geri alınmasında Adrastos'a yardım ettiği de söylenir; gene de bu, Euripides'in trajedisinde anlattığı gibi,⁴ savaşta Thebeslilere üstün gelme değil, ama onlara bir ateşkesi kabul ettirme yoluyla olmuştur. Yazarların çoğuna göre bu böyledir, ve Filokhoros bunun çarpışmada ölenlerin bedenlerinin

¹Bölüm xx.

²Altın postu arayışta.

³Thebes kalesi.

⁴*Yakaranlar* (ya da *Sığınmacılar*, 'Suppliants'), 653vs.

geri alınması için yapılan ilk ateşkes olduğunu ekler, ama Herakles öykülerinde ölülerini düşmanlarına geri verenin ilk kez Herakles olduğu anlatılır. Ve Thebes önünde düşenlerin büyük bölümünün gömütleri Eleutherais denilen köyde, ve komutanları Eleusis'te gösterilir, ve bu sonuncusu Theseus'un Adrastos'a yaptığı bir iyiliktir. Euripides'in *Yakaranlar*'ında¹ sunduğu anlatı Aeschylus'un *Eleusisliler*² başlıklı yapıtında sunduğu tarafından çürütülür ve orada Theseus konuyu yukarıda verildiği gibi aktarır.

XXX. Peirithoüs ve Theseus arasındaki dostluğun şöyle başladığı anlatılır. Theseus'un gücünün ve yiğitliğinin ünü her yana yayılmıştı, ve Peirithoüs bunu kendi için sınamak ve tanıtlamak istiyordu. Buna göre Theseus'a ait olan bir sürüyü yakalayıp Marathon'dan uzaklara sürdü, ve Theseus'un silahlı olarak peşine düştüğü haberini alınca kaçmayıp geri döndü ve onu karşıladı. Ama birbirlerini görür görmez her biri ötekini güzelliğine hayran oldu ve yiğitliği karşısında öylesine büyük bir saygı ile doldu ki, tüm çarpışma düşüncesini unuttular. Elini ilk uzatan Peirithoüs Theseus'un kendisinden hırsızlığının yargıci olmasını istedi ve onun vereceği her cezaya seve seve boyun eğeceğine söz verdi. O zaman Theseus yalnızca onu herşeyden bağışlamakla kalmadı, ama ona dostu ve silah arkadaşı olma çağrısında bulundu. Bunun üzerine dostluklarını yeminlerle onayladılar.

Bundan sonra, Peirithoüs Deidameia ile evleneceği zaman Theseus'tan düğüne gelmesini, ülkeyi görmesini ve Lapithler ile tanışmasını istedi. Aynı zamanda Kentauroları da düğün törenine çağırmıştı. Bunlar şarapla ateşlenip küstahlaşmaya, yabanılaşmaya ve kadınlara kabalık yapmaya başlayınca, Lapithler onlardan ölçlerini aldılar. Kimilerini orada öldürdüler ve geri kalanları

¹Dizeler 1213vs.

²Yitik.

daha sonra savaşta yenerek ülkeden sürdüler. Theseus bütün bu olanlar sırasında Lapithlerden yana çıktı ve onlarla omuz omuza savaştı.

Ama Herodoros bunun böyle olmadığını, Theseus Lapithlerin yardımına geldiğinde savaşın şimdiden başlamış olduğunu ve oraya giderken yolda Herakles'i ilk kez gördüğünü, çünkü onu Trakhis'te arayıp bulmakla ilgilediğini ve kahramanın tüm dolaşmalarından ve işlerinden sonra orada dinlenmeyi seçtiğini anlatır; görüşmenin karşılıklı saygı ve övgü bildirimleri ile sürdüğünü, birbirlerini onurlandırdıklarını ve birbirlerine hayran olduklarını ekler. Gene de, kahramanların birbirleri ile daha önce sık sık görüşmüş olduklarını, Herakles'in Eleusis gizemleri ile Theseus'un direktmesi üzerine tanıştırıldığını ve o güne dek süregelen çeşitli düşüncesiz eylemlerinden onun isteği üzerine bundan önce arındığını yazan başka tarihçilerin yanında olmak daha doğru olacaktır.

XXXI. Hellanikos'a göre Theseus henüz evlendirilemeyecek denli küçük olan Helene'nin [*Ἑλένη*] kaçırılmasında yer aldığı zaman elli yaşındaydı. Kimi yazarlar ona yönelik bu çok ağır suçlamayı düzeltme amacıyla, Helene'yi kendisinin kaçırmadığını, ama İdas ve Linkeos onu kaçırınca onun sorumluluğunu üstlendiğini ve Dioskurois¹ onu istediğinde geri vermediğini söylerler. Ya da, eğer inanılabilirse, onu Theseus'a kendi babası Tindaridos'un emanet ettiğini, çünkü Hippokoöntos'un oğlu olan ve Helene'yi daha çocukken zorla almaya çalışan Enarsforos'tan korktuğunu yazarlar.

Ama en olası ve kendisinden yana en çok tanığı olan öykü şöyledir. Theseus ve Peirithoüs birlikte Sparta'ya gittiler, ve kızı Artemis Orthias tapınağında dans ederken yakalayıp onunla birlikte kaçtılar. O sırada peşlerine düşecek silahlı adamların bulunmasına karşın, izleyiciler onları Tegeas'tan daha öte kovalamadı ve böylece

¹Kardeşleri Kastor ve Polluks.

iki dost Peloponez'i geçtikten ve tehlikeyi atlattıktan sonra aralarında bir anlaşma yaparak kurayı kazananın Helene'yi eş olarak almasına, ama bir başka eş bulmada ötekine yardımcı olmasına karar verdiler. Kurada kazanan Theseus henüz evlilik için olgunlaşmış olmayan genç kızı alarak Afidnoslara götürdü. Burada annesi Aithras'ı genç kızın yanına kattı ve her ikisini de onlara tam gizlilik içinde bakılması konusunda kesin buyrukla bir dostu olan Afidnos'a teslim etti. Sonra kendisi Peirithoüs'e aynı hizmette bulunmak için geri dönerek birlikte Molossian'ın kralı Aidoneos'un kızını aramak üzere Epeirus'a yola çıktı. Karısına Fersefone, kızına Kora ve beslediği büyük köpeğine Kerberos diyen bu adam kızının tüm isteklilerine bu hayvanla dövüşmeleri koşulunu getirmiş ve kızını onu yenecek olanın alabileceğine söz vermişti. Ama Peirithoüs ve dostunun kızına kur yapmak için değil de onu kaçırmak için geldikleri haberini alınca ikisini de yakalattı. Peirithoüs'ü hemen köpeğine parçalattı, ama Theseus'u hapsedip elinin altında tuttu.

XXXII. Bu arada Peteos'un oğlu ve Orneos'un torunu ve Erethenus'un torununun oğlu Menestheos — söylendiğine göre popülerlik kazanan ve kendini kalabalığa sevdiren ilk insan — Atina'nın en önde gelen kişilerini heyecana boğdu ve öfke duygularını kabarttı. Bunlar uzun bir süredir Theseus'a düşmandılar ve ülkenin soy-lularından her birini kendi küçük krallığından yoksun bıraktığını,¹ tümünü tek bir kente kapadığını ve orada onlara uyruklar ve köleler gibi davrandığını düşünüyorlardı. Menestheos suçlamaları ile sıradan halkı da karışıklık içine düşürdü. Bir özgürlük düşü ile aldanarak, gerçekte hem ondan hem de asıl yurtlarından ve dinlerinden olduklarını, kendi kanlarından gelen birçok iyi kralın yerine bir göçmen ve bir yabancı olan tek bir efendiye boyun eğmek zorunda kalabileceklerini söylüyordu.

¹Bkz. bölüm xxiv.

Menestheos böyle bir uğraş içindeyken, Tindaridosların¹ Atina'ya karşı başlattıkları savaş onun ayartmalarını güçlendirmede çok etkili oldu. Kimi yazarlar açıkça istilacılara çağrıda bulunduğunu bile söylerler.

İlk yaklaşımlarında herhangi bir düşmanca davranışta bulunmayıp yalnızca barış içinde kız kardeşlerini geri istediler. Kent halkı kızın onlarda olmadığını ve nerede olduğunu bilmediklerini söyleyince, savaşı başlattılar. Ama Helene'nin Afidnae'de gizli tutulduğunu şu ya da bu yolda öğrenen Akademos bunu onlara söyledi. Bu nedenle yaşamı boyunca Kastor ve Polluks tarafından onurlandırıldı, ve Spartalılar daha sonraki zamanlarda Attika'yı istila edip çevresini yakıp yıktıkları her keresinde Akademos'un anısına Akademi'yi² bağışladılar. Ama Dikairkhos o sıralar Arkadyalı Ekhademos ve Marathos'un Kastor ve Polluks'un ordusunda olduklarını, ve o zamanlar Ekhedemia denilen şimdiki Akademi'nin adını bunlardan birincisinden ve Marathon köyünün ise ikincisinden aldığını, çünkü belli bir kehanete göre Marathos'un savaşın ilk cephesinde bir adak olmak üzere kendini gönüllü olarak sunduğunu yazar.

Afidnae'ye varır varmaz bir alan savaşında düşmanlarını yendiler ve sonra saldırıya geçip kenti aldılar. Burada, derler, başkaları arasında o sıralar Kastor ve Polluks'un ordusunda olan Skeiron'un oğlu Alikos da öldürüldü, ve Megara'da gömülü olduğu bir yere bugün de onun adına Alikos denir. Hereas Alikos'un Afidnae'de Theseus'un kendisi tarafından öldürüldüğünü yazar ve bunun kanıtı olarak Alikos üzerine şu dizeleri alıntılar: —

*“Bir zamanlar Afidnae'nin ovasında Alikos
Öldürüldü Helene'nin davasında Theseus tarafından.”*

¹Ya da Dioskuri: Kastor ve Polluks.

²Akademi. Atina'nın bir buçuk km kadar Kuzeybatısında Kephissus ırmağı yakınında gölgelik bir alan. Burada Platon ve öğrencileri dersler verdiler. Bkz. Plutark, *Kimon*, xiii.

Ama hem annesi hem de Afidnae ele geçirildiklerinde, Theseus'un kendisinin orada olması pek olası değildir.

XXXIII. Afidnae alınıp Atina kenti korku içine düşünce, Menestheos kent halkına kapıları açıp Kastor ve Polluks'u içeri almalarını ve onları tam bir incelikle ağırlamalarını kabul ettirdi, çünkü onlara düşmanlıklarının kendileri ile değil ama yalnızca ilk şiddet eyleminde bulunan Theseus ile olduğunu, ve insanlığın geri kalanı için yalnızca iyiliksever kurtarıcılar olduklarını söyledi. Gösterdikleri davranış verdiği sözleri doğruladı, çünkü kendilerini kentin efendileri yapmış olmalarına karşın, gizemler ile tanıştırılmaktan daha çoğunu istemediler. Kente gösterdikleri bağlılık Herakles'in bağlılığından daha az değildi. Buna göre kendilerine bu ayrıcalık tanındı, ve tıpkı Pilios'un Herakles'i kabul etmesi gibi, onlar da Afidnos tarafından kabul edildiler.

Bundan başka, bir de tanrılar gibi onurlandırıldılar, ve ya düşmanlığı 'sonlandırmalarından' ötürü ya da hiç kimsenin incinmemesi için gösterdikleri büyük 'kaygı' nedeniyle, kendilerine yeni bir adla *Anakeler* dendi. Kentin içersinde öylesine büyük bir ordu vardı ki, *anapos ekhein* deyimini 'kaygı duymak' ya da 'herşeyi kollamak' yerine kullanılır oldu, ve belki de bu nedenle krallara *Anakteler* denir. Başkaları ise onlara *Anakeler* denmesinin nedeninin gökte ikiz yıldızların görünmesine bağlı olduğunu söylerler, çünkü Atinalılar 'üstünde' ya da 'yüksekte' anlamına gelen *ano* [ἄνω] ve *another* [ἄνωθεν] yerine *anekas* [ἀνεκὰς] ve *anekathen* [ἀνέκαθεν] sözcüklerini kullanırlar.

XXXIV. Kimileri der ki Theseus'un annesi Aithra Afidnae'de tutsak alınarak Sparta'ya ve oradan Helene ile birlikte Truva'ya [Τροία] götürüldü, ve Helene'nin izleyicileri olarak —

*"Pittheos doğumlu Aithra, ve büyük gözlü güzel Klimene"*¹

¹Homeros. *İlyada*, 3. 144.

adlarından söz eden Homeros'un kendisi buna tanıklık eder. Ama kimileri Homeros'un bu dizesini ve ayrıca bütün bir Mounikhos efsanesini reddeder. Mounikhos, öyküye göre, Demofontos ve Laodike'nin gizlilik içinde doğan oğullarıdır, ve Truva'da Aithra tarafından yetiştirilmiştir. Ama "Attika Tarihi"nin on üçüncü kitabında İstros tarafından Aithra'nın tüm geri kalanlardan büyük ölçüde uzaklaşan bir öyküsü verilir. Kimilerine göre, der İstros, Paris [Πάρις] Thessalya'da Sperkheos kıyıları boyunca savaşta Akhilles ve Patroklos tarafından yenildi, ama Hektor Troezen kentini ele geçirerek yağmaladı, ve orada bırakılmış olan Aithra'yı kaçırdı. Ama bu çok kuşkuludur.

XXXV. Şimdi Herakles Molossouslu Aidoneos'un konuğu iken, kral söz arasında Theseus ve Peirithoüs'ün serüvenlerinden söz ederek oraya ne yapmak için geldiklerini ve bulundukları zaman başlarına neler geldiğini anlattı. Herakles birinin onursuz ölümünden ve ötekinin sefil durumundan büyük üzüntü duydu. Peirithoüs açısından yakınmanın yararsız olacağını düşündü; ama Theseus'un onun hatırına bırakılması için diller döktü ve ondan kendisine bu iyiliğin yapılmasını istedi.

Aidoneos dileklerine boyun eğdi, Theseus özgür bırakıldı ve dostlarının henüz bütünüyle sindirilmiş olmadığı Atina'ya geri döndü. Kentin daha önce kendisi için ayırmış olduğu tüm kutsal yerleri şimdi Herakles'e adadı ve Filokhoros'un yazdığı gibi dördü dışında onlara Theseia yerine Herakleia adını verdi. Ama daha önce olduğu gibi egemen olmayı ve devleti yönetmeyi isteyince, kendini bölünmeler ve karışıklıklar ortasında buldu. Ondand nefret edenlerin orada bulunmadığı sırada nefretlerini küçümsemeye çevirdiklerini ve halkın büyük bir bölümünün öyle bir düzeye dek yozlaşmış olduğunu gördü ki, sessizce yapmaları söyleneni yapmak yerine, ödevlerini yerine getirmek için kendilerine dalkavukluk

edilmesini bekler olmuşlardı. Buna göre istediklerini onlara zorla kabul ettirmeye kalkışınca demagoglar ve bölüngüler karşısında yenik düştü. Sonunda davasından umutsuzluğa düşerek çocuklarını gizlice Euboea'ya, Khalkodon'un oğlu Elefenor'a gönderdi ve kendisi ise bugün de *Araterion*¹ denilen yerin bulunduğu Gargettos'ta Atinalıları ilençledikten sonra halkının kendisine dostça baktığını düşündüğü ve babadan kalma topraklarının olduğu Skurios'a doğru yelken açtı.

O sırada Skurios'un kralı Likomedes idi. Bu nedenle Theseus orada yaşayacağı için topraklarının kendisine geri verilmesi isteği ile ona başvurdu. Başkaları ise Atinalılara karşı yardımını istediğini söylerler. Ama Likomedes ya böylesine büyük ünü olan birine kıskançlık duyduğu için, ya da Menestheos'a bir hizmette bulunmuş olmak için, ona oradan topraklarını gösterme gerekçesi ile onu adanın en yüksek yerlerine götürdü ve kayalardan aşağı atıp öldürdü. Başkaları ise kendi alışkanlığı gereği yemekten sonra orada yürürken ayağının kaydığını ve kendisinin düştüğünü söyler. O sırada hiç kimse ölümü ile ilgilenmedi. Menestheos sessizce Atina'da krallığını sürdürüyordu. Theseus'un oğulları sıradan kişiler olan olarak Truva savaşında Elefenor'a eşlik ettiler. Ama Menestheos orada öldükten sonra, kendi başlarına geri döndüler ve krallıklarını yeniden ele geçirdiler.

Ama daha sonraki zamanlarda, özellikle Marathon'da Medlere karşı dövüşenlerden birçoğunun barbarlara karşı önlerinde saldırıya geçmiş silahlı Theseus'un bir hayaletini gördüğünü düşünmesi olgusu nedeniyle, Atinalılar Theseus'u bir yarı-tanrı olarak onurlandırmaya başladılar.²

XXXVI. Med savaşlarından sonra, Fedon'un arkhonluğu³ sırasında, Atinalılar Delfi bilicisine danıştıkları zaman

¹Dua ya da ilenç yeri.

²Bkz. Pausanias, i. 15.4.

³iÖ 476-475.

Pūthian rahibesi onlara Theseus'un kemiklerini toplamaları ve onları Atina'da onurlu bir törenle gömerek orada saklamalarını bildirdi. Ama o sıralar adada yaşamakta olan Dolofianların konuksever olmayan ve yabanıl doğalarından ötürü mezarı bulup kemikleri toplamak güçtü. Bununla birlikte, *Yaşam*'ında¹ anlattığım gibi, Kimon adayı aldı ve büyük bir tutkuyla Theseus'un mezarını bulmaya çalışırken bir tepecik görünüşünü taşıyan bir yeri gagalayan ve pençeleri ile kazan bir kartal gördü. Birden sanki tanrısal bir buyrukla aklından yeri kazarak Theseus'un kemiklerini orada arama düşüncesi geçti. Olağandan daha büyük bir insanın tabutunu ve yanında yatan bronz bir mızrak ve bir de kılıç buldular. Bu kalıntılar Kimonos tarafından teknesi ile kente getirildiği zaman Atinalılar büyük bir sevinçle karşılamaya gittiler ve onları sanki Theseus'un kendisi kentine geri dönüyormuş gibi görkemli geçit törenleri ve adaklarla kabul ettiler.

Bugün Theseus kentin ortasında, şimdiki *Gimnazium*'un² yakınlarında gömülü yatar, ve mezarı bir türbe ve kaçak köleler için ve güçlülerin zulmünden kaçan tüm orta sınıf insanlar için bir sığınaktır, çünkü Theseus yaşamı sırasında böyle insanları savunan ve onlara yardım eden biriydi ve yoksulların ve sıkıntıya düşenlerin yakarlarını yücegönüllülük içinde karşıladı. Atinalıların onun onuruna sundukları başlıca adak *Pianepsion* ayının sekizinci gününe, Girit'ten gençlerle birlikte geri döndüğü zamana düşer. Ama onu sonraki ayın sekizinde de onurlandırırılar ve bunun gerekçesi ya coğrafyacı Diodoros'un belirttiği gibi Troezen'den Atina'ya *Hekatombaeon* ayının sekizinci günü gelmiş olması, ya da Poseidon'un bir oğlu³ olduğu söylendiğinden bu sayıyı onun için başka hepsinden daha uygun görmeleridir. Sekiz sayısı, bir çift sayının

¹Bölüm viii.

²Ptolemy gimnazyum. Pausanias, i. 17, 2.

³Bkz. bölüm vi.

ilk k b  ve ilk karenin çifti olarak, *Asfalius* ve *Gaeiochus* adlarını verdiğimiz, e  deyişle dünyanın kurucusu ve destekleyicisi dediğimiz bu tanrının kararlı ve devinmez gücünü uygun olarak temsil eder.

ROMULUS
(EFSANE, İÖ 8. YY)

Romulus
ΡΩΜΥΛΟΣ

I. Görkeminde öylesine güçlü, tüm insanların dilinde öylesine ünlü Roma kentinin bu adı ilkin kimden ve hangi nedenle aldığı konusunda yazarlar anlaşmazlığa düşerler. Kimilerine göre dünyanın yaşama uygun büyük parçası üzerinde dolaşan ve sayısız ulusa boyun eğdiren Pelasgoslar buraya yerleştiler ve savaştaki büyük *güçlerinden* ötürü kente Roma adını verdiler. Başkalarına göre, Truva'nın ele geçirilişi üzerine kaçan ve karşılarına çıkan ilk tekneler ile denize açılan az sayıda insan rüzgarlarla sürüklenerek Tuscany kıyılarına ulaştılar ve Tiber nehrinin ağzında demir attılar. Orada umutları kırılmış ve artık denizden bıkip usanmış olan kadınlar, aralarında Roma adındaki en soylu ve en kavrayışlı olanın önerisi üzerine, gemileri ateşe verdiler.¹ Erkekler buna ilkin öfkelenmiş olsalar da, daha sonra zorunlu olarak Palatium yakınlarına yerleştiler. Kısa bir süre sonra orada işler umabileceklerinden çok daha iyi gitmeye başladı, ülkeyi çok iyi ve halkını duygudaş buldular. Yalnızca Roma'ya büyük onurlar sunmakla kalmadılar, ama buna ek olarak kurmalarına neden olduğu kente onun adını verdiler. Derler ki, Roma'da kadınların yakınlarını ve kocalarını öpücüklerle selamlama gelenekleri bundan gelmiştir, çünkü bu kadınlar gemileri yaktıktan sonra kocalarına yalvarırken ve onları yatıştırırken böyle duygusal bir davranışa başvurmuşlardı.

¹ *Aeneid*, v, 604-699.

II. Daha başkaları der ki, Roma'nın böyle adlandırılmasına neden olan kadın kral İtalus ve karısı Leucaria'nın kızlarıydı; ya da, bir başka öyküye göre, Herakles'in oğlu Telefus'un kızıydı, ve Aeneas ile, ya da yine başkalarına göre, Aeneas'ın oğlu Ascanius ile evliydi. Kimilerinin anlattığına göre kenti Odysseus [Οδυσσεύς] ve Kirke'nin oğlu Romanus kurmuştur; başkalarına göre, Emathion'un Truva'dan Diomedede tarafından gönderilen oğlu Romus; ve daha başkalarına göre ise, Latinlerin kralı Romis. Bu sonuncusu Lidya'dan Thessalya'ya ve oradan İtalya'ya gelen Tuscanları sürmüştür. En güvenilir öykü ile uyum içinde kentin adını Romulus'tan türeten yazarların kendileri de Romulus'un doğumu ve ailesi konusunda anlaşmazlığa düşerler. Çünkü kimilerine göre Aeneas ve Deksithea'nın (Forbantos'un kızı) oğluydu, ve erkek kardeşi Romus ile birlikte çocukken İtalya'ya getirildi. Bir sel baskını sırasında sular geldiğinde nehirde olduğu için, içinde çocukları taşıyanın dışında tüm tekneler sürüklenirken o tekne ise yavaşça nehrin düz kıyılarından birine oturdu ve böylece ikisi de beklenmedik bir yolda kurtuldular. Oraya onlardan ötürü Roma dendi. Kimileri der ki, yukarıda sözü edilen Truvalı kadının kızı olan Roma Telemakhüs'ün oğlu Latinus ile evlendi ve Romulus'un annesi oldu; başkalarına göre ise Aeneas ve Lavinia'nın kızı olan Aimilias onu Mars'tan doğurdu; ve daha başkaları ise doğuşu konusunda yalnızca masallar anlatırlar. Çok kötü ve acımasız biri olan Alba kralı Tarkhetius evinde tuhaf bir imge, bir ocaktan yükselerek günlerce orada kalan bir phallus görür. Tarkhetius Tethis'in Tuscany'deki bir bilicisine danışır ve ondan bir bakirenin kendini görüntüye vermesi gerektiği yanıtını alır. Ondan ünde eşsiz, yiğitlikte benzersiz, açık talihi ve güçlü bedeni olan bir oğul doğacaktır. Tarkhetius bunu kendi kızlarından birine söyler ve ondan bu işi yerine getirmesini ister. Kız böyle birşeyi onur kırıcı bularak söyleneni yapmaktan kaçınır ve kendisi yerine hizmetçisini

gönderir. Tarkhetius bunu işitince çok kızar ve ikisini de öldürmeye karar vererek hapseder. Ama bir düşte tanrıça Hestia¹ tarafından cinayetten caydırılır. Tanrıça onlara ceza olarak zincirlerine bağlı iken bir kumaş dokumaları buyruğunu verir. İşlerini bitirince evlenmelerine izin verilecektir. Ama gündüz dokudukları herşey Tarkhetius'un buyruğu gereği gece başkaları tarafından sökülür. Bu arada görüntüden gebe kalan hizmetçi iki oğul doğurur. Tarkhetius onları yokedilmeleri buyruğu ile Teratius adında birinin ellerine teslim eder. Ama adam çocukları alır ve götürüp nehir kıyısına bırakır. Bununla birlikte, orada bir kurt gelerek onları emzirmeye başlar. Bu arada kuşlar da gelerek getirdikleri ufak tefek yiyecekleri çocukların ağızına bırakırlar. Sonunda onları gözlemekte olan bir inek çobanı ilkin düştüğü büyük şaşkınlığı yenerek daha yakınlarına gelmeyi göze alır, çocukları kucaklar ve bağrına basar. Böylece çocuklar kurtarılır ve büyüdüklerinde Tarkhetius'u bulup hakkından gelirler. Bu öyküyü bir İtalya tarihinin yazarı olan Promathion anlatır.

III. Ama en inanılan ve en büyük sayıda doğrulayıcısı olan öykü, başlıca ayrıntıları içinde, ilkin Yunanlılar arasında Peparethoslu Diokles tarafından yayımlandı. Fabius Pictor da pekçok noktada onu izler. Burada da yine birbirini tutmayan yanlar vardır, ama öykü genel çizgilerinde şöyle gider. Alba kralları doğrudan doğruya Aeneas'm soyundan gelerek hüküm sürdüler ve sonunda taht Numitor ve Amulius adında iki erkek kardeşe geçti.² Amulius kalıtı iki eşit paya bölmeyi önerdi ve Truva'dan getirilen hazineleri ve parayı krallığa eşdeğer olarak belirledi. Numitor krallığı seçti. Ama parayı seçen ve onunla Numitor'dan daha güçlü olan Amulius kardeşinin krallığını kolayca elinden aldı, kızının çocuğunun olma-

¹Hestia (Ἑστία; Rom: Vesta): ●cak ve ateşinin tanrısı.

²Livius, i. 3.

sından korkarak onu bir Vesta (Hestia) rahibesi yaptı ve böylelikle sonuna dek yalnız bir kız yaşamı sürdürmesini sağlama bağlamış oldu. Bu kıza kimileri İlia, başkaları Rea, ve daha başkaları ise Silvia derler. Bununla birlikte, çok geçmeden Hestia rahibelerinin yerleşik yasalarına aykırı olarak kızın bir çocuğunun olacağı anlaşıldı.¹ Tam ölüm cezasına çarptırılacaktı ki, kralın kızı olan Antho onun için babası ile konuşarak bunun önüne geçti. Ama buna karşın kız tutuklandı ve kral Amulius'un bilgisi olmaksızın doğum yapmaması için başkalarıyla tüm ilişkisi yasaklandı. Zamanı gelince kız insan büyüklüğünün ve güzelliğinin ötesinde iki oğul doğurdu. Bununla korkusu daha da artan Amulius bir hizmetçiye bebekleri alıp uzaklara bırakması buyruğunu verdi. Bu adama kimileri Faustulus derken, başkaları ise bunu kabul etmez ve Faustulus'un onları yetiştiren kişi olduğunu söylerler. Faustulus çocukları küçük bir su teknesine koyarak nehre atma amacıyla yola çıktı. Ama suyun kabararak şiddetle aşağıya doğru geldiğini görünce akıntıya daha fazla yaklaşmaktan korktu ve çocukları kıyıya bırakarak uzaklaştı. Nehir taşı, sonunda seller tekneyi alıp yavaş yavaş sürüklemeye başladılar ve götürüp şimdi *Kermanus* denilen düz bir toprak parçasının üzerine bıraktılar. Buraya daha önceleri belki de 'kardeşler' anlamına gelen *germanoustan* [γερμανοῦς] türetilen bir sözcükle *Germanus* [Γερμανός] denirdi.

IV. Yakınlarda *Ruminalis* dedikleri bir yaban inciri büyüymüştü. Ağaca bu adın verilmesinin nedeni ya genellikle düşünüldüğü gibi Romulus idi, ya da 'geviş getirme' [*ruminare*], çünkü sığırlar genellikle günün sıcaklığında ağacın gölgesine sığınarak orada geviş getirirlerdi. Ya da, daha iyisi, neden bu çocukların orada emzirilmesi idi, çünkü eskiler herhangi bir yaratığın meme ucuna *ruma* derlerdi. Ve çocukları yetiştiren koruyucu bir tan-

¹Livius, i. 4, 1-5.

rıça vardır ki, ona bugün de Rumilia derler ve ona adak sunarken yere şarap yerine süt serperler. Anlatıldığına göre, çocuklar orada yatarken onlara dişi bir kurt baktı¹ ve bir ağaçkakan sürekli olarak onları besledi ve gözledi. Bu yaratıklar tanrı Mars'ın gözünde kutsal sayılırlar ve Latinler ağaçkakanı bugün de özel olarak tapınır ve onu onurlandırmayı sürdürürler. Başkaları arasında bu tür şeyler de çocukların annelerinin söylediği şeye, yani babalarının tanrı Mars olduğuna inandırıcılık kazandırdı. Ama kimileri kadının bu sözlerini Amulius tarafından aldatılmasına bağlarlar, çünkü zırhını kuşanmış olarak gelip onu baştan çıkaran ve kızlığını bozan Amulius'un kendisiydi.

Kimileri ise bu masalın doğuşunu çocukların bakıcısının adında yatan ikircime bağlarlar. Çünkü Latinler yalnızca kurtlara değil ama başıboş yaşayan kadınlara da *lukainas* derlerdi, ve Faustulus'un bu çocukları besleyen ve adı Akka Larentia olan karısı böyle biriydi. Romalılar ona adaklar sunarlar ve Nisan ayında Mars rahibi Larentia Şenliği denilen kutlamalarda orada tanrılara içki sunusunda bulunur.

V. Ayrıca şu nedenle bir başka Larentia'yı da onurlandırır. Herakles'in tapınağının bakıcısı görünürde yapacak çok az şeyi olduğu için tanrısına bir zar oyunu teklif eder. Eğer kendisi kazanacak olursa, tanrıdan değerli birşey alacaktır; ama eğer yenilecek olursa, ona nefis bir masa hazırlayacak ve gece için güzel bir kızın eşliğini sağlayacaktır. Bu koşullar üzerine ilkin tanrı için, daha sonra kendisi için zar atar ve yenildiğini görür. Sözüne bağlı kalarak, ve borcunu onurlu bir yolda ödemeyi isteyerek, hem tanrıya bir ziyafet hazırlar, hem de o sıralar henüz ünlü olmasa da güzelliğinin doruğunda olan Larentia'yı ayarlayarak onu tapınakta eğlendirir. Orada bir de yatak hazırlamıştır ve tanrının yemekten sonra gelip onu

¹Livius, i. 4, 6-7.

elde edeceği inancı içinde onu içeri kitler. Söylendiğine göre, tanrı onu gerçekten de ziyaret eder ve sabah ona Foruma gitmesini söyler. İlk karşılaştığı erkek kim olursa olsun onu selamlayacak ve dostu yapacaktır. Kadın ileri yaşlarda bir erkek olan Tarrutius adında biri ile karşılaşır. Tarrutius oldukça zengin biridir, çocuğu yoktur, ve hep yalnız bir yaşam yaşamıştır. Larentia'yı kabul eder ve onu sever. Öldükten sonra kadına büyük ve gösterişli mülkünün tümünü kalıt bırakır. Larentia da kendi bıraktığı vasiyetnamede bunların çoğunu halkına bağışlar. Şimdi ün kazanan ve bir tanrının sevgilisi sayılan Larentia'nın ilk Larentia'nın gömülü olduğu yerin yakınlarında birden ortadan yittiği anlatılır. Yer bugün *Velabrum* olarak bilinir çünkü nehir sık sık taşıdığı için Foruma buralarda bir yerden kayıklarla geçilirdi ve 'geçmek' için Latince sözcük *velaturadır*. Başkaları adı 'yelken' anlamına gelen *velumdan* türetirler, çünkü kamu gösterilerinin düzenleyicileri Forumdan Circus Maximus'a¹ giden yolu bu noktadan başlayarak yelkenle aşarlardı. Bu anlatılar üzerine ikinci Larentia Roma'da onurlandırılır.

VI. Bebeklere gelince, Amulius'un çobanı olan Faustus onları kimseye göstermeden yetiştirdi. Ya da, daha yakın olasılıklara bağlı kalmayı isteyenlerin dediği gibi, Numitor'un bilgisi ve gizli yardımıyla yetiştirdi, çünkü denir ki okula Gabius'ta gittiler ve orada okuma-yazmada ve soylarına yaraşır başka konularda çok iyi eğitildiler. Daha önce gördüğümüz gibi, Romulus ve Romus (ya da Remus) adını aldılar (meme ucu anlamına gelen *rumadan*²), çünkü bulunduklarında bir kurdu emiyorlardı. Daha bebekken bedenlerinin büyüklük ve güzelliği doğal üstünlüklerine tanıklık ediyordu, ve büyüdüklerinde ikisi de tehlikeli görünen tüm işleri göze alarak yiğitliklerini tanıtladılar, hiçbirşey önünde gerilemeyecek denli yü-

¹Hipodrom,

²Bkz. bölüm iv.

rekli olduklarını gösterdiler. Ama Romulus düşünüp taşı-
narak davranan biriydi ve kişiliğinde bir devlet adamına
yaraşır bir bilgelik sergiliyordu. İster sürülere bakma ile,
isterse avcılıkla ilgili olsun, komşularıyla tüm ilişkilerinde
boyun eğmekten çok egemen olmak için doğduğu izle-
nimini veriyordu. Bu nedenle ikisi de arkadaşlarının ve
kendilerinden aşağı olanların gözünde değerliydi; ama kralın hizmetçi, koruyucu ve gözeticilerine gelince,
bunlar hiçbirşeyde kendilerinden daha iyi olmadıkları
için, onları küçümsediler ve önemsemediler, ne de her-
hangi bir yolda buyruk ve gözdağlarını dikkate aldılar.
Dürüst alışkanlıklar edindiler, özgür eğilimler kazandı-
lar, ve tembellik ve aylaklığı değil ama avcılık ve koşu,
haydutları püskürtme, hırsızları yakalama ve haksızlığa
ve zulme uğrayanları kurtarma gibi işleri dürüst ve özgür
saydılar. Bu tür şeyleri yaptıkları için ün kazandılar.

VII. Bir gün Numitor'un ve Amulius'un çobanları ara-
sında bir kavga çıktı.¹ Amulius'un sığırlarının bir bölü-
mü kaçırılınca kardeşler buna izin vermeyerek hırsız-
ların üzerine saldırdılar ve onları kovalayıp sürünün
büyük bölümünü kurtardılar. Numitor'un bundan ra-
hatsız olmasına pek aldırmadıkları gibi, pekçok yoksulu
ve kaçak köleyi de yanlarına kattılar. Böyle davranışlar
ayaklanmanın ilk evreleri olarak görüldü. Günlerden
bir gün, kutsal ayinlere ve biliciliğe düşkün olan Romu-
lus'un bir adak törenine katıldığı sırada, Numitor'un
çobanları yanındaki birkaç tanıdığı ile yolculukta olan
Ramus ile karşılaştılar ve aralarında bir kavga çıktı. Bir
süre dövüştükten sonra onu yakalayıp Numitor'un önü-
ne çıkardılar ve suçladılar. Numitor kardeşi Amulius'un
öfkesinden korkarak Ramus'u kendisi cezalandırmadı,
ama kardeşine giderek ondan doğru olanı yapmasını is-
tedi, çünkü kendisi Amulius'un kardeşi olmasına karşın
onun hizmetçilerinden açıkça hakaret görmüştü. Alba

¹Livius, i. 5, 3s.

halkı da olan bitene içerleyip Numitor'a onursuzca davranıldığını düşününce, Amulius Romus'u gerekeni yapması için kardeşinin eline bırakmak zorunda kaldı.

Bunun üzerine Numitor onu alıp evine götürdü, ve beden yapısında ve gücünde tüm erkekleri aşan gencin güzelliğine hayran kalarak, ve içine düştüğü duruma karşın başı dik ve dingin tavrından belli olan yürekliliği ve düşünce gücünü algılayarak, ve bunların da ötesinde yaşamındaki tüm girişim ve eylemlerin böyle bir görünüşe uygun düştüğünü, ama başlıca büyük sonuçlara götürececek ilk adımlara yardım eden ve onları yönlendiren tanrısal bir etkinin sorumlu görüldüğünü işiterek, iyi bir tahminle gerçeği kavradı ve ona güven ve umut uyandıran yumuşak bir dille ve hoş sözlerle kim olduğunu ve doğumunun nasıl olduğunu sordu. Romus bunlardan yüreklenerek şöyle konuştu: "Senden hiçbirsey gizlemeyeceğim, çünkü cezalandırmadan önce dinleyip tartmayı kabul ettiğin için, kral olmaya Amulius'tan daha yaraşır biri gibi görünüyorsun; o insanları mahkemesiz mahkum eder. Önceleri kendimizin (çünkü biz ikiziz) kralın hizmetçileri olan Faustulus ve Larentia'nın çocukları olduğuna inanırdık. Ama iftiralarla suçlanıp karalandığımıza ve burada ölüm cezası gibi bir gözdağı altında önünüze çıkarıldığımıza göre, şimdi içinde bulunduğum tehlikeli durum pekala hakkımızda işittiğimiz büyük şeylerin gerçeklikleri için bir sınav olabilir. Doğumumuzun gizli olduğu, bebeklikte bakılıp beslenmemizin ise daha da tuhaf olduğu söylenir. Denir ki, nehir kıyısında küçük bir tekne içinde yatarken, önlerine atıldığımız kuşlar ve hayvanlar tarafından, bir kurdun sütü ve bir ağaçkakanın lokmaları ile beslendik. Tekne henüz yok olmadı ve saklı. Çevresine çakılı pirinç levhaların üzerinde neredeyse harfleri silinmiş ve gelecekte bizler ölüp gittikten sonra ana ve babamızın tanınması konusunda hiçbir işe yaramayacak kanıtlar sunacak bir de yazıt var."

Yılları genç adamın bakışlarından hesaplayan Numi-

tor bu sözler üzerine onu gururlandıran umudu sevinçle karşıladı ve bu konularda kendisi ile konuşmak için görünmeden kızının yanına nasıl gideceğini düşünmeye başladı, çünkü kızı henüz gözaltında bulunuyordu.

VIII. Ama Faustulus Romus'un ele geçirilip Numitor'a teslim edildiğini duyunca, Romulus'tan onun yardımına gitmesini istedi. Ona daha önce doğumu için yalnızca ipuçları vermiş ve hakkında dikkatli birinin hiç de önemsiz vargılar çıkaramayacağı kadar çok şey söylemişti. Ama o gün ona doğumunun ayrıntıları konusunda herşeyi söyledi. Kendisi zamanında yetişemeyeceği gibi bir kaygıya ve korkuya kapılarak küçük tekneyi yanına aldı ve hiç zaman yitirmeden Numitor'u görmeye gitti. Doğal olarak, kralın kapısında onun subaylarından kimilerini kuşkulandırdı, ve bakışlarını üzerine çekip soruları karşısında şaşkınlık gösterince, tekneyi giysilerinin altında gizlediğinin anlaşılmasının önüne geçemedi. Gene de bir raslantı sonucunda subaylar arasında çocukları nehere atmak üzere götürmüş olanların yanında bulunan ve kim olduklarının anlaşılmasından endişelenen biri vardı. Bu adam tekneyi görünce onu yapılışından ve üzerindeki yazıttan tanıyarak sorunun ne ile ilgili olduğunu anladı ve durumu gecikmeden krala anlattı. Faustulus sorgulanmak üzere getirildi. Sıkıştırılınca, yığıya pek dayanıklı olamadığını gösterdi, ama ağzından herşeyi almak da olanaklı olmadı. Gerçekten de çocukların sağ ve iyi olduklarını, ama Alba'dan çok uzakta çobanlık yaparak yaşadıklarını itiraf etti. Kendisi tekneyi İlia'ya götürüyordu. Kadın onu çocukları için taşıdığı umudun bir doğrulanışı olarak görmeyi ve ona dokunmayı çok istiyordu.

Amulius da şimdi endişeye kapılan ve korkudan ya da heyecandan davranan insanların genellikle yaptıkları gibi yaptı. Hiç zaman yitirmeden dürüst bir insan ve Numitor'un bir dostu olan birini Numitor'a çocukların

sağ olup olmadıkları konusunda bir haberin ulaşp ulaşmadığını onun kendisinden öğrenmesi buyruğu ile yola çıkardı. Adam gelip Romus'un neredeyse Numitor'un sevecen kucağından ayrılmayı istemediğini görünce, onların umutlarını o da paylaştı ve onlara hiç beklemeden eyleme geçmeleri öğüdünü verdi. Kendisi de davalarına hizmet etmek için onlara katıldı. Aslında eğer isteselerdi bile durum herhangi bir gecikmeye izin veremezdi. Çünkü Romulus artık çok yaklaştı, ve yurttaşların çoğu Amulius'tan korkularından ve ona duydukları nefretten ötürü ona katılmak üzere koşuyordu. Bundan başka, kendisi ile birlikte büyük kuvvetler getirmiş ve bunları her biriyüz adamdan oluşan birliklere bölmüştü. Her yüzbaşı bir çubuğa bağlı küçük bir ot ve çalı demeti taşıyordu (Latinler böyle demetlere *manipuli* derler, ve bu nedendir ki ordularında yüzbaşılara bugün de *manipulareler* denir). Romus içerideki yurttaşları ayaklanmaya yöneltirken, Romulus da dışarıdan saldırıda bulununca, tiran ya ne yapacağını bilmediğinden ya da güvenliği için bir çare düşünemediğinden, şaşkınlık ve kararsızlık içinde yakalandı ve öldürüldü.

Büyük bölümü Roma'nın kuruluşunun en erken tarihçileri olarak görünen Peparethuslu Fabius ve Diokles tarafından verilen bu anlatı dramatik ve kurgusal görünüşü nedeniyle kimileri tarafından kuşku ile karşılanır. Ama eğer insanlar bir şair talihinin kimi zaman kendini nasıl gösterdiğini anımsayacak olurlarsa, ve Roma erkinin büyük ve olağandışı koşulların eşliğinde ve tanrısal olarak buyrulmuş bir köken olmaksızın böylesine yüksek bir doruğa yükselemeyecek olduğunu düşünürlerse, anlatıyı bütününde yadsımak olanaksız olacaktır.

IX. Şimdi Amulius öldüğü ve sorunlar ağır ağır çözüldüğü için, iki kardeşin ne Alba'da kendileri kentin egemenleri olmaksızın kalma, ne de büyükbabalarının sağlığı sırasında hükümeti ellerine alma gibi bir istek-

leri vardı. Bu nedenle egemenliği onun ellerine teslim ettikten ve annelerine gereken saygıyı sunduktan sonra, kendi başlarına yaşamaya karar vererek bebekliklerinde büyütüldükleri yerde bir kent kurdular.¹ Bu ayrılmaları için en onur verici neden olarak görünür. Ama belki de çevrelerinde böyle bir köleler ve kaçaklar kitlesi topladıktan sonra, ya onları dağıtarak eldeki herşeyden olmak, ya da eğer böyle olmayacaksa, o zaman onlarla başka bir yerde yaşamak zorunda kalmışlardı. Çünkü Albalıların kaçakları kabul edilmeye ve yurttaşlar olarak aralarına alınmaya değer görmedikleri Sabin kadınlarına tecavüz² sorunundan açıkça görünür — bir girişim ki, ona iyi niyetle kadın almaları olanaksız olduğu için bir densizlik sonucunda değil, ama zorunluluk nedeniyle başvurdular. Çünkü zorla ele geçirdikleri kadınları ölçüye sığmaz bir saygıyla onurlandırdılar. Kentin ilk kuruluşu üzerine çok geçmeden tüm kaçaklar için bir sığınma evi açtılar² ve yere Asilum Tanrısının tapınağı adını verdiler. Oraya gelen herkesi kabul ettiler, hiç kimseyi geri çevirmedi, ve ne hizmetçiyi efendisine, ne borçluyu alacaklısına, ne de katili devlet görevlisine teslim ettiler. Tapınağın ayrıcalıklı bir yer olduğunu söylediler, ve onu Delfi bilicisinin bir kehanetine göre tüm insanlar için bir sığınak olarak tuttular. Kentin nüfusu bugün çok artmışken, derler ki başlangıçta bin evden daha fazla değildi. Bu konuya döneceğiz.

Ama düşünceleri bütünüyle kentin kuruluş işi üzerine çevrilmişken, bir süre sonra yer konusunda aralarında bir anlaşmazlık çıktı. Romulus Roma Quadrata ya da Kare Roma denilen yeri seçerek kentin orada olmasını istedi. Romus ise Aventine Tepesi üzerinde doğal olarak iyi korunaklı bir toprağı seçti. Buraya onun adından ötürü Remonion adı verildi, ama günümüzde Rignarion olarak bilinir. Sonunda çekişmeyi kuşların uçuşundan bilicilik

¹Livius, i. 6, 3vs.

²Bkz. bölüm xiv.

yoluyla bir karara bağlama konusunda anlaştılar¹ ve aralarına belli bir uzaklık koyarak birbirlerinden ayrıldılar. Romus, derler, altı akbaba, ve Romulus ise bu sayının iki katını gördü. Oysa başkalarına göre Romus gerçekten de kendi sayısını görmüşken, Romulus ise on iki sayısını uydurdu; ama Romus onun yanına gelince, o da gerçekten on iki akbaba gördü.

Bu nedenledir ki Romalılar kuşlardan yaptıkları biliciliklerde başlıca akbabayı dikkate alırlar, gerçi Herodorus Ponticus Herakles'in herhangi bir eylem sırasında ona bir akbaba görüldüğü her zaman büyük bir sevinç duyduğunu anlatsa da. Çünkü bu kuş tüm yaratıklar arasında en az zararlı olanıdır, ve ne tahıla, ne meyva ağacına, ne de sığırlara dokunur. Yalnızca leşle beslenir ve hiçbir zaman yaşayan birşeyi öldürmez ya da incitmez. Ve kuşlara gelince, akbaba kendi türünden olan bu yaratıklara ölü bile olsalar dokunmazken, kartallar, baykuşlar ve şahinler ise kendi türlerinden olan yaratıkları boğup öldürürler. Gene de, Aeskhylos'un dediği gibi,² —

“Hangi kuş temizdir kendi türünden kuşla beslenen?”

Bunun yanı sıra, tüm başka kuşlar, deyim yerindeyse, hiçbir zaman gözlerimizin önünden eksik olmazlar. Kendilerini sürekli gösterirler, ama bir akbaba çok ender görülür, ve yavrularını gören bir insanla seyrek karşılaşsınız. Enderlikleri kimilerinde bize bir başka dünyadan geldikleri gibi tuhaf bir görüş oluşturmıştır. Aynı yolda biliciler de doğa tarafından ya da kendiliklerinden oluşmayan tüm şeylere tanrısal bir köken yüklerler.

X. Romus hileyi öğrenince çok kızdı.³ Ve Romulus kent duvarının temelini atmayı düşündüğü yerde bir hendek kazarken Romus işin kimi bölümleri ile alay etti ve daha başkalarını ise engelledi. Sonunda, küçümseyerek

¹Livius, i. 8, 5vs.

²*Yakaranlar*, 226 (Dindorf).

³Livius, i. 7, 2.

hedeğin üzerinden atlarken, kimileri Romulus'un, başkaları ise yanındakilerden biri olan Celer'in ona vurduğunu söylerler. Bunun sonucunda Romus öldü ve çıkan kargaşada Faustulus ve kardeşi olan ve öyküye göre Romulus'un yetiştirilmesinde yardımları bulunan Plistinus da öldürüldü. Bunun üzerine Celer hemen Tuscany'ye kaçtı, ve Romalılar ayağı çabuk olan tüm erkeklere onun adına *Celeres* derler. Ve Quintus Metellus babasının cenazesinde bir iki gün gibi kısa bir zaman içinde hazırlanıp halka bir gladyatörler gösterisi sunduğu için, bunu hazırlamadaki hızına duydukları hayranlıktan ötürü ona Celer adını verdiler.

XI. Romulus iki babalığı ile birlikte kardeşi Romus'u Remonia Tepesi'nde gömdükten sonra¹ kentini kurmaya girişti. Ve Tuscany'den onu yapılacak tüm törenlerde, tıpkı dinsel bir ayinde olduğu gibi, kutsal göreneklere ve yazılı kurallara göre yönetecek insanlar çağırttı. Bunlar ilkin şimdi *Comitium* ya da Meclis Avlusu² olan yerin çevresinde yuvarlak bir hendek kazarak ya törel olarak iyi ya da doğal olarak zorunlu olan tüm şeylerin ilk-meyvalarını oraya attılar. Son olarak, her erkek geldiği ülkenin toprağından küçük bir parça getirdi ve bunları hep birlikte ilk-meyvaların arasına saçtılar. Bu hendeğe, tıpkı gök-ler için de yaptıkları gibi, *Mundus* diyerek ve onu özek alarak, çevresindeki bir daire içine kenti çizdiler. Sonra kentın kurucusu bir pulluğa pirinçten bir bıçak taktı ve ona bir boğa ve ineği birlikte koşuma vurarak kendisi sınırlar çevresinde derin bir çizgi ya da yarık çizdi. Bu arada onu izleyenlerin işi hiçbir toprak parçasının dışarıda kalmamasına dikkat ederek, çıkarılan tüm topakların içeriye kente doğru çevrilmesini sağlamaktı. Bu çizgi ile duvarın izleyeceği yolu belirlediler ve bir kısaltmayla ona *Pomoerium* ya da — 'duvar arkası' ya da 'duvar yanı'

¹Bkz. bölüm ix.

²Forumun bitişğinde halkın toplantı yaptığı bir yer. *Mundus*, ya da kentın bilicilik özeğı, gerçekte Palatine üzerindeydi.

anlamına gelen — *postmurum* dediler. Bir kapı yapmak için saptadıkları yerde bıçağı topraktan çıkararak pulluğu havadan geçirdiler ve bir boşluk bıraktılar. Bu nedenle kapıların olduğu yer dışında bütün duvarı kutsal sayarlar. Çünkü eğer onları da kutsal saysalardı, dine bir saygısızlık olmaksızın, kente insan yaşamı için zorunlu olan ama bir bölümü temiz olmayan şeylerin giriş ve çıkışlarına izin vermeleri olanaksız olurdu.

XII. Kenti kurmaya başladıkları güne gelince, bunun 21 Nisan olduğu konusunda genel olarak anlaşılır, ve Romalılar ülkelerinin doğum günü diyerek o günü kutsal sayarlar. İlkın, derler, ülkelerinin doğum günü şenliğini arı ve kanla lekelenmemiş tutmayı uygun görerek o gün yaşayan hiçbir yaratığı kurban etmezler. Ama daha kent kurulmadan önce, çobanların o gün kutladıkları ve *Parilia* [Παρίλα] adı ile bilinen bir şenlik vardı.

Roma ve Yunan ayları arasında bugünlerde hemen hiçbir çakışma yoktur. Ama derler ki Romulus'un kenti kurmaya başladığı gün kesinlikle ayın otuzuydu ve altıncı Olimpiyat'ın üçüncü yılında¹ Teioslu şair Antimakhüs tarafından görülen güneş tutulması olduğu düşünülen bir güneş tutulması yer aldı. Roma tarihi konusunda çok bilgili bir insan olan felsefeci Varro'nun zamanında Tarutius adında biri yaşırdı. Varro'nun yakın bir tanıdığı olan bu kişi iyi bir felsefeci ve matematikçiydi ve ayrıca salt merak nedeniyle şema ve tablolar çizmenin yollarını incelemişti. Bu sanatta uzman olduğu düşünülürdü. Varro ona Romulus'un doğuşunu ilk gün ve saatine dek hesaplamasını önerdi. Tam olarak geometrik bir problemin geriye doğru çözülmesinde olduğu gibi, çıkar-samalarını onun yaşamının hakkında kendisine bilgisi verilecek tek tek olaylarından yapacaktı. Çünkü, diyordu, bir insanın yaşamını doğum zamanını bilerek tahmin etmek gibi, doğumunu yaşamının bilgisi yoluyla bulup

çıkarmak da aynı bilime aitti. Tarutius bu görevi üstlendi, ve ilkin Romulus'un yaşamının zamanı ve ölüm tarzı ile birlikte eylemlerine ve olaylarına bakarak ve daha sonra tüm bu bulguları hep birlikte karşılaştırarak, çok güvenilir ve olumlu bir yolda Romulus'un ikinci Olimpiyat'ın ilk yılı,¹ Mısırlıların *Khoeak* dedikleri ayın yirmi üçüncü gününü ve gün batımından sonraki üçüncü saatte tam bir güneş tutulmasının olduğu bir zamanda ana rahmine düştüğünü bildirdi. *Thoth* ayının yirmini birinci günü güneş doğmak üzereyken doğmuştu. Ve Roma'nın ilk taşı onun tarafından *Farmuthi* ayının dokuzuncu günü ikinci ve üçüncü saatler arasında yerine koyulmuştu. Çünkü, düşündüklerine göre, insanlar gibi kentlerin de talihlerinde önceden saptanmış belli zaman dönemleri vardır, ve bunlar ilk kuruluşları sırasındaki yıldız konumlarından çıkarılıp önceden bilinebilirler. Ama bu ve benzeri ilişkiler belki de okuyucuyu yenilik ve ilginçlikleri ile hoşnut etmekten çok aşırılıkları nedeniyle rahatsız edebilirler.

XIII. Şimdi kent kurulurken, Romulus silah taşıma yaşı gelmiş herkesi her biri üç bin piyade ve üç yüz süvari den oluşan askeri birliklere kattı. Bu birliklere *lejyonlar* [λεγεῶνες] dendi, çünkü halkın içinde savaşmak için en seçkin kimselerden oluşuyorlardı. Kalabalığın geri kalanına *halk* [δῆμος] adını verdi. En seçkinler arasından yüzünü *konsüller* [βουλευτάς] olarak seçerek bunları *patrisyenler* [πατρίκίους] olarak ve birliklerini bir yaşlılar konseyi anlamına gelen *senato* [σενάτον] olarak tanımladı. Patrisyenlere böyle denmesinin nedeni kimilerine göre yasal çocukların babaları olmalarıydı.² Başkalarına göre ise neden kendi babalarının kim olduğu konusunda geçerli bir açıklama verebilmeleri idi. Bu ise kente doluşan ayak takımından herkesin yapabileceği bir şey değildi. Daha başkalarına göre, ad astların korunmasını belirten

¹İÖ 772.

²Livius, i. 8, 7

‘patronluk’ sözcüğünden geliyordu. Bunun kökenini zayıf ve yoksulların büyük bir koruyucusu ve savunucusu olan Evander ile birlikte gelen birini anlatan *Patron* [Πάτρωνά] sözcüğüne yüklerler. Ama belki de en olası yargı Romulus’un daha aşağı olanlara bir baba kaygısı ve ilgisi ile bakmayı en üst ve en varıl olanlar için ödev sayması, ve ayrıca sıradan halkı üstlerinin onurlarından korkmamaya ya da yakınmamaya, ama böyle insanları sevmeye ve saymaya ve onları *babaları* olarak düşünmeye ve öyle adlandırmaya yöneltmesi ve bu nedenle onlara Patrisyenler adını vermesi olabilir. Çünkü, bugün de sürmekte olduğu gibi, yabancı halklar senatolarının üyelerine ‘reisler’ ya da ‘efendiler’ sanını verirler. Ama Romalılar, daha onurlu ve daha az haset yaratıcı bir adı kullanarak, onlara *Patres Conscripti* derler. Başlangıçta gerçekten de yalnızca *Patres* diyorlardı; ama daha sonra sayılarına daha çoğu eklenince *Patres Conscripti* demeye başladılar. Bu daha etkili sanla, Romulus senatoyu halktan ayırdı. Başka yollarla soyluları ve sıradan insanları ayırarak birincilere koruyucular ve ikincilere ise korunanlar adını verdi ve bununla aralarında birbirleri ile ilişkilerinde büyük bir haktanırlık getiren hayranlık verici bir sevgi ve dostluk yarattı. Çünkü birinciler barış davalarında her zaman koruduklarının danışmanları, ve türe davalarında ise onların savunucularıydılar. Kısaca, ne olursa olsun tüm sorunlarda danışmanları ve destekleyicileriydiler. İkinciler ise koruyucularına bağıllık içinde hizmet ettiler, ve yalnızca onları her tür saygı ile onurlandırmakla kalmayıp yoksulluğa düştüklerinde kızlarına çeyiz bulmada ve borçlarını ödemedede de onlara yardım ettiler. Ve bir koruyucudan koruduğuna karşı ve korunanı onu koruyana karşı tanıklık hiçbir yasanın ya da hiçbir devlet görevlisinin dayatamayacağı birşeydi. Daha sonraları, birbirlerine karşı tüm başka ödevleri olduğu gibi kalmak üzere, daha iyi konumda olanların astlarından para almalarının bayağı ve onursuz birşey olduğu

düşünülmeye başladı. Ve bu konulara burada bir nokta koyuyoruz.

XIV. Fabius'un yazdığı gibi, kentin kuruluşundan sonraki dördüncü ayda Sabin kadınlarına tecavüz olayı yer aldı.¹ Kimileri doğal olarak savaşçı biri olan ve belki de belli kehanetlerden ötürü yazgının Roma'nın gelecekteki gelişim ve büyüklüğünün savaşlardan elde edilecek başarılar üzerine dayanacağını belirlediğine inanma eğiliminde de olan Romulus'un, bu düşünceler üzerine, ilk kez kendisinin Sabinlere şiddet uyguladığını söylerler. Romulus yalnızca otuz bakire kaçırdı ve böyle bir eylemde bulunmasının nedeninin kadın yoksunluğundan çok savaş için bir vesile yaratmak olduğu düşünülür. Ama bu çok olası bir açıklama değildir. Tersine, öyle görünür ki, kurduğu kentin aralarında çok azının kadınları bulunan bir yabancılar kalabalığı ile dolmakta olduğunu ve genel olarak bayağı ve karanlık erkeklerin bir karışımından oluşan nüfusun küçümsendiğini ve belki de uzun süre birarada kalamayacaklarını gözleyerek, ve dahası, kadınlar yatıştırıldıktan sonra bu haksızlığı belli bir ölçüde Sabinler ile birleşme ve karşılıklı ilişki için bir vesile yapmayı umarak, işlerin gidişini şu yolda kendi eline aldı.

İlk olarak, sanki kendisi belli bir tanrının toprak altında saklanan bir sunu taşını bulmuş gibi bir söylenti çıkardı. Tanrıya Consus adını verdiler ve bu ya öğüt/danışma tanrısıdır (çünkü bugün de bir danışmaya *consilium* [κωνσίλιον], ve yüksek devlet-görevlilerine ise *konsüller* [κωνούλας] derler), ya da 'atlı Neptün,' çünkü sunu taşı tüm başka zamanlarda Circus Maximus'ta örtülü tutulurken ancak at yarışlarında kamu görüşüne açılır. Başkaları ise yalnızca öğüdün gizli ve saklı olması gerektiği için bu tanrının sunu taşını yer altında sakladığını söylerler.² Bu

¹ Livius, i. 9

² Sunu taşı doğanın ekinlerin ve bitkilerin büyümesindeki gizli süreçlerini anlatmak için toprağa gömülü tutulurdu. Çünkü Konsos eski bir İtalyan tanrı tanrısıydı.

sunu taşının ortaya çıkarılması üzerine Romulus duyuru yoluyla gösterişli bir adak için ve her tür insanı eğlendirecek kamu oyun ve gösterileri için bir gün saptadı. Büyük bir kalabalık toplandı, ve kendisi morlar giymiş olarak soylularının arasında en önde oturdu. Saldırı zamanının geldiğini göstermek için sinyal ayağa kalkarak giysisini toplayıp bedeninin üzerine atması olacaktı. Gözlerini üzerine dikmiş olan adamlarının tümü silahlarıyla hazır bekliyordu. Sinyal verilir verilmez kılıçlarını çekerek büyük bir haykırışla saldırıya geçtiler ve Sabinlerin kızlarını zorla yakalayıp hiçbir engel ya da karşı koyma ile karşılaşmadan kaçtılar. Derler ki yalnızca otuz kız kaçırıldı, ve *Curiae*¹ ya da Kardeşlikler adlarını onlardan alırlar. Valerius Antias beş yüz yirmi yedi, Juba ise altı yüz seksen üç bakireden söz eder. Gerçekten de Romulus'un ileri sürebileceği en büyük gerekçe şuydu: Hersilia adındaki biri dışında, tek bir evli kadın bile kaçırmamışlar, aslında onu da bilmeden kaçırmışlardı. Bu durum gözü dönmüş bir yolda tecavüz etmediklerini, ama bu işi yalnızca komşuları ile en büyük ve en güvenilir bağlarla bir birlik oluşturma amacıyla yaptıklarını gösterir. Kimileri Romalılar arasında çok seçkin biri olan Hostilius'un bu Hersilia ile evlendiğini söyler. Başkaları ise Romulus'un kendisinin onunla evlendiğini ve kadının ona iki çocuk doğurduğunu söyler — ilk evlat olmasından ötürü *Prima* denilen bir kız, ve o sırada yurttaşların onun adına yaptıkları büyük toplantıdan ötürü ilkin Aollius adını verdiği ve daha sonra Abillius dediği tek oğul. Ama Troezenli Zenodotus'un verdiği bu açıklamaya birçokları tarafından karşı çıkılır.

XV. Derler ki bakirelere bu tecavüzde bulunanlar arasında bir raslantı sonucunda bayağı türde insanlar da vardı ve bunlar güzellikte, şirinlikte ve endamda tümünü aşan bir genç kızı kaçırırken daha yüksek rütbeli başkaları ile

¹Curia: Roma halkının Romulus tarafından saptanan otuz bölümünden her biri. Bkz. Livius, i. 13, 6s.

karşılaştılar. Bunlar kızı ellerinden almaya kalkışınca bağırıp çağırarak kızı Talasius'a götürmekte olduklarını söylediler. Talasius genç ama gerçekten de yiğit ve değerli biriydi. Bunu işiten ikinciler de seslerini yükselterek Talasius'u övmeye ve alkışlamaya başladılar. Aralarından kimileri geri dönerek iyi niyet ve sevinçle Talasius adını haykırarak kızı götürenlere eşlik ettiler. Bu nedenle Romalılar bu güne dek düğünlerinde evlilik sözü olarak *Talasius* şarkısını söylerler — tıpkı Yunanlıların *Himeneios*'u söylemeleri gibi —, çünkü Talasius'un evlenirken çok mutlu olduğuna inanırlar.

Ama ne bilgede ne de beceride hiçbir eksiği olmayan Kartacalı Sextios Sulla bana Romulus'un bu sözü saldırganının ne zaman başlayacağını gösteren bir sinyal olarak kullandığını söyledi. Buna göre eline bir kız geçiren herkes "Talasius" diye haykırdı. Geleniğin evliliklerde bugün de sürdürülmesinin nedeni budur. Ama pekçokları (ki Juba özel olarak bunlardan biridir) bu sözcüğün yeni evli kadınları ev kadınlığında ve *talasia* (eğirme) işinde becerikli olmaya yöneltme amacıyla kullanıldığını görüşündedir. *Talasia* Yunanca bir sözcüktür ve o günlerde Yunanca sözcükler henüz İtalyanca sözcükler karşısında yenik düşmemişlerdi. Ama eğer bu doğruysa, ve eğer Romalılar o sırada *talasia* sözcüğünü bizim kullandığımız gibi kullanmışlarsa, gelenek için daha olası bir neden düşünülebilir. Çünkü Sabinler Romalılara karşı savaştan sonra anlaşmayı kabul edince, kadınlarını ilgilendiren koşullar saptandı ve buna göre kocalarına eğirme ile ilgili olanlar dışında hiçbir kölelik hizmetinde bulunmayacaklarına karar verildi. Böylece ondan sonra her zaman düğünlerde gelini verenler ya da ona eşlik edenler ya da başka nedenlerle orada bulunanlar için neşe içinde "Talasius" demek bir gelenek oldu. Bununla gelinin bundan böyle eğirmeden başka hiçbir hizmette bulunmayacağı anlatılıyordu. Yine, gelinin yeni eve girerken eşikten kendisinin geçmemesi, ama kocası tara-

findan kucaklanıp üzerinden atlatılması bugün bile bir töre olarak sürer. Bu kendi istençleri ile gitmeyip zorla kaçırılan Sabin bakirelerin anısıdır. Kimileri gelinin saçını bir mızrak ucu ile ayırma geleneğinin de evliliklerinin ilkin savaş ve düşmanca eylemler yoluyla başlamış olmasını belirtmek için olduğunu söylerler. Bu konuyu *Roma Soruları*'mda¹ daha tam olarak ele aldım.

Bu noktaları bir yana bırakırsak, bu tecavüz şimdi Ağustos denilen *Sextilios* ayının on sekizinci günü yer aldı ve Consolia Törenleri² o gün kutlanır.

XVI. Sabinler kalabalık ve savaşçı bir halktı, ama Spartalıların bir kolonisinin yürekli ve korkusuz olmasının daha uygun olduğunu düşünerek savunmasız küçük köylerde yaşarlardı. Gene de, böyle değerli rehineler nedeniyle ellerinin kollarının bağlandığını görünce, ve kızları için endişe duymaya başlayınca, haklı ve usauygun dileklerle Romulus'a elçiler gönderip ondan genç kadınlarını geri vermesini ve şiddet eylemini durdurmasını istediler. Daha sonra ikna yoluyla ve yasal yollarla iki ulus arasında dostça ilişkiler kurulması için çaba gösterdiler. Ama Romulus genç kadınlardan vazgeçmedi ve Sabinlere onlarla bağlaşmaya girmelerini önerdi. Bunun üzerine Sabinler kendi aralarında görüştüler ve savaş için kapsamlı bir hazırlığa giriştiler. Ama içlerinde birlikte davranmayan biri vardı. Ceninentos kralı olan Acron yürekli ve iyi bir savaşçıydı. Bir süredir Romulus'un gözüpek girişimlerini kıskanıyordu. Eğer cezalandırılmayacak olursa, özellikle kadınlar konusundaki bu başarısından ötürü tüm halk tarafından yenilmez olarak, aslında direnilmez olarak görülmeye başlayacağını anladı. Bu nedenle silaha sarılarak ilk başkaldıran o oldu ve güçlü bir ordu ile Romulus'a karşı yola çıktı. Romulus da onu karşılamak için yürüyüşe geçti.³ Ama görüş uzaklığına gelip birbirlerini gör-

¹*Moraks*, 285c (Soru 87).

²Konsos adına bir hasat şenliği. Bkz. bölüm xiv.

³Livius, i. 10.

düklerinde, orduların silahların altında işe karışmadan durmaları koşulu ile teke tek bir düello yapmak için birbirlerine meydan okudular. Eğer kazanırsa düşmanının zırhını kendisi taşıyarak onu Jüpiter'in onuruna adaya-
cağına ant içen Romulus yalnızca Acron'u yenmekle kalmadı, ama bunun arkasından başlayan çarpışmada düşmanının ordusunu da dağıttı ve kentini ele geçirdi. Ama kentte bulduklarına hiç zarar vermedi ve onlara yalnızca kenti yerle bir etmelerini ve sonra orada başka herkes gibi tüm yurttaşlık haklarından yararlanmak için Roma'ya dönmek üzere ona katılmaları buyruğunu verdi.

Gerçekten de hiçbirşey Roma'nın büyüklüğüne kentin her zaman yendiği insanlarla birleşmesinden ve onları içine almasından daha büyük bir katkıda bulunmadı. Jüpiter'e sözünü en kabul edilebilir biçimde yerine getirebilmek için ve ayrıca bunu kentin gözünde çok gösterişli bir yolda yapmak için, kampta büyüdüğünü gördüğü uzun meşe ağacını keserek ve onu bir kupa şeklinde yontarak Acron'un ele geçirilen bütün zırhlı giysisini uygun bir biçimde ona taktı. Sonra kendisi giysilerinin üzerine kemerini bağlayıp başına bir defne taç taktı ve rüzgarda uçuşan saçlarıyla kupayı sağ omzunun üzerinde dimdik tutarak taşıdı. Yürürken utku şarkıları söyledi. Bütün ordusu arkasından onu izliyor ve tüm yurttaşlar onu sevinç ve hayranlık alkışları ile selamlıyordu. Bu günün geçit töreni tüm sonraki utkulara köken ve model oldu. Bu kupa Jüpiter Feretrius'a (Latince'de 'çarpmak' anlamına gelen *ferire* sözcüğünden) bir sunu olarak kabul edildi. Çünkü Romulus düşmanını çarpıp devirebilsin diye dua etmişti. Ve Varro'nun bildirdiğine göre, yağmalanan şeylere *opima* ya da 'kraliyet yağmaları' dendi, ve bu sözcüğün kökeni ise varsılıklarını anlatan *opes* sözcüğüdür, gerçi daha büyük olasılıkla bir 'edim' anlamına gelen *opus* olsa da. Çünkü *opima spolia* sunusunda bulunma onuru ancak bir ordunun düşman generalini kendi elleriyle öldüren generaline verilir.

Dahası, Romalı önderlerden yalnızca üçü bu onura değer görülmüştür: İlk olarak, Ceninentoslu Acron'u öldüren Romulus; daha sonra, Tuscanyli Toloumnus'u öldüren Cornelius Cossus;¹ ve son olarak Kelt kralı Britomartus'u yenmesi üzerine Claudius Marcellus.² Son ikisi, Cossus ve Marcellus, utku arabalarında girişlerini kupaları kendileri taşıyarak yaptılar. Ama Romulus'un bir araba kullandığını ileri süren Dionysius yanılmaktadır.³ Tarih utkuları ilk kez bu büyük gösteriye dönüştürenin Damaratus'un oğlu Tarquin olduğunu söyler. Kimilerine göre ise utkudan sonra savaş arabasına binme işini başlatan Poplicola olmuştur.⁴ Roma'da görülebileceği gibi, utku kazanmış Romulus yontularının tümü de yere basmaktadır.

XVII. Ceninentosluların yenilmesinden sonra, Sabinlerin geri kalanı henüz hazırlıklarla uğraşırken, başkaları ise — Fidene, Crustumerium ve Antemnae halkları — Roma'ya karşı güçlerini birleştirdiler.⁵ Ama girdikleri çarpışmada bir kez daha yenildiler ve ele geçirilmek üzere kentlerini, bölünmek üzere ülke ve topraklarını, ve Roma'ya eklenmek üzere kendilerini Romulus'un ellerine teslim ettiler. Romulus kazandığı tüm toprakları yurttaşlar arasında dağıttı. Yalnızca kaçırılan bakirelerin ana ve babaları bu kuralın dışında kaldı ve onlara kendi topraklarının iyeliğini ellerinde tutma iznini verdi.

Sabinlerin bütün bunlardan öfkeye kapılan geri kalanı Tatius'u kendilerine önder seçerek dosdoğru Roma üzerine yürüdüler. Ama kente girmeleri hemen hemen olanaksızdı. Şimdi Capitol'un bulunduğu yerde duran kent kalesine yüzbaşı Tarpeius komutasında güçlü bir koruma birliği yerleştirilmişti (bu Romulus'u aptal yerine koyan

¹İÖ 436'da (Livius, iv. 19, 1-5)

²İÖ 222'de. Bkz. Plutark, *Marcellus'un Yaşamı*, ix.

³*Antiq. Rom.* ii. 34.

⁴Bkz. Plutark, *Poplicola*, ix.

⁵Livius, i. 11.

kimilerinin söylediği gibi bir genç kız, bakire Tarpeia de-
ğildi). Ama yüzbaşının kızı Tarpeia kaleyi Sabinlerin eli-
ne teslim etti. Sol kollarına taktıkları altın kolluklara gö-
zünü dikmiş ve ihanetinin ödülü olarak onlardan bunları
istemiş, Tatiüs bunu kabul etmişti. Kız o gece kapılardan
birini açarak Sabinleri içeri aldı. Öyle görünür ki, Anti-
gonus ihanet etmeyi teklif edenleri sevdiğini, ama ihanet
edenlerden nefret ettiğini söylemede yalnız başına de-
ğildir; ne de Trakyalı Roimetalkos'a ihaneti sevdiğini ama
ihanet eden birinden nefret ettiğini söyleyen Sezar. Ama
bu kötülerin hizmetinden yararlanma fırsatı bulan herke-
sin genel duygusudur, tıpkı zehirli hayvanların zehirleri
durumunda da duyulduğu gibi. Bunlar yararlı oldukları
sürece insanlar onları sever, ama iş bitince aşağılıkların-
dan tiksinti duyarlar. Ve Tatiüs da Tarpeia'ya karşı tam
olarak böyle davrandı, çünkü Sabinlere sözleşmeleri ile
ilgili olarak sol kollarına taktıkları şeylerin en küçük bir
parçasını bile ondan esirgememelerini söyledi ve ilkin
kendisi kolundan bileziği çıkararak onu bilekliği ile
birlikte kadına fırlattı. Geriye kalanlar da onu izleyince
sonunda kadın yere yığıldı ve askerlerin altınlarından ve
kalkanlarından oluşan bir yığının ortasında gömülerek
ağırlıkları ve basınçları altında öldü. Jubas'ın Sulpicius
Galba'dan aktararak anlattığı gibi, Romulus tarafından
kovuşturulan Tarpeius'un kendisi de ihanetle suçlu bu-
lundu. Tarpeia hakkında yazan başkaları arasında, onun
Sabin yüzbaşısı Tatiüs'un kızlarından biri olduğunu, zor-
la Romulus ile birlikte yaşadığını, yaptıklarını babasının
isteği üzerine yaptığını ve bütün bunların bu nedenle ba-
şına geldiğini bildirenler saçmalamaktadırlar. Antigonus
bunlardan biridir. Ve Tarpeia'nın Capitol'ü Sabinlere
değil, ama krallarına aşık olduktan sonra Keltlere teslim
ettiğini düşünen şair Simülüs [Σιμύλος] şunları söyler-
ken yalnızca boş konuşur: —

*“Tarpeia idi Capitol bayırında yaşarken
Roma kentinin duvarlarını düşmana yıktıran,*

*Kelt şefinin karısı olma özlemindeydi,
İhanet ederek baba evine.”*

Ve biraz sonra, kızın ölümünden söz ederek: —

*“Boiler ve Kelt düşmanın sayısız kabilesi
Atmadılar ölüsünü sevinçle Po’nun akıntılarına;
Ama fırlatarak kızın üstüne ağır kalkanlarını,
Gömüp öldürdüler onu gösterişli armağanlarıyla.”*

XVIII. Ama Tarpeia daha sonra oraya gömüldü ve teppeye ondan ötürü Tarpeius adı verildi. Bu durum kral Tarquin’in yeri Jüpiter’e adamasına dek sürdü. O zaman kemikleri oradan alındı ve onlarla birlikte adı da silinip gitti. Capitol’ün yalnızca bir zamanlar kötülük yapanları oradan aşağı attıkları bir bölümüne Tarpeia Kayası demeyi sürdürdüler.

Sabinler tepeyi ele geçirince,¹ Romulus büyük bir öfkeye kapılarak onları savaşa çağırdı. Tatius bunu kabul edecek denli yürekliydi, çünkü Sabinlerin eğer sıkıştırılacak olurlarsa güvenlik içinde geriye çekilebileceklerini anlamıştı. Savaşa giriştiklerinde aralarında kalan düzlük pekçok küçük tepe tarafından kuşatılı olduğundan, çok az çıkış yolu bırakan ve sığınma ya da kovalama için pek uygun olmayan yerin güçlükleri iki yana da sert ve umutsuz bir dövüşü dayatıyor göründü. Ayrıca nehir yalnızca birkaç gün önce taşmış olduğu için arkada şimdi Forum’un bulunduğu ovada derin bir çamur ve bataklık katmanını bırakmıştı. Göze fazla çarpmayan ve kaçınılması güç bu çamur özellikle dibinde aldatıcı ve tehlikeliydi. Dikkatsizce bölgeye girmek üzere olan Sabinleri talih kurtardı. Çünkü büyük tutkuları olan ve onur peşinde koşan yiğit Curtius at sırtında dörtmala arkada kalanların önünde gidiyordu. Tam burada atı çamura saplandı ve kamçılararak, mahmuzlayarak ve bağırarak atı kurtarmak için bir süre çabaladıktan ve durumun olanaksızlığını gördükten

¹Livius, i. 12.

sonra atı bırakıp kendini kurtardı. Yere onun adından ötürü bugün de Curtius Gölü denir. Bu tehlikeyi savuşturan Sabinler kavgaya büyük bir gözüpeklik ile başladılar. Günün talihi çok kuşkuluydu. Birçoğu öldü ve aralarında Hersilia'nın¹ kocası olan ve Numa'dan sonra hüküm süren Hostilius'un büyükbabası olan Hostilius da vardı. Başka pekçok kısa çarpışmanın yer aldığını tahmin edebiliriz. Ama anılardan hiç silinmeyişi bunlardan sonuncusuydu. Bu çarpışmada Romulus başından bir taşla yaralanınca neredeyse yere düşüyordu ve savaşı sürdüremeyecek bir duruma girdi. Bunun üzerine Romalılar çözüldüler ve düzlüğün dışına sürülünce Palatine'ye doğru kaçmaya başladılar. O sırada kendini biraz da olsa toplayan yaralı Romulus yeniden savaşmak için kafasını çevirdiğinde kaçan askerleri gördü. Güçlü bir sesle onlara durup savaşmaları için seslendi. Ama kaçanların sayılarının çokluğu karşısında çaresiz kaldı ve dönüp karşı koymayı göze alan hiç kimse olmayınca ellerini göğe uzatarak orduyu durdurması ve şimdi en büyük tehlike ile karşı karşıya bulunan Roma davasını gözardı etmeyip kollaması için Jüpiter'e yakardı. Duası biter bitmez krallarından utançları ve ona saygıları adamlarından pekçoğunu durdurdu, kaçakların korkuları birdenbire güven duygusuna dönüşüverdi. İlk durdukları yer şimdi Jüpiter Stator (ki 'Duran' olarak çevrilebilir) tapınağının olduğu yerdir. Orada yeniden safları sıklaştırarak Sabinleri şimdi Regia² denilen yere ve Vesta tapınağına doğru püskürttüler.

XIX. Orada iki yan da tam yeni bir çarpışmaya başlamak için hazırlanırken, birden her tür betimlemeyi aşan şaşırıcı bir görünüş tarafından durduruldular.³ Çünkü kaçırılmış olan Sabin kızları kimi şu yandan kimi bu yandan büyük bir karışıklık içinde koşarak geliyordu. Ordunun ortasında ve düşmüş askerlerin arasında, tıpkı çarpılmış

¹Bkz. bölüm xiv.

²Tarihsel zamanlarda Pontifex Maximus'un evi. Bkz. Plutark, *Numa*, xiv.

³Livius, i. 13.

yaratıklar gibi çılgınlık ve ilençlerle koşuyor, kocalarına ve babalarına ulaşmaya çalışıyorlardı. Kimilerinin kollarında küçük bebekleri vardı. Kimilerinin dağılan saçları yüzlerini örtmüştü. Ama tümü de en sevecen sözlerle kimi zaman Sabinlere, kimi zaman Romalılara sesleniyordu. Bunun üzerine her iki yanın askerleri de şefkatle yumuşadılar ve orduların arasından onlara yer açmak için geri çekildiler. Kadınların görünüşleri, ama özellikle kınama ve azarlama ile başlamasına karşın dilek ve yakarı ile sonlanan sözleri her iki yanda da yürekleri üzüntüye boğdu ve duygudaşlık doldurdu. “Geçmişte ve şimdi,” dediler, “böyle bir acıyı hak etmek için nerede incittik ya da nerede kırdık sizleri? Haksızlığa ve şiddete uğrayarak, şimdi kendilerine ait olduğumuz insanlar tarafından kaçırıldık. Bu nedenle babalarımız, kardeşlerimiz ve yurttaşlarımız tarafından öylesine uzun bir süre gözardı edildik ki, zaman şimdi bizi bir kereler öldüresiye nefret ettiğimiz insanlarla en sıkı bağlarla birleştirdiği için, daha önce bize şiddet uygulamış olanların kendilerinin tehlikeye düşmeleri karşısında titrememek ve ölümlerine ağlamamak elimizden gelmez. Bizler bakire iken bizi ellerine geçirenlere karşı onurumuzu bize geri kazandırmak için gelmediniz. Ama şimdi zorla kadınları kocalarından, anneleri çocuklarından ayırmaya geldiniz — öyle bir yardım ki, onu kabul edecek olanlar için daha önce uğradıkları ihanetten ve gözardı edilmelerinden de inciticidir. Hangisine en kötü diyeceğiz — onların sevişmelerine mi, yoksa sizin şefkatinize mi? Eğer başka bir nedenle savaşıyordusanız, hatırımız uğruna ellerinizi sizleri kendilerine kayın-baba ve büyük-baba yaptığımız insanların üzerinden çekin. Eğer bu bizim davamız içinse, o zaman bizi ve bizimle birlikte damatlarınızı ve torunlarınızı da alın. Bize ana-babalarımızı ve akrabalarımızı yeniden kazandırın, ama bizi çocuklarımızdan ve kocalarımızdan ayırmayın. Sizlere yalvarıyoruz. Bizi iki kez tutsak etmeyin.”

Hersilia bunlara benzer daha başka sözler de söyledikten sonra, ve başkaları ağırbaşlılıkla dualarını ederken, bir ateşkes kabul edildi ve subaylar görüşmek üzere biraraya geldiler. Bu arada kadınlar kocalarını ve çocuklarını getirip babalarına ve kardeşlerine tanıttılar. İsteyenlere et ve içecek verdiler, yaralıları onlara bakmak için evlere taşıdılar, ve ayrıca evlerinin içinde sözlerinin nasıl geçtiğini ve kocalarının onlara nasıl düşkün olduklarını, onları düşünölebilecek her tür incelik ve saygı ile nasıl onurlandırdıklarını da gösterdiler. Bunun üzerine dileyen kadınların bulundukları yerde kalabilmeleri, ama, daha önce söylendiği gibi,¹ yün eğirme dışında tüm el işlerinden ve emekten bağışık tutulmaları, Romalıların ve Sabinlerin kentte birlikte yerleşmeleri, kente Romulus'tan ötürü Roma, ama Romalılara Tatius'un doğduğu kentten² ötürü Curitaslar denmesi, ve her iki yanın da birlikte yönetmesi ve komuta etmesi gibi koşullar üzerinde aralarında bir anlaşma sağlandı. Anlaşma yerine bugün de 'buluşma' anlamına gelen *komire* sözcüğünden ötürü *Komitium* [Κομίτιον] denir.

XX. Kent böylelikle sayıca iki katına çıkınca, Sabinlerden yüzü senatörler³ olarak seçildi, ve lejyonlar altı bin piyade ve altı yüz süvariye yükseltildi.⁴ Daha sonra halkı üç kabileye bölerek birinciye Romulus'tan ötürü Ramnenseler, ikinciye Tatius'tan ötürü Tatienseler, ve üçüncüye ise birçok insanın sığınmak üzere kaçtığı⁵ ve orada kente kabul edildiği Sığınmacı evinin bulunduğu yer olan *lucus* ya da koruluktan ötürü *Loukereler* [Λουκερήνσες] dendi. Bunların yalnızca üç olduğunu *tribe* ya da *tribune* [τρίβους ya da τριβούνος] adının kendisi gösterir. Her bir kabile on

¹Bkz. Bölüm xv.

²Cures, bir Sabin kenti.

³Bkz. bölüm xiii.

⁴Bkz. bölüm xiii.

⁵Bkz. bölüm ix.

kardeşlik ya da *curia*¹ kapsıyordu ve bunlar kimilerinin dediği gibi adlarını Sabin kadınlarından aldılar.² Ama bu yanlış gibi görünür, çünkü birçokları adlarını değişik yerlerden almışlardı. Doğru olsa da, daha sonra kadınlar onuruna pekçok ödünler verdiler: Ne zaman onlarla karşılaşsalar onlara yol verecekler, hiçbir zaman önlerinde çıplak bulunmayacaklar, yoksa adam öldürme suçu ile yargıç önüne çıkacaklar, çocukları boyunları çevresinde *bulla* [βοῦλλον] (çünkü balon gibiydi) denilen bir süs takacaklar ve saçakları mor bir giysi giyeceklerdi.

İki kral konseye hemen birlikte katılmadı. İlkin her biri kendi yüz konsülü ile toplandı, ve ancak daha sonra tümünü biraraya getirdiler. Tatius şimdi Moneta tapınağının olduğu yerde, Romulus ise Palatine'den Circus Maximus'a inişin yakınında 'Güzel Kıyının Basamakları' denilen yerde oturuyordu. Orada, derler, kutsal bir kızılık ağacı büyüdü. Anlattıklarına göre Romulus bir keresinde gücünü denemek için Aventine Tepesinden sapı kızılıktan yapılmış bir cirit atmıştı. Cirit yere öylesine derinden saplanmıştı ki, deneyenlerden hiç biri onu çekip yerinden çıkaramamıştı. Verimli toprak ağacı besleyince bitki yeni dallar çıkardı ve oldukça büyük bir kızılık türü üretti. Gelecek kuşaklar bunu en kutsal şeylerden biri olarak sakladılar ve ona tapındılar. Bu nedenle çevresini duvarla çevirdiler. Ve eğer birine yeşil ya da serpiliyor görünmezse, tersine sararıp soluyor izlenimini verirse, o kişi hemen karşılaştığı herkese yüksek bir sesle seslenmeye başlar, ve onlar da yanan bir evin haberini alan kimseler gibi hep birlikte "Su! Su!" diye haykırarak ellerinde dolu kovalarla her yerden oraya koşarlardı. Ama, derler, Caius Caesar çevresindeki basamakları bakımdan geçirtirken işçilerden kimileri çok fazla yakından kazınca kökler kesildi ve ağaç kurudu.

¹Bkz. bölüm ix.

²Bkz. bölüm xiv.

XXI. Sabinler Roma aylarını kabul ettiler. Bunlar hakkında dikkate değer herşeye Numa'nın *Yaşam*'ında¹ değinilmiştir. Öte yandan Romulus ise onların uzun kalkanlarını kabul etti, ve kendi zırhı ile birlikte daha önce Argoslular tarzında yuvarlak kalkanlar kullanan tüm Romalıların da zırhını değiştirdi. Bayramları ve kurbanları ortaklaşa kutladılar, her iki ulusun da daha önce kutladığı özel günlerden hiç biri ortadan kaldırılmadı ve daha pekçok yenileri getirildi. Bunlardan biri savaşı sona erdirmelerinden ötürü kadınlar onuruna kurumsallaştırılan Matronalia idi. Bir başkası da Carmentalia idi. Kimileri bu Carmenta'nın insan doğumunu gözeten bir tanrı olduğunu düşünürler, ve bu nedenle anneler tarafından özellikle onurlandırılır. Başkaları onun Arkadyalı Evander'in karısı ve bir peygamber olduğunu, biliciliklerini şiirsel biçimlerde bildirmeyi sevdiğini söylerler.² 'Dize' anlamına gelen *karmina* [κάρμινα] sözcüğünden ötürü Carmenta adını aldı. Asıl adı Nicostrate idi. Başkaları büyük olasılıkla Carmenta'yı 'us yoksunu' anlamına gelen *karere mentem* [καρηρε μέντεμ] sözcüğünden türetirler ve bu onun peygamberce çılgınlıklarına bir anıştırıcıdır. Parilia Şenliğinden daha önce söz etmiştik.³ *Lupercalia*, kutlandığı zamana bakılırsa, bir arınma bayramı olarak görülebilir, çünkü Şubat ayının *dies nefasti* ya da 'mahkemesiz günler'inde yerine getirilir. Ad arınmayı imler ve bayram gününün kendisine eskiden *Februata* [Φεβρουαρίον] denirdi. Ama günün adı Yunanca *Likaia* [Λύκαια] ile eşdeğerdir, buna göre çok eski görünür, ve Evander ile birlikte gelen Arkadyalılar tarafından getirilmiştir.⁴ Gene de bu en iyisinden kuşkuludur, çünkü Romulus'u emzirmiş olan kurttan da gelmiş olabilir.

¹Bölümler xviii ve xix.

²Bkz. Plutark'ın *Roma Soruları*, 56 (*Morals*, s. 278 b, c), ve Livius, i, 7, 8.

³Bölüm xii.

⁴Livius, i, 5, 1-2.

Ve *Lupercous*ların — ya da rahiplerin¹ — yola çıkarken Romulus'un kendini gösterdiğini söyledikleri yerden başladıklarını görürüz. Ama orada kutlanan törenler adın nedenini tahmin etmeyi daha da güçleştirir, çünkü keçiler kesilir, bunun arkasından iki soylunun oğulları getirilir ve birileri gençlerin alınlarına kanlı bıçakla dokunduktan sonra başkaları hemen lekeleri süte batırılmış bir yünle siler. Alınları silindikten sonra delikanlıların gülmeleri gerekir. Bu yapıldıktan ve keçinin derisi şeritler biçiminde kesildikten sonra, yalnızca önlerinde birşey tutarak çıplak koşmaya başlar, karşılaştıkları herkesi kamçılarlar.² Genç kadınlar oğlanların vuruşlarından kaçınmazlar, çünkü bunların gebe kalmada ve çocuk doğurmada yardımcı olacağını düşlerler. Bu şenliğe özgü bir başka şey de *Lupercous* rahipleri için bir köpeğin kurban edilmesidir.

Ama Roma törelerinin ustaca açıklamalarını mersiye dizeleri biçiminde yazan Boutas'ın dediği gibi, Amulius'u yendikten sonra Romulus ve Romus sevinçle bebeklikleri boyunca dişi kurdun onları emzirdiği yere koştular, ve bu bayram bu eyleme öykünme olarak kutlanır oldu. İki genç soylu koştu —

“Bir zamanlar yaptıkları gibi, vurarak karşılaştıkları herkese, Alba'nın tepelerinden indi Romus ve Romulus kılıç elde.”

Ve alınlarına bastırılan kanlı bıçak o günün tehlikesinin ve akan kanların bir göstergesiydi. Alınlarının sütle temizlenmesi ise bebekliklerindeki beslenmelerinin anısmaydı. Caius Acilius [Γάιος Ακίλιος] kent kurulmadan önce Romulus ve Romus'un bir gün sürülerini yitirdiklerini, ve ikisinin tanrı Faunus'a dua ederek bir de ter tarafından engellenmesinler diye çıplak arkalarından koştuklarını yazar. *Lupercus* rahiplerinin çıplak koşmalarının nedeni budur. Eğer kurban arınma amacıyla sunulmuşsa,

¹Roma Pan'ı Faunus'un [Φαύναρς] rahipleri.

²Bkz. Plutark, *Antony*, xii.

böyle ayinlerde pekala bir köpek de kurban edilebilir, çünkü Yunanlılar arınma ayinlerinde gömülmek üzere küçük köpekler getirirler ve *periskulakismois*¹ dedikleri bu töreni sık sık kutlarlar. Ya da eğer adak Romulus'u besleyip koruyan dişi kurda minnet kurbanı ise, bir köpeği öldürmek için geçerli bir neden daha vardır, çünkü köpek kurtların düşmanıdır. Aslında, herşey bir yana, yaratık koşmakta olan Lupercus rahiplerini engellediği için böyle cezalandırılır.

XXII. Yine kutsal ateşi ilk adayanın ve ona bakmak için *Vestaller* denilen kutsal bakireleri ilk atayanın Romulus olduğunu söylerler. Başkaları bunu Numa'ya² yüklerler, ama Romulus'un başka bakımlardan özellikle dindar biri olduğu ve geleceği görmede ustalık gösterdiği, bu nedenle gelecekte haber verenlerin kuşların uçuşunu gözlemeye oturdukları zaman göklerin konumlarını betimlemede kullandıkları eğri bir değnek olan *lituosu* [λίτρος] taşıdıkları konusunda anlaşılır. Ona ait olan ve Palatine'de saklanan bu *lituos* kent Keltler tarafından alındığı zaman yitti. Ve daha sonra, o barbar halk sürülünce, yıkıntılar arasında büyük bir kül yığını altında ateşten etkilenmemiş olarak bulundu. Çevresindeki başka herşey yanıp kül olmuştu.³

Romulus ayrıca belli yasalar da getirdi ve bunlardan bir kadının kocasını bırakmasına izin vermeyen, ama çocuklarını zehirlemesi ya da anahtarlarını çalması ya da zina üzerine kocanın karısından uzaklaşmasını kabul eden biri oldukça ağırdı. Ama eğer erkek başka herhangi bir nedenle karısını bırakacak olursa, mülkünün yarısını karısına, öteki yarıyı ise tanrıça Serez'e verecekti. Ve her kim karısını kovacak olursa, ölümlerin tanrısına kurban sunarak kefarette bulunacaktı. Romulus'un ilginç yanlarından biri olarak kabul edilebilecek bir başka şey de gerçek

¹Köpek yavrularının öldürüldüğü adak sunuları.

²Bkz. *Numa*, bölümler ix ve x.

³Bkz. *Camillus*, xxxii.

baba-öldürme suçu için herhangi bir ceza getirmemesi, ama tüm cinayetleri öyle görmesiydi, çünkü birini sefil birşey olarak, ama ötekini olanaksız birşey olarak düşünüyordu. Yargısında uzun bir zaman boyunca haklı çıkmış görünür, çünkü hemen hemen altı yüz yıl boyunca Roma'da hiç kimse böyle birşey yapmadı. Ve Hannibal ile savaştan sonra Lukius Hostius'un ilk baba-katili olduğu söylenir. Bu noktalarda bu kadarı yeterli sayılabilir.

XXIII. Tatius'un yönetiminin beşinci yılında hizmetkârlarından ve akrabalarından kimileri yolda Laurentum'dan Roma'ya gönderilen elçiler ile karşılaşınca onlardan zorla paralarını almaya kalkıştılar¹ ve direniş görmeleri üzerine elçileri öldürdüler. Böylesine büyük bir çılgınlık üzerine Romulus suçluların hemen cezalandırılması gerektiğini düşündü. Ama Tatius bunun yerine getirilmesinin önüne geçerek cezayı erteletti. Bu olay aralarında açık bir anlaşmazlığa neden olan biricik olaydı. Tüm başka bakımlardan davranışlarında çok dikkatliydi ve sorunları birlikte büyük bir uyum içinde ele alıyorlardı. Öldürülenlerin akrabaları Tatius'un çabaları sonucunda yasa önünde haklarını elde edemeyince, Romulus ile birlikte bir adak sunmakta olan Tatius'a bir saldırıda bulundular ve onu öldürdüler. Ama Romulus'a evine dek eşlik ettiler, ve onu dürüst biri olarak övdüler ve yücelttiler. Romulus Tatius'un bedenini geri alarak onu Aventine Tepesinde Armiloustrion denilen yerin yakınında görkemli bir törenle gömdü, ama öcünü almayı kesin olarak gözardı etti. Kimi yazarlar Laurentum kentinin sonuçlardan korkarak Tatius'un katillerini teslim ettiğini yazarlar. Ama Romulus bir cinayetin öcünün bir başkası ile alındığını söyleyerek onlarla ilgilenmedi. Bu sanki hükümetteki ortağının ortadan kaldırılmasından hoşnut kalmış gibi konuşulmasına ve kıskançlıkların doğmasına yol açtı. Bununla birlikte, bunlardan hiç biri

¹Livius, i. 14, 1-3.

hükûmette bir karışıklığa ya da Sabinler payına herhangi bir kan davası güdülmesine yol açmadı. Ama kimileri ona duydukları sevgiden, başkaları ise gücü karşısında korkularından, daha başkaları ise ona bir tanrı olarak duydukları saygıdan ötürü sonuna dek hep birlikte onu yücelterek yaşamayı sürdürdüler.

Romulus birçok yabancı ulusun da saygısını kazandı. Eski Latinler haberci göndererek onunla birlik ve bağlaşma içine girdiler. Roma'ya komşu bir kent olan Fidenas'ı kimilerinin dediği gibi beklenmedik bir yolda atlı kuvvetleri ile aldı.¹ Onları kapıların menteşelerini kırmaları buyruğu ile önceden göndererek arkadan kendisi beklenmedik bir zamanda ortaya çıkmıştı. Başkaları ise der ki, ilkin istilayı onlar başlattıktan ve kent çevresini ve kırları yağmaladıktan sonra, düşmanını pusuya düşüren Romulus içlerinden birçoğunu öldürerek kentlerini ele geçirdi. Ama kenti yerle bir edip yoketmek yerine, bir Roma kolonisi yaptı ve oraya yerleşmek üzere Nisanın on üçünde iki bin beş yüz yurttaş gönderdi.

XXIV. Çok geçmeden herhangi bir ön belirti ya da hastalık olmaksızın ölümlere neden olan bir salgın patlak verdi. Ayrıca tahıla da bulaşarak ürünün verimsiz olmasına ve sığırların kısır kalmalarına neden oldu. Tüm bunların üstüne bir de kente kan yağınca, asıl sıkıntılarına bir de tanrıların gazabından duyulan korkular eklendi. Aynı kötülükler Laurentum'un başına da gelince, o zaman herkes iki kentin uğradığı yıkımın Tatius ve elçilerinin öldürülmeleri olayında haksızlığın cezasız bırakılmasından ötürü tanrıların öcüne bağlı olduğunu düşünmeye başladı. Ama her iki yanda da katiller teslim edilip cezalandırılınca, veba gözle görülür bir biçimde hafifledi. Ve Romulus her iki kenti de ayinlerle arıttı. Derler ki bu ayinler Ferentines kapısında bugün de kutlanır.

Ama hastalık sona ermeden önce, Cameria halkı Ro-

¹Livius, i. 14, 4-11.

malılara karşı bir saldırıda bulundu ve hastalık nedeniyle direnme gücünden yoksun olduklarını düşünerek ülkeyi istila ettiler. Romulus karşı eyleme geçmede duraksamadı ve içlerinden altı binini kılıçtan geçirerek daha sonra kentlerini aldı. Sağ kalanların yarısını Roma'ya getirdi ve Roma'dan Cameria'ya orada bıraktığı sayının iki katını gönderdi. Bu Ağustos ayının ilk gününde oldu. Roma'yı kurmasından bu yana geçen on altı yılda sayısız insanın yaşamını bağışlaması gerekmişti. Başka yağmalar arasında, Cameria'dan aldığı bronzdan bir dört-atlı savaş arabası da vardı ve bunu Volkan tapınağına koydurarak üstüne ona taç giydiren bir Utku betisi ile kendi yontusunu yerleştirdi.

XXV. Roma devleti böylece her gün güç kazanırken, zayıf komşuları ise küçülmeyi sürdürdüler ve salt kendilerine dokunulmaması bile onları hoşnut etmeye yeter oldu. Buna karşı daha güçlü olanlarsa, korkudan ya da kıskançlıktan, Romulus'un önünde gerilemeyip tersine onu durdurmaları ve büyümesine bir son vermeleri gerektiğini düşündüler. Aralarında Tuscanlardan olan Veii halkı da bulunuyordu. Bunların büyük mülkleri vardı ve geniş bir kentte yaşıyorlardı. Fidenas'ın kendilerine ait olduğunu ileri sürdüler ve bunu fırsat bilerek savaşı onlar başlattılar.¹ Bu yalnızca bütünüyle usa aykırı değil, ama baştan sona saçma sapan birşeydi, çünkü Fidenas halkının en güç durumunda yardımlarına koşmayıp doğranmalarına izin verenler şimdi ülkeleri ve evleri başkalarının elindeyken onları kurtarmaya kalkışıyorlardı. Ama Romulus yanıtlarını küçümseyip kınayınca, güçlerini ikiye bölerek biri ile Fidenas'taki garnizona saldırdılar ve öteki ile Romulus'a karşı yürüyüşe geçtiler. Fidenas'a saldıranlar utku kazandılar ve iki bin Romalıyı kılıçtan geçirdiler. Öteki bölüm Romulus tarafından yenildi ve sonuçta sekiz bin adamını yitirdi. Fidenas ya-

¹Livius, i 15, 1-5.

kınlarında yeni bir savaş daha başladı ve burada herkes utkunun yürekliliğinin yanısıra en yüksek ustalığı da gösteren ve insana özgü olandan daha büyük bir güç ve çeviklik sergiliyor görünen Romulus'a ait olduğunu kabul etti. Ama kimilerinin yazdığı gibi o gün düşen on dört bin insanın yarından çoğunun Romulus'un kendi elleriyle öldürüldüğü görüşü bir masal olmanın çok yakınına gelir ve gerçekte hiç de inanılır gibi değildir. Çünkü Messenialıların Aristomenos'un Spartalı yüz düşmanın kendisi tarafından öldürülmesi üzerine üç kez adak sunduğunu söylemeleri bile çok aşırı bir övünçlilik olarak görünür.

Ordunun böylelikle yok edilmesi üzerine, Romulus geri kalanların kaçmalarına izin vererek kuvvetlerini kentin üzerine çevirdi. Yitirdikleri böylesine ölçsüz olan kent karşı çıkmayı göze alamadı. Küçük düşmeyi kabul ederek aman diledi ve yüz yıllık bir süre için onunla bir birlik ve dostluk anlaşması yaptı. Ayrıca *Septempagios* ya da 'yedi parça' denilen büyük bir toprak parçasını, nehir üzerindeki tuz yataklarını ve rehine olarak elli soyluyu teslim etti. Romulus bu utkuyu da Ekim ayının *İdesinde* kutladı. Başka pekçok tutsağın arasında, yaşlı ama yaşının sağgörüsü ile davranmıyor görünen Veii generali de vardı. Bundan ötürü bugün bile utkular için adak sunularında Forumdan geçerek Capitol'e yürürken önlerine bir oğlan elbisesi giymiş ve üzerine bir *bulla* ya da bir çocuk oynacağı tutturulmuş yaşlı birini geçirirler ve yolda habercileri "Satılık Sardianlılar!" diye bağırırlar. Çünkü Tuscanların bir Sardis kolonisi oldukları söylenir, ve Veii bir Tuscan kentidir.

XXVI. Bu Romulus'un katıldığı son savaşı. Daha sonra, talihin büyük ve beklenmedik yardımlarıyla güç ve onur kazanan insanların çoğunun, aslında birkaçı dışında hemen hemen hepsinin yaptığı gibi yaptı. Kendi başarıları ile yüreklenerek ve kendini beğenmiş bir kişilik geliştirdi.

rerek, krallara özgü ama halka itici gelen kibir nedeniyle popüler davranışından vazgeçti. İnsanlar özellikle temsil ettiği devletten nefret eder oldular. Çünkü üzerine mor çizgili bir kaftan doladığı kırmızı giysiler giymeye başladı, insanları bir kraliyet tahtında kabul eder oldu ve çevresinde her zaman görevlerini yerine getirmedeki çevikliklerinden ötürü *Celeres* [Κέλερες] denilen genç erkekler bulundurmaya başladı.¹ Önünde yol açmaları için değneklerle başkaları gidiyor ve buyruğundakileri dilediği zaman onları çekiştirilmek üzerine bedenlerine bağlanmış deri şeritlerle yönetiyordu.

Latinler daha önceleri 'bağlamak' sözcüğü olarak şimdiki *alligare* ile aynı anlama gelen *ligare* [λῑγαρε] sözcüğünü kullanırlardı. Bu nedenle sopa-taşıyanlara *liktorlar* [λῑκτωρείς] , ve sopalarına ise *bakula* [βάκυλα] denir, çünkü Romulus zamanında 'baston' için Yunanca sözcük olan *bakteriai* [βάκτερíαις] kullanılırdı. Ama büyük olasılıkla daha sonra bir *k* harfinin eklenmesi ile *liktore* biçimini alan sözcük başlangıçta *litorlar* [λῑτωρείς] biçimindeydi ve Yunanca'da *leitourgos* [ἄλειτουργοῦς] ya da 'kamu görevlileri' anlamına gelir, çünkü Yunanlılar bugün bile bir 'kamu salonu'na *leitos* [λήϊτος] ve 'halk'a *laös* [λαδός] derler.

XXVII. Ama büyükbabası Numitor'un Alba'da ölümü üzerine taht kendisine geçince, Romulus kendini halka beğendirmek için hükümeti onların eline bıraktı ve başlarına yıllık bir egemen atadı. Bu Roma'nın büyük adamlarına herkesin sırayla uyruklar ve egemenler olmasına olanak veren özgür ve tekerkliği dışlayan bir devlet aramaları düşüncesini öğretti. Çünkü bundan böyle patrisyenlerin bile devlet işleri ile ilgilenmelerine izin verilmeyecek, ama kendilerine yalnızca ad ve san kalacak ve konseylerinde öğütler vermekten çok geleceğe uyulsun diye toplanacaklardı. Orada sessizce kralın

¹Bkz. Bölüm x; Livius, i, 15, 8.

buyruklarını dinleyecekler, ve oradan sıradan halktan yalnızca söylenenleri ilk işitmeden oluşan bir üstünlükle ayrılacaklardı. Bu ve benzeri noktaların fazla önemleri yoktu. Ama kendi başına savaş yoluyla kazanılan toprakları askerleri arasında dağıtınca ve Veii rehinelerini geri verince, ve tüm bunları patrisyenlerin onay ya da dilekleri olmaksızın yapınca, o zaman gerçekten de senatolarına karşı düpedüz saygısızlıkta bulunmuş olduğu düşünülürdü. Bu nedenle kısa bir süre sonra birdenbire ve tuhaf bir biçimde ortadan yitmesi üzerine senato kuşku ve iftira altına düştü. Yittiği gün o zamanlar *Kuntiliais* [*Quintilis*] ama şimdi Temmuz denilen ayın yedisiydi. Ölümü ile ilgili olarak, söylediğim gibi, günün tarihi dışında arkada kesin hiçbir açıklama, giderek herhangi bir söylenti bile kalmış değildir. Çünkü bugün bile o zamanlar olanlarla belli bir benzerlik gösteren birçok tören kutlanır.

Aslında bu belirsizliğin tuhaf görülmesi gerekmez, çünkü kendi evinde yemekten sonra ölen Scipio Africanus'un ölümünün nasıl olduğu da ne tanıtlanabildi ne de çürütülebildi. Çünkü kimileri bunun hastalıklı bir alışkanlık sonucunda doğal bir ölüm olduğunu ve kimileri kendi eliyle aldığı zehirden ötürü öldüğünü söylerken, başkaları ise düşmanlarının gece evine baskın yaparak onu boğduklarını söylerler. Gene de Scipio'nun ölü bedeni herkes tarafından açıkça görüldüğü için, herkes kendi gözlemine dayanarak başına ne geldiği konusunda kendi kişisel kuşkularını ve tahminlerini üretebildi. Oysa Romulus ortadan yittiği zaman, geride ne bedeninin en küçük bir parçası ne de üzerindkilerden herhangi bir kalıntı vardı. Bu nedenle kimileri senatörlerin Volkan tapınağında ona saldırdıktan sonra bedenini parçaladıklarını ve her birinin bir parçayı kendi giysisinin kıvrımları arasına saklayarak oradan uzaklaştırdığını düşünürler. Başkaları ise yitişinin ne Volkan tapınağında, ne de yalnızca senatörlerin yanında olduğunu düşünürler. Onlara göre bir gün kentin dışında halka uzun bir konuşma

yaparken, Keçi Bataklığı¹ denilen bir yerin yakınlarında birdenbire havada tuhaf ve açıklanamayacak karışıklıklar ve değişimler yer aldı. Güneşin yüzü karardı, gündüz geceye döndü, ama öyle bir geceye ki, dingin ya da barışçıl değildi, tam tersine korkunç gök gürültüleri geliyor, her yönden ısıklık çalan rüzgarlar esiyordu. Bunlar olurken, ve kalabalıktaki insanlar dağılıp kaçarken, senatörler birbirlerine yaklaşarak beklemeyi sürdürdüler. Fırtına dinince ve ortalık aydınlanınca, halk yeniden toplandı, kralını arayıp soruşturmaya başladı. Ama senatörler onlara aramaları ya da sorunla ilgilenmeleri için izin vermeyip Romulus'u onurlandırmalarını ve ona tanrıların yanına çağrılan biri olarak tapınmalarını buyurdular. Romulus onlar için iyi bir kral olmak yerine şimdi onlara yaraşır bir tanrı olmuştu. Kalabalık bu işittiklerine inandı ve ondan iyi şeyler geleceği umuduna kapılarak sevinç içinde dağıldı. Ama çok geçmeden sorunu düşmanca bir tavırla soruşturan kimileri patrisyenleri suçladılar, onları kendileri kralın katilleri iken halkı gülünç masallara inandırmaya çalışan insanlar olarak suçladılar.

XXVIII. İşler böylesine karışmışken, dediklerine göre Romulus'un kendisinin dostu olan patrisyenlerden soylu bir aileden geldiği ve sağlam karakterli olduğu doğrulanan sadık ve tanıdık biri, Alba'dan onunla birlikte gelen Julius Proclus [¹Ιούλιος Πρόκλος]² kendini Forumda tanıttı ve tüm halkın önünde en kutsal simgeler adına ant içerek yolculuğu sırasında Romulus'u onu karşılamak üzere gelirken gördüğünü, her zamankinden daha gösterişli görüldüğünü, ıslıl ıslıl parlayan bir zırh giydiğini ileri sürerek karşı çıktı. Görüntünün onu korkutması üzerine, "Niçin, ya da hangi amaçla, ey kral, biz patrisyenleri böyle acımasız ve haksız suçlamalarla karşı karşıya bıraktın ve bütün bir kenti bir babanın yitirilmesi üzerine sonu

¹Livius, i, 16, 1-4.

²Livius, i, 16, 5-8.

gelmez üzüntülere boğdun?” diye sordu. Romulus’un yanıtı şu oldu: “Tanrılardan gelen benim, ey Proclus, insanlar arasında ancak böyle kısa bir süre kalmam ve dünyada imparatorluk için ve şan için en büyük olmaya yazgılanmış bir kent kurduktan sonra yeniden göğe dönmem onların dileği idi. Bu nedenle elveda. Romalıları da ki, eğer ılımlılık ve yiğitlik gösterirlerse, insan gücünün doruğuna ulaşacaklar. Bense sizler için sizleri kayıran tanrı Quirinus [Κυρίνος] olacağım.” Anlatan kişinin karakterinden ve yemininden ötürü bu sözler Romalıları inandırıcı göründü. Gerçekten de heyecanlarına belli bir tanrısal esin, bir tanrının gücüne benzer belli bir doğaüstü etki karışmıştı. Hiç kimse Proclus’u çürütmedi. Tüm kıskançlıkları ve karalamaları bir yana bırakarak tümü de Quirinus’a dua ettiler ve onu bir tanrı olarak selamladılar.

Bu Prokonnesioslu Aristeos¹ ve Astipalaioslu Kleomedes² üzerine anlatılan kimi Yunan masallarına benzer. Çünkü derler ki Aristeos bir yün çirpıcının dükkanında öldü ve arkadaşları ona bakmak üzere geldiklerinde bedeni ortadan yitmişti. Belli bir zaman geçtikten sonra, ülke dışından gelen kimileri onunla Kroton’a yolculuk yaparken karşılaştıklarını söylediler. Olağanüstü güçlü ve dev gibi ama ayrıca yabani ve deli gibi biri olan Kleomedes’in de umutsuz ve saçma sapan sayısız davranışta bulunduğu söylenir. Sonunda çocuklar için kurulmuş bir okulun çatıyı destekleyen sütununu eliyle vurup ortadan kırınca yapı çöktü ve içerdeki çocukların ölümüne neden oldu. Kovalanınca kaçıp büyük bir sandığa sığındı ve kapağını kapayıp onu öylesine sıkı tuttu ki, güçlerini biraraya toplayıp yüklenmelerine karşın, çok sayıda insan bile onu açmayı başaramadı. Daha sonra sandığı parçaladılar ama içinde ölü ya da diri hiç kimse bulamadılar. Bu durum karşısında şaşkınlık içinde

¹Heredotus, iv 14 vs.

²Pausanias, ix, 6 vs.

içlerinden kimilerini Delfi bilicisine danışmak üzerine gönderdiler. Püthian Rahibesi onlara şu yanıtı verdi: —

“Kahramanların sonuncusudur Astipalaioslu Kleomedes.”

Yine Alkmenes’in [Ἀλκμήης] bedeninin de onu mezara taşırlarken yittiği ve bunun yerine tabutluğun üzerinde bir taşın yatmakta olduğu da söylenir. Kısaca, inanılmayacak bir yolda insan doğasındaki tanrısal özelliklere olduğu gibi ölümlü özelliklere de tanrısallık yükleyen birçok yazar tarafından böyle birçok masal anlatılır.

Herşey bir yana, insan erdeminde tanrısal bir doğayı bütünüyle yadsımak inanca aykırı ve değersizleştirici olsa da, gökyüzünü yeryüzü ile karıştırmak aptalcadır. Pindar¹ ile birlikte inanalım ki —

*“Ölümün yüksek buyruğuna boyun eğse de bedenlerimizin
tümü,*

*Yaşamayı sürdürür tüm sonsuzluk boyunca ruh,
Çünkü yalnızca o tanrılardan gelir.”*

Evet, onlardan gelir ve onlara geri döner; bedeni ile birlikte değil, ama ancak tam olarak ondan ayrılıp özgür kaldığında, böylece bütünüyle arlaştığında ve tenden sıyrılıp tertemiz olduğunda. Çünkü “kuru bir ruh,” der Herakleitos,² “en iyi ruhtur” ki, bedenden tıpkı bir şimşegin buluttan çakması gibi uzaklaşır. Ama beden ile kirlenmiş ve doymuş olan ruh tıpkı kaba ve nemli tütsü gibidir, kendini bırakması ve kaynağına doğru yükselmesi yavaş olur. Öyleyse, doğaya aykırı davranmamalı ve iyi insanların bedenlerini de ruhları ile birlikte göğe göndermemeli, ama inanmalıyız ki, tanrısal doğa ve türeye göre, onların erdemleri ve ruhları insanlardan kahramanlara, kahramanlardan yarı-tanrılara aktarılır, ve yarı-tanrılardan tıpkı bir tanışma ayininde olduğu gibi son bir temizlenme ve kutsanma sürecinden geçerek ve

¹Fragman 131, Bergk, *Poet. Lyr. Gr.* i.⁴. s. 427.

²Fragman 74.

böylece kendilerini ölümlü olana ve duyusal olana ait olan herşeyden özgürleştirerek, ve böylece insan buyruğu ile değil ama gerçekten ve doğru usa göre tanrılara yükselir, böylelikle en büyük ve en kutlu eksiksizliğe kabul edilirler.

XXIX. Romulus'un soyadı, Quirinus, kimilerinin dediklerine göre, 'Mars'a eşdeğerdir. Başkalarına göre ise 'Yurttaş' sözcüğüne eşdeğerdir, çünkü yurttaşlara *Kuritas* [Κυρίτας; Quirites] denirdi. Daha başkaları ise, eskilerin *mızrak-başına* ya da bütün *mızrağa* *Kuritidos* [Κυρίτιδος; Quiritis] dediklerini ve buna göre Juno'nun bir mızrağın üzerinde duran yontusuna *Kuritidos* dendiğini ve Regia'da kutsanan mızrağa Mars olarak seslenildiğini ve savaşta büyük üstünlük gösterenlere genellikle bir mızrak sunulduğunu söylerler. Buna göre, bir *savaş* tanrısı ya da bir *mızrak-tutan* tanrı olarak görülen Romulus'a *Kurinos* denirdi. Bu ne olursa olsun, ondan ötürü *Kurina* denilen bir tepenin üzerine onun onuruna bir tapınak yapılmıştır. Yittiği güne Halkın Kaçışı ve Keçilerin Günü¹ denir, çünkü o gün kent dışına çıkıp Keçi Bataklığında adak sunarlar. Oraya giderken Marcus, Lucius, Caius gibi kimi Romalı adlarını haykırırlar ve bununla o zamanki kaçışlarına ve o korku ve telaş durumunda birbirlerine seslenme yollarına öykünürler.

Bununla birlikte, kimileri bunun bir kaçışa değil ama hızlı ve çabuk bir saldırıya öykünme olduğunu söyleyip onu şu duruma değinerek açıklarlar: Roma'yı almış olan Keltler Camillus tarafından sürüldükten sonra ve kent henüz gücünü yeniden toparlamaktayken, Livius Postumius'un komutası altında çok sayıda Latin kente karşı yürüyüşe geçti. Roma'nın yakınlarında duran Postumius bir ulak gönderip onlara Latinlerin önceki bağlaşma ve yakınlıklarını yenilemeye istekli olduklarını

¹Ya da: 'Capra'ına Nones,' Roma takviminde her bir ayın idesinden önceki dokuzuncu gün.

ilettili. Şimdi hemen hemen silinmiş olan bu bağları her iki ulus arasında yeni evliliklerle sözleőmeye dayandırmak istiyordu. Bu nedenle, eğer yeterli bir sayıda bakire ve dul kadın gönderilecek olursa, daha önce benzer koőullarda Sabinler durumunda olduğu gibi, barış ve dostluk kazanacaklardı. Bunu işiten Romalılar bir savaştan korksalar da, kadınlarını teslim etmenin onların yakalanmasından daha iyi olmayacağını düşündüler. Onlar böyle kuşku içindeyken, Filotis (ya da, kimilerine göre, Tutola) adında bir hizmetçi kız onlara ikisini de yapmamalarını ve bir hile ile hem kavgadan hem de   yle bir söz vermekten kaçınmalarını öğütledi. Hile şuydu. Özgür doğumlu bakire giysileri içindeki hoş g  r  n  ő l   başka hizmetçi kızlarla birlikte düşmana onun kendisini gönderecekler, gece baőtıęında Filotis bir ateş yakarak iőaret verecek ve bunun   zerine Romalılar silahlarıyla gelerek uykudaki düşmanlarının üzerine atılacaklardı. Latinler böyle aldatıldılar ve buna göre Filotis bir yaban incirinden yapılmış meőaleyi yaktı. Romalılara görünen ateş perde ve örtüler arkasında düőmandan gizlendi. Böylece Romalılar iőareti görür görmez hiç durmadan saldırıya geçtiler ve aceleden kapılarda birbirlerine sürekli sesleniőler içinde hiç beklenmedik bir yolda düşmanın üzerine atıldılar. Onları yendiler ve şimdi bunun anısını bir utku şenliği ile kutlarlar. Buna yabanıl incir-ağacından ötürü *Kapratinas* adı verilir. Bunun için Romalılar *kaprifikos* sözcüğünü kullanırlar ve kadınlara kent dışında incir ağacı dallarından yapılmış bahçelerde ziyafet verirler. Bunun arkasından kız hizmetçiler birlikte toplanıp koőarlar, kavgada Romalı erkeklere yardım etmelerinin anısına savaş oyunları oynar, birbirlerine vurur ve taőlar atarlar.¹

Bu ayrıntılar birçok tarih  i tarafından kabul edilir. Gene de gündüz birbirlerine adlarıyla seslenme ve adak sunmak için dıőarıya Keçi Bataklığına gitme önceki öykü ile daha iyi baędaőıyor görünür, ama hiç kuşkusuz her

¹Bkz. *Camillus*, xxxiii.

iki eylemin de ayrı yıllarda ama aynı günde olduğunu düşünmeme koşulu ile. Derler ki, Romulus hükûمرانlığının otuz sekizinci yılında ve elli dört yaşında iken dünyadan ayrıldı.

Theseus ve Romulus'un Karşılaştırması

I. Romulus ve Theseus hakkında anımsamaya değer şeyler arasında öğrenebildiklerim bunlardır. Ve herşeyden önce öyle görünür ki, Theseus, kendi seçimi ile ve hiç kimse onu zorlamazken, Trozoen'de ünü pek de küçümselemeyecek bir imparatorluğu kalıt alan biri olarak egemenliğini güvenlik içinde sürdürmesi olanaklıyken, bunun yerine büyük başarılar peşinde koşmayı yeğledi. Buna karşı Romulus ise, kölelik durumundan ve cezalandırılma gözdağından kurtulmak için, Platon'un bir deyişi ile "salt korkudan cesaret bularak"¹ ve en aşırı cezaların korkusu ile salt zorunluktan büyük girişimlere yöneldi. İkinci olarak, Romulus'un başlıca edimi Alba'nın tek kralını öldürmek oldu. Oysa Theseus bir bakıma salt ikincil serüvenler ve ön savaşımalar yoluyla Skeiron, Sinis, Prokrotes ve Korunetes'i ele geçirdi ve onları öldürerek ya da cezalandırarak Yunanistan'ı korkunç tiranlardan kurtardı ve bunu kurtarılanlardan hiç biri bu işleri kimin yaptığını bilmeksizin başardı. Theseus Atina'ya hiçbir sorunla karşılaşmaksızın ve haydutların elinden hiçbir kötülüğe uğramaksızın deniz yoluyla da gidebiliyordu. Oysa Romulus Amoilius yaşadıkça başını sorunlardan kurtaramadı. Ve bunlara ek olarak, Theseus kendisinin onlardan herhangi bir kötülük görmemiş olmasına karşın kötülerin üzerine başkaları uğruna gitmişken, Romulus ve Romus ise, kendileri tirandan bir zarar görmedikleri sürece, onun başka herkese kötülük

¹*Fedon.*

yapmasına izin verdiler. Ve hiç kuşkusuz Romulus'un Sabınler ile savaşta yaralanması, kral Acron'u öldürmesi ve başka birçok düşmanı yenmesi onun payına büyük işler olmuşsa, bu eylemlerin karşısına Kentauros lar ile çarpışmayı ve Amazonlara karşı başarıları çıkarabiliriz. Ama Theseus'un kendini gönüllü olarak genç erkek ve kızlarla birlikte önermede göze aldığı şey — bir canavara yem olmak ya da Androgeos'un mezarı üzerinde kurban edilmek, ya da öykünün en hafifine göre saygısız ve acımasız insanlara köle olarak onursuzluk içinde aşağılanarak yaşamak —, böylesine bir yüreklilik, yüce gönüllülük ve ortak iyi için tutku, ya da şan ve utku özlemi sözcükler tarafından anlatılamaz. Bu nedenle öyle düşünüyorum ki Sevgiyi “tanrıların gençleri kollayıp sakınmak için bir düzenleri” olarak tanımlayan felsefeciler onun çok güzel bir tanımını vermişlerdir. Çünkü başka herşeyden çok Ariadne'nin sevgisi Theseus'u sakınabilmek için belli bir tanrının işi ve tasarısı olmuş görünür. Ve gerçekten de onu Theseus'u sevdiği için kınamamamız, ama tüm erkeklerin ve kadınların ona karşı benzer duyguyu göstermemiş olmalarına hayret etmemiz gerekir. Eğer bu tutkuyu yalnızca Ariadne duymuşsa, kendi payına onun bir tanrının sevgisine değer olduğunu söylemeyi göze alabilirim, çünkü erdemi ve iyiliği ve erkeklerin en yiğidini seven biriydi.

II. Hem Theseus'un hem de Romulus'un doğal olarak egemenler olmaya yazgılanmış olmalarına karşın, ikisi de sonuna dek bir kralın gerçek karakterine uygun davranmayı başaramayıp bozuldular, birincisi demokrasiye, ikincisi tiranlığa yöneldi, ve ikisi de karşıt duygular yoluyla bir ve aynı yanlışı yaptılar. Çünkü bir egemenin ereği görevini sürdürmektir ve bu ise uygunsuz olandan kaçınmaktan daha az olmamak üzere uygun olanı izlemeyi de gerektirir. Kim yetkesini çok fazla yumuşatır ya da çok fazla sertleştirirse, bundan böyle bir kral ya da bir egemen

değil ama ya bir demagog ya da bir despottur, ve böylelikle uyruklarının yüreklerinde ya nefret ya da küçümseme yaratır. Ama ilk yanılğı incelik ve iyi huyluluktan, ikincisi ise bencillik ve sertlikten doğuyor görünür.

III. Yine, eğer insanların başlarına gelen yıkımlar bütünüyle talihe değil ama her birinin özünde yattığı bulunan değişik alışkanlık ve tutkulara yüklenecekse, o zaman hiç kimse ne Romulus'u kardeşi ile ilişkisinde, ne de Theseus'u oğlu ile ilişkisinde gösterdiği usdışı öfkeden ya da düşüncesiz ve anlamsız öçten bağışlamayacaktır. Güdülerine baktığımızda, sert bir vuruş gibi güçlü bir kıskırtmanın yarattığı öfkeyi daha kolay bağışlayabiliriz. Çünkü Romulus ve kardeşi arasındaki ayrılık kamu sorunları üzerine düşünüp taşınmaları sonucunda doğduğuna göre, birdenbire böylesine büyük bir hırsa kapılması için geçerli bir neden olamazdı. Theseus'u oğluna haksızlık yapmaya götüren neden ise sevgi, kıskançlık ve bir kadının yakınmaları oldu ki, bunların ezici gücünden kaçmayı çok az erkek başarabilmiştir. Ve daha da önemlisi Romulus'un öfkesinin çok talihsiz bir eylemde ve edimde sonlanmışken, Theseus'un öfkesinin ise yalnızca sövgü sözlerinden ve yaşlı bir insanın ilençlerinden daha ileri gitmemesi ve gencin başına gelen yıkımların talihten doğmuş görünmeleri idi. Öyleyse bu düzeye dek bu noktalarda yeğlenecek olan yan Theseus'tur.

IV. Ama Romulus ilk olarak başarı konumuna en küçük başlangıçlardan yükselmiş olma gibi büyük bir üstünlük taşır. Çünkü her iki kardeş de çoban çocukları olarak ve köleler olarak kabul ediliyordu. Ve gene de yalnızca özgürlüklerini elde etmekle kalmayıp ilkin hemen hemen tüm Latinleri kurtardılar ve birdenbire ülkelerinin düşmanlarını yokeden insanlar olarak, akrabalarının ve dostlarının kurtarıcıları olarak, halkın prensleri olarak, kentlerin kurucuları olarak en onur verici sanları da kazandılar. Buna karşı Theseus ise eski kralların ve kahra-

manların adlarını taşıyan birçok yerleşim yerini yıkarak bunlardan yalnızca tek bir kent oluşturdu. Aslında Romulus da daha sonra aynı şeyi yaptı, düşmanlarını kendi kentlerini yakıp yıkmaya ve daha sonra onları yenenlerin arasına yerleşmeye zorladı. Gene de, ilkin daha şimdiden varolan bir kenti taşıyarak ya da büyüterek değil, ama sıfırdan yeni bir kent kurarak kendi için toprak, ülke, krallık, kabileler, evlilikler ve akrabalıklar elde etti. Ve bunu yaparken hiç kimseyi öldürmedi ya da yoketmedi. Tersine, evleri ve ocakları olmayanlara ve ortak bir kentin halkı ve yurttaşları olmak isteyenlere iyilik eden biriydi. Haydutları ve kötöleri öldürmedi; ama savaşta uluslara boyun eğdirdi, kentler fethetti, krallar ve komutanlar üzerinde utku kazandı.

V. Romus'a gelince, gerçekte kimin tarafından öldürüldüğü kuşkuludur ve eylem genellikle Romulus'tan başkalarına yüklenir. Ama Romulus'un annesini açıkça ölümden kurtardığı ve onursuz ve aşağılık bir boyuneğme durumunda yaşayan büyükbabasını Aeneas'ın eski tahtına geçirdiği tartışmasız doğrulanır. Dahası, kendi başına ona pekçok iyilikte bulundu, ve ona istemeden bile olsa hiçbir zaman herhangi bir zarar vermedi. Ama Theseus ise, unutkanlığından ve yelken konusundaki buyruğu gözardı etmesinden ötürü, sanırım en yumuşak yargıçlar önünde bile, ve hiçbir özür zemininde, baba öldürme suçundan kolay kolay bağışlanamayacaktır. Aslında belli bir Attikalı yazar Theseus'u savunmanın ne denli güç olduğunu algılayarak Aigeos'un geminin yaklaşması üzerine onu görebilmek için aceleyle Akropolis'e koşarken ayağı kayıp yuvarlandığını ileri sürer — sanki hiçbir hizmetçisi yokmuş, ya da kıyıya inerken yanında ona bakacak kimse bulunmuyormuş gibi.

VI. Bundan başka, kadınlara tecavüz etmekle Theseus'un yaptığı hatalar hiçbir geçerli bağışlamayı kabul etmezler. İlk olarak, suçun sık yinelenmesi nedeniyle. Çünkü

Ariadne'yi, Antiope'yi ve Troezenli Anakso'yu, ve sonunda kendisi ileri yaşındayken, aslında yasal evlilik yaşını bile geçmişken, henüz evlenme çağına gelmemiş bir çocuk olan Helene'yi kaçırdı. İkinci olarak, bu hataların nedenlerinden ötürü. Çünkü Troezenlilerin, Spartalıların ve Amazonların kızları, onunla sözlenmemiş olmalarının yanı sıra, çocuklarının annesi olmaya Atina'daki Erekhtheidos ve Kekropidos'un kızlarından daha değer değildiler. Ama bu tür şeylerin kendini bilmezlikten ve kösnüden yapıldıkları düşünülebilir. Öte yandan Romulus ise, yaklaşık sekiz yüz kadar kadını kaçırdığı zaman, dedikleri gibi tümünü değil ama yalnızca Hersilia'yı kendine eş seçti ve geri kalanları yurttaşların en iyileri arasında dağıttı. Ve ikinci olarak, daha sonra bu kadınlara karşı gösterilen saygı, sevgi ve dürüst davranışlar yoluyla bu şiddetin ve haksızlığın övgüye özellikle değer olduğunu ve bir toplum kurmak için politik bir girişim olarak amaçlandığını açıkça gösterdi. Bu yolla iki halkı birbiri ile karıştırdı ve kaynaştırdı ve bununla devletine gelecekteki güç ve iyi niyet için tükenmez bir kaynak kazandırdı. Evlilik ilişkisine getirdiği alçakgönüllülük, sevgi ve sağlamlığa zamanın kendisi tanıktır. Çünkü iki yüz otuz yıl boyunca ne herhangi bir erkek kadının, ne de bir kadın erkeğini terketti. Ama tıpkı Yunanlılar arasında meraklı olanların ilk baba ya da anne öldürme suçunu kimin işlediğini bilmeleri gibi, tüm Romahlılar da karısını kısırlık nedeniyle boşayan ilk erkeğin Sporius Carvilius olduğunu bilirler. Ve eyleminin doğrudan sonuçları gibi aradan geçen zamanın uzunluğu da Romulus'tan yana tanıklık eder. Çünkü evlilikler üzerine iki kral egemenliği aralarında bölüşürken, her iki ulus da aynı yurttaşlık hak ve ödevlerini paylaştılar. Ama Theseus'un evliliklerinden Atinalılar hiçbir yeni dostluk kazanmadılar, ne de ilişkileri geliştirecek herhangi bir ortaklığı paylaştılar. Tersine, paylarına düşen yalnızca düşmanlıklar, savaşlar, yurttaşların öldürülmesi ve en sonunda Afidnos kentinin yiti-

rilmesi oldu ve Truva'nın Alexandros [Paris] yüzünden uğradığı yazgıdan ancak kendisine tanrılar gibi yalvarıp yakardıkları düşmanın gösterdiği şefkat nedeniyle kaçabildiler. Bununla birlikte, Theseus'un annesi yalnızca tehlike içinde bulunmakla kalmadı, ama gerçekte oğlu tarafından terkedilip kendi başına bırakılan Hekûba'nın yazgısına uğradı. Gene de yakalanmasına ilişkin öykü bir uydurma olabilir, ve gerçekten de bu ve başka öykülerin pekçoğu için durum böyle görünür. Örneğin yaşamlarına tanrısal bir gücün karışması üzerine anlatılan öyküler çelişkilidir. Çünkü Romulus tanrılarının özel kayraları tarafından korunmuşken, Aigeos'a bir kadına yaklaşmaması gerektiği konusunda verilen kehanet Theseus'un doğumunun tanrılarının istencine uygun olmadığını doğruluyor görünür.

ÖZEL ADLAR

A

- Abanteler.** Homerik dönemde Euboea'daki bir halk.
- Adratos.** Argos kralı ve "Thebes'e karşı Yediler"in önderi.
- Akilios, Galos.** Roma senatosunda İÖ 155'in Atina elçiliğinin çevirmeni (Cato Major, xxii. 4), en erken zamanlardan kendi zamanına dek Roma tarihinin bir yazarı.
- Aiakos.** Yargıçlardan birinin Hades'te ölümünden sonra Aegina'nın mitsel bir kralı.
- Aeschylus** [Αἰσχύλος]. İÖ 525-456. Yunan tiyatro yazarı. Yunan trajedisinin babası olarak görülüyordu. Günümüze oyunlarından yalnızca yedisi ulaşmıştır (aralarında: *Thebes'e Karşı Yediler*, *Bağlı Prometheus*, ve *Orestes* üçlüsü).
- Afidnae.** Atina'nın 30 km. kadar kuzey-batısına düşen eski bir Attika kasabası.
- Afrodit** (Roma: Venüs). Yunan segi ve güzellik tanrıçası, Zeus'un kızı.
- Agnos.** Atina'nın kuzey-doğusunda bir kasaba.
- Aiakos.** Priamos ve Arisbe'nin kızı. Düş yorumcusu; Truva'nın düşüşünü önceden gördüğü söylenir.
- Aigeos.** Atina kralı; Theseus'un babası.
- Aithras.** Trozoen kralı Pittheos'un kızı.
- Akhilles.** Truva savaşında Yunan kahramanı. Peleus'un oğlu.
- Akropolis.** Atina'da üzerinde Par-

thenon ve Erekhtheum'un durduğu kale.

Alba. Roma'nın yirmi beş km. kadar güney-doğusunda Alban gölü kıyısında çok eski bir Latium kasabası.

Alkmene. Thebesli Amfitrion'un karısı ve Zeus'un oğlu Herakles'in annesi.

Androgeos. Girit kralı Minos'un oğlu.

Andron, Halikarnassoslu. İÖ dördüncü yüzyılda bir soykütüğü yazarı.

Antias, Valerios. İÖ birinci yüzyılın ilk yarısında olgunlaşan bir Roma tarihçisi. Tarih çalışması en erken zamanlardan Sulla'nın zamanına dek uzanır ve hem Livy hem de Plutark tarafından geniş ölçüde kullanıldı.

Antigonus. Büyük olasılıkla İskender'in daha sonra Asya kralı olan ve Tek-Gözlü ikinci adını alan generali.

Antimakhüs, Teoslu. Eski bir epik şair. *Thebais* ve *Epigoni* başlıklı iki epik şiir onun adı altında anılır.

Antiope. Asopos'un kızı. Zeus olanüstü güzel bu kıza aşık olur ve Satir kılığına girerek onunla birleşir.

Apollon. Zeus ve Leto'nun oğlu, Artemis'in kardeşi. Işık, şiir, müzik tanrısı.

Arkadya. Orta Peloponez'de bir bölge.

Arkhilokhos, Paroslu. En erken İyonyalı lirik şairlerden biri. İÖ 650 yıllarında olgunlaştı.

Ardettus. Atina'nın güney-doğusunda bir yerleşim bölgesi.

Ariadne. Giritli Minos ve Pasifas'ın kızları.

Aristomenes. Messenia ve Sparta arasındaki ikinci savaşın (İÖ

685-688) Messenialı kahramanı.
Asklepios. İyileşme tanrısı.

Attika. Orta Yunanistan'da bölge; antikçağlarda Atina'nın arazisi.

B

Bion, Prokonnesoslu. İÖ dördüncü yüzyıldan daha önce olmamak üzere ne zaman yazıldığı bilinmeyen bir mitler tarihinin yazarı.

Boedremion. Attika takviminde üçüncü ay. Günümüzde yaklaşık olarak Eylül ayına karşılık düşer.

Boeotia. Eski Yunanistan'da Atina'nın kuzey-batısında bir bölge.

Busiris. Mitolojik bir Mısır kralı. Ülkesine giren tüm yabancıları kurban ederdi.

Butas. Büyük olasılıkla Genç Kato'nun azatlık kölesi (Plutark, *Cato Minor*, lxx.) Yalnızca yapıtına bu göndermeden bir yazar olarak bilinir.

D

Daidamenia. Sıklıkla Hippodameia denilen Peirithous'un karısı.

Deadalos. Atina'nın mitsel 'kurnaz ustası.' Girit kralı Minos'a sığındı ve ona Labirenti yaptı. İkarus'un babasıydı.

Deinon. Filokhoros (İÖ 306-260) ile çağdaş bir Atina tarihçe yazarlarından biri.

Delfi. Apollon bilicisinin kenti.

Deukalios. Minos'un oğlu.

Dikairkhos. Ünlü bir Aristotelesci felsefeci, Aristoteles'in bir öğrencisi ve Theofrastus'un bir arkadaşı.

Diokles, Peparethuslu. Plutark'ın Fabius Piktör için bir kaynak olarak gördüğü bir Yunanlı yazar.

Diodoros. Yerbeti uzmanı (ya da *Perigate*). Büyük olasılıkla bir Atinalıydı ve Büyük İskender'in zamanında ve daha sonra (İÖ 330-300) parladı. Attika kasaba

ve anıtları üzerine birer çalışma yazdı.

Dionisos. Şarap ve doğurganlık tanrısı.

Dionisyos, Halikarnassoslu. İÖ 29 sıralarında Roma'ya gitti ve yirmi iki yıl boyunca orada kaldı, Roma antikaları ve tarihi üzerine büyük yapıtı için gereç topladı.

E

Eleusis. Atina'nın yirmi km kadar batısında ünlü Gizemlerin kutlandığı kutsal kent.

Eleuthrae. Eleusis ve Boeotia arasında bir dağ kalesi.

Epidauria. Peloponez'in kuzey-batı kıyısında Troezen ile Korint Kustagı arasında.

Erekhthesus. Atina'nın mitsel bir kralı.

Euripides. İÖ 480-406. Yunan trajedi yazarı. Günümüze oyunlarından 18'i kalmıştır.

Euritos. Thesselya'da Oikhalia kentinin mitsel bir kralı.

Evander. Truva savaşından altmış yıl kadar önce Arkadya'dan İtalya'ya yerleşen bir koloninin ünlü önderi.

F

Falerum. Themistokles'in Pire limanını güçlendirmesinden önceki zamanlarda Atina'nın limanı.

Ferekides, Leroslu. Atina'da yaşayan ve İÖ 400 yıllarında ölen bir Yunanlı *logograf* (sözcük tasarımcısı).

Filokhoros. Atina antikaları üzerine en ünlü yazar, İÖ 306-360.

Forum. Roma'da kamu sorunlarını tartışmak üzere kullanılan açık toplanma alanı; pazar yeri.

G

Gabii. Roma'nın otuz km kadar güney-doğusunda Latium'un en eski kentlerinden biri; bü-

yük olasılıkla Alba'dan gelen ve Roma'dan daha eski olan bir koloni.

Gargettos. Atina'nın kuzey-doğusunda bir Attika kenti.

H

Hekale. Maraton boğasını avlamaya giden Theseus'un geceyi evinde geçirdiği yaşlı bir kadın.

Hekatombaeon. Attika takviminin ilk ayı; yaklaşık olarak Temmuz karşılık düşer.

Hektor. Truvalı kahraman.

Hellanos, Lesboslu. Yunan tarih-çe yazarlarının en büyüğü (İÖ 480-395?).

Herakleitos, Efesli. İyonya oku-
lundan İÖ altıncı yüzyılın ikinci
yarısında olgunlaşan bir felsefeci.

Herkles. Herkül. Klasik Mitolojide
on iki işi ile ünlü kahraman.

Heras, Megaralı. Yalnızca Plutark'ın
alıntıları yoluyla bilinir.

Hermes. Tanrıların ulağı. Roma mi-
tolojisinde Merkür.

Herodoros. Pontus'ta Herakleialı.
İÖ altıncı yüzyılın ikinci yarı-
sında olgunlaştı ve mitoloji ve
Herakles tapınması üzerine kap-
samlı bir çalışmanın yazarıydı.

Heredotos. İÖ 485?-425? Tarih'in
Babası olarak bilinir.

Hesiodos. İÖ 8. yy. Yunan ozanı ve
en eski didaktik düzyazı yazarı. *İş-
ler ve Günler* başlıklı yapıtı tarın
ve mevsimleri ele alır; *Theogoni*
tanrıların doğuşu ve dünyanın
kökeni ile ilgilenir.

Hestia (Ἑστία; Rom: **Vesta**): Ocak
ve ateşinin tanrısı. Tapınağında
sürekli yanan ateş Hestia baki-
releri tarafından kollarılır.

Hippodameia. Oenomaüs'ün kızı ve
Pelops'un karısı.

Hippolite. Theseus'a karşı savaşan
bir Amazon kraliçesi. Ares ve

Oterere'nin kızları.

İ

İdas. Messeneli bir kahraman; ya-
nından hiç ayrılmadığı keskin-
gözlü kardeşi Linkeus ile birlikte
Argonaus seferinde ve Kalidonia
domuz avında yer aldı.

İdes. Roma ayının beşinci günü
(Mart, Mayıs, Temmuz ve Ekim'in
on üçüncü günü).

İon, Khioslu. İÖ 452 ve 421 arasında
Atina'da popüler bir şair; ayrıca
günün ünlü insanlarına ilişkin
gözlemlerini kapsayan "Kalışlar"
olarak bilinen bir düzyazı metni-
nin de yazarı.

İoxos. Melanipos'un oğlu, The-
seus'un torunu.

İster, Kireneli. İÖ 250-230 arasında
parlayan bir Yunanlı tarihçi.

J

Jason. Altın postu arayışta Argo-
nautların önderi.

Juba. Mauritania kralı. İÖ 50'den İS
20'ye dek yaşadı, Roma'da eğitim
gördü, ve bilgili ve verimli bir ya-
zar oldu. Çalışmaları arasında bir
"Roma Tarihi" de bulunur.

K

Kameriya. Latium'da yeri bilin-
meyen eski bir kent.

Kephisos. Atina'nın batısında bir
ovada akan bir ırmak.

Khaeronia. Boeotia'nın kuzeyinde
bir kasaba.

Kalkis. Euboea'nın Euripos bo-
ğazları üzerindeki başlıca kenti.

Kentauros lar. Yarı insan, yarı at mi-
tolojik yaratıklar.

Khrisa. Atina'nın Pniks ırmağı kıyı-
sındaki bir bölgesi.

Kleidemos. Atina'nın en eski tarih-
çe yazarı, yklş. İÖ 420-350.

Knossos. Bir orta Girit kenti.

Kolkhis. Euxine denizinin doğu
kıyısında bir bölge.

Krommion, Krommionia. Korint kıstağında bir bölge ve köy.

Kikreos. Salamis'in bir kahraman olarak tapınılan mitsel bir kralı.

Kiknos. Ares'in Thessalya'da Herakles tarafından öldürülen mitsel oğlu.

Kurinos [Κυρῖνος; Quirinus]. Jüpiter ve Mars'tan sonra üçüncü önemde sayılan en eski Roma tanrılarının biri. Sabin kökenli savaş tanrısı yine bir Sabin kenti olan Cures'ten kaynaklanır.

L

Lapitler. Thessalya'da bir dağ kabilesi.

Laurentum. Roma'nın 25 km güney-batısında deniz kıyısında Latium'un eski başkenti.

Lavinum. Roma'nın 30 km kadar güney-batısında Latium'da eski bir kent.

Lidya. Batı Anadolu kıyısında bir bölge.

Likeum. Tarihsel zamanlarda Atina'nın doğu bölgesinde bir gymnasium.

Likurgus. İÖ 9. yy. Sparta'nın kurucusu.

Linkeus. Bkz. İdas.

Lisidike. Alkmene'nin babası.

M

Marathon. Attika'da ova.

Medea. Jason'a yardım eden Kolkhis prensesi.

Megara. Yunanistan'da bir kent.

Melicertes. Athamas ve İno'nun oğlu olan efsanevi bir kişilik. Boğularak öldürülmesinden sonra iyiliksever bir tanrı oldu.

Melanippos. Theseus'un oğlu.

Menekrates. Başka yerde sözü geçmiyor.

Metellus, Quintus. Büyük olasılıkla İÖ 60 yıllarında konsül. Babası İÖ 93'te konsüldü.

Miltiades. Atinalı general.

Minos. Girit kralı.

Misianlar. Misian: KB Anadolu'da bir bölge.

Molpadia. Antiope'yi öldürdüğü söylenen bir Amazon. Kendisi Theseus tarafından öldürüldü ve mezarı Atina'da gösterilir (Pausanias, i. 2, 1).

Munikhion. Attika takviminin yaklaşık olarak Nisan ayına karşılık düşen onuncu ayı.

Museum. Atina'da akropolisin güney-batısındaki üç tepeden biri.

N

Naksos. Attika ve Asya arasında orta noktada olan Kiklades adalarının en büyük kenti.

Numa. (İÖ 715-673) Roma'nın ikinci kralı.

Numitor. Alba kralı Procas'ın büyük oğlu; kızı Rea'dan Romus ve Romulus doğdu.

O

Oikhalia. Bkz. Eurithos.

Omfaie. Lidya'nın mitsel bir kraliçesi.

P

Pan. Tarla, orman, çoban ve sürülerin tanrısı.

Peon, Amathusialı. Başka bilgi yok.

Palladium. Atina'nın Güneydoğusunda Ardettus yakınlarında kutsal bir alan.

Pailene. Atina'nın kuzey-doğusunda bulunan bir Attika kasabası.

Paris. Truva prensi.

Parrasios. Efes'in yerlisi ünlü bir ressam. Atina'ya yerleşti ve İÖ 400'lerde parladı.

Pasifae. Minos'un karısı, Ariadne ve Minotaur'un annesi.

Perigone. Sinis'in kızı.

Peirithous. Thessalya'da bir dağ kabilesi Lapithae'nin kralı.

Peleus. Theselyalı Mirmidonların

mitsel kralı, Akhilles'in babası.
Pelopsides. Peloponez'de Elis'in mitsel bir kralı. Hippodameia'nın kocası.
Pianepsion. Attik takvimin yaklaşık olarak günümüz Ekim ayına karşılık düşen dördüncü ayı.
Pictor, Fabius. İÖ üçüncü yüzyılın ikinci yarısında parlayan en eski Roma tarihçe yazarı.
Pindar. İÖ 518?-438? Yunan lirik şairi. *Epinikia* Yunan oyunlarında utku kazananları kutlar.
Pitheos. Pelops ve Heppodameia'nın oğullarından. Atreus'un kardeşi. Troezen kralı.
Pniks. Atina'nın akropolisinin üç G-B tepesinden üzerinde halk meclisinin toplandığı biri.
Poseidon. Deniz ve depremler tanrısı. Zeus'un kardeşi.
Promathion. Başka bilgi yok.
Prokrotes (Damastes). Yakaladıklarını yatağına uydurmak için geren hırsız.
Prütaneia. Kamu salonu.
Püthian Rahibesi. Delfi tapınağının ünlü bilicisi.
R
Rhadamantos. Girit kralı Minos'un bir kardeşi, ve onun gibi yeraltı dünyasında bir yargıç.
Romulus. Kardeşi Romus ile birlikte Roma'nın kurucusu.
S
Silanio. İÖ 320 yıllarında ün kazanan ünlü bir Atinalı bronz yontucu.
Simonides, Keoslu. Yunanistan'ın en büyük lirik şairi, İÖ 556-467.
Similos. Şair. Hakkında bunun dışında birşey bilinmiyor.
Skriso. Euboea'nın doğusunda bir

ada.

Spettos. Attika'nın doğu bölgesinde bir kasaba.
Sofokles. 496?-406? Yunan tiyatro yazarı. Günümüze ulaşan yedi yapıtı şunlardır: *Ajax*, *Antigone*, *Kral Ödipus*, *Trachiniae*, *Elektra*, *Filoktetes*, ve *Ödipus Kolonus'ta*.
Sulla, Sextios. Kartacalı. Başka birşey bilinmiyor.
T
Tagea. Güney Arkadya'da eski bir kent.
Tatius, Titus. Roma'nın ikinci kralı. Sabin asıllı Cures kralı.
Telamon. Salamis'in mitsel bir kralı; Aeakos'un oğlu; Aias'ın babası.
Temistokles. Atina devlet adamı. Salamis'te Sparta'yı yendi.
Termeros. Herakles tarafından öldürülen mitsel bir yol haydutu.
Thebes. Boetia'nın başlıca kenti. İÖ 336'd Büyük İskender tarafından yok edildi.
Trakhis. Melis'in bir kenti; Therinopilaie yolunda önem taşıyor.
Troezen. Peloponez'in kuzey-doğu kıyısında bir kent.
V
Vallerias. Bkz. Antias.
Varro. M. Tarentios, "Romalıların en bilgilisi"; Cicero'nun politik ilkelerini paylaştığı yakın dostlarından biri (İÖ 116-28).
Veii. Etruria'da eski ve güçlü bir kent; Roma'nın yaklaşık yirmi km kuzeyinde.
Vesta. Bkz. *Hestia*
Z
Zenodotus, Troezenli. Dionisios Hal. (ii. 49) tarafından bir Umbria tarihinin yazarı olarak sözü edilir.

SÖZLÜK

A

Akropolis: antik Yunan kentinin kalesi
altar: *sunu taşı*

arkhon: [ἄρχων] Atina'da dokuz
devlet yetkilisinden her biri

B

bağlaşık: *müttefik*

beti: *figür*

bilici: *kâhin*

D

demagog: (sözel)'halk önderi'

deme: *bir kabilenin yaşadığı bölge*

E

edim: *yapılan, edilen (Lat. opus)*

edimsel: *filii*

erk: *güç, iktidar*

F

Forum: Roma'da Agora.

görüngü: *fenomen, olmadığı gibi
görünen*

I

ides: *Roma ayının beşinci günü;
Mart, Mayıs, Temmuz ve Ekimin
on üçüncü günü*

ilenç: *lanet*

imlemek: *üstü örtülü olarak gös-
termek*

istenc: *irade*

iyelik: *sahiplik*

K

kıstak: *bir kara parçasından bir baş-
kasına geçit.*

kurgusal: *spekülatif*

L

liktorlar: *Roma'da devlet görevlilerine
eşlik eden koruyucular; ortaların-
da bir balta bıçağı bulunan bir ya*

*da daha çok sayıda sopa demeti
taşırlar.*

Ö

özek: *merkez*

P

Par: *tarla, orman, çoban ve sürü-
lerin tanrısı*

patrisyenler: *Roma'da kalıtsal soylular
sınıfı; yüksek devlet görevlerini dol-
dururlar.*

pruva: *geminin ön bölümü*

Q

Qurinus [Κυρίνος]: *Romuius Ro-
malılara öldüğünde bu adı taşıyan
tanrı olacağını bildirdi.*

S

sağın: *tam*

salık: *mutlak*

T

tanıt(lamak): *ispat (etmek)*

tansik: *mucize*

tasar: *plan*

tecim: *ticaret*

tekerklik: *monarşi*

tin: *spirit*

törel: *töreye uygun; töre ile ilgili*

türe: *adalet*

tüze: *hukuk*

U

ulak: *haberci*

us: *akıl*

uslamlama: *akıl yürütme*

Y

yasama: *yasa yapma*

yeğîn: *şiddetli*

yetke: *otorite*

DİZİN

A

Abanteler 12
Abillios 64
ağaçkakan 50, 54
Adrastos 36
Aegle 36
Aeneas 94
Aeschylos 9, 36, 58
Afidnos 38, 95
Afidnoslar 38
Afrodit 23, 26
Agnosios kenti 18
Aiakos 16
Aias 35
Aidoneos 38, 91
Aigeos (Atina kralı) 11, 17, 21, 27, 94
Aigles 25
Aimilias 48
Aineas 48, 49
Aithra (Theseus'un annesi) 41
Akademi 39
Akademos 39
Akhilles 41
Akka Larentia 51
Akron, kral 67, 91
Akropolis 94
Alba 55, 91
Alba kralı Tarkhetios 48
Alba kralları 49
Alexandros [Paris] 95
Alikos 40
Alkmene 14. 84
Amarsias 22
Amazonium 34
Amazon gömütleri 35
Amazonlar 32s, 35, 92, 94; (Atika'ya saldırıları) 33; (ayaklanmaları) 35; (tutsak edilme-

leri; Theseus) 32
Amulios 49s, 55, 75; (ölümü) 56
Anakeler 41
Anakso 35, 94
Androgeos 19s, 92
Andron 32
Antaeos 17
Antho 50
Antigonos 68
Antimakhos, şair 60
Antiope 32, 34s, 94
Apollon 22, 27
Araplar 12
Argous 24
Ariadne 23s, 25, 29, 36, 94; (sevgisi) 92
Aristeos 83
Aristomenos 79
Aristoteles 10, 20, 31
Arkadya 74
Arkadya'lı Evander 74
Arkhilokhos 12
Armiloustrion 77
Artemis 38
Asilum Tanrısı (tapınağı) 57
Askanios 48
Atina 13, 17, 39, 40, 42; (adı) 30; (kurucusu Theseus) 9; (tiyatroları ve Minos) 21
Atina'ya yolculuk 13
Attika 10, 19, 27, 29, 31, 36, 39; (Amazonların saldırısı) 33
Aventine Tepesi 57, 73, 77
aylar, Roma ve Yunan 59

B

baba-katili, ilk 76
bakire Tarpeia 68
biliciler 58
Bion 32
Bithinia 32
Boedromia Şenliği 34
Bottiaea 20
Bottiaea Anayasası (Aristoteles) 20
Bousiris 17

- Boutas 75
boşanma, ilk 95
Britomartos 67
- C**
Caius Caesar 73
cinayet (Roma; 600 yıl boyunca yok) 76
Circus Maximus 52, 63, 73
Comitium 59
consilium 63
Curiae ya da Kardeşlikler 63
- Ç**
Çam-Bükücü' 15
- D**
Daidalos 24
Damastes (=Prokrestes) 17
'Değnekçi' diye bilinen Perifetes 15
Deidameia 37
Deioneos 15
Deipnoforoi 29
Deksithea 48
Delfi 12, 20, 22, 33
Delfi-Apollonu 19
Delfi bilicisi 23, 30, 43, 84
Delfinium 18
Delos 26
Demetrios Falereos 28
Demofon 35
demokrasi 30, 92
Demon 29
Deukalios 24
devlet, özgür ve tekerkliği dışlayan 81
dies nefasti ya da mahkemesiz günler 74
Dikairkhos 26, 40
Diodoros, coğrafyacı 44
Diokles 49, 56
Diokles, Eleusis'in egemeni 17
Diomedea 48
Dionisos 25, 29
dişi bir kurt 50
- Dolofianlar 43
- E**
Eiresione 28
Ekhedemia 40
Elefenor 42
Eleusis 17, 36s
Eleusis gizemleri 37
Eleutherais 36
Endeidos 16
Epidauria 15
Epitragia 23
Erekhtheidos 95
Erektheos 10, 18, 24
Erineos 17
Euboea 42
Eukseine Denizi [Kara Deniz] 32
Eumenides tapınağı 34
Euneos 32
Euripides 11, 20, 36
Euritos, Oikhalieos'lu 15
Evander 61, 74
evlilik (ilk boşanma) 95
- F**
Fabios Piktör 49
Fabius 56, 62
Faiae 16
Faiakos 22
Faidra 35
Falerum 22
Faunos (tanrı) 75
Faustulos 50, 58
Ferekides 23, 32
Fereklos 22
Ferentines kapısı 78
Fersefone 38
Fidenas 77, 79
Filokhoros 19s, 22s, 32, 36, 42
Filotis 86
Fitalidae 17
Forum 52, 69
- G**
Gabious 52

- Gaios Akilios [Caius Acilius] 75
 Gargettos 18
 gelin (eşikten atlatılması geleneği) 65
 Germanos 50
 Gimnazium 43
 Girit 23s, 26, 29: (Girit'e haraç) 19: (Girit'te kadınların oyunları seyretmeleri gelenek) 23
 gladyatörler gösterisi 58
 güneş tutulması 60
 Güzel Kıyının Basamakları 73
- H**
 Halikarnos 32
 halk 31, 61
 Halkın Kaçışı 85
 Hannibal 76
 Hekale 19
 Hektor 10, 41
 Heküba 95
 Helene 36, 38s, 41, 94; (kaçırılması) 38
 Hellanikos 21, 32s, 38
 Heniokhe 32
 Herakleidae 28
 Herakleitos 84
 Herakles 13, 15, 17, 28, 31s, 35-37, 40s, 48, 51, 57
 Hereas 40
 Hermes 18
 Hermes Evi 33
 Herodoros 32, 36s
 Herodoros Pontikos 57
 Hersilia 63, 70, 72, 95
 Hesiodos 10, 21, 25
 Hestia 48
 Hippodameia 14
 Hippolite (Amazon) 11, 34s
 Homeros 10, 12, 21, 25, 31, 41
 Horkomosium 34
 Hostilios 63, 70
- İ**
 İfitos 13
 İlia 49, 55
- ilk baba-katili 76
İlyada 10
 İksidler 15
 İksos 15
 İope 36
 İskender 12
 İstunian oyunları 31s
 İstros 41
 İtalos, kral 47
 İtalya 20, 48; (tarihi, Promathion) 49
- J**
 Japigia 20
 Jason 24, 36
 Juba 63
 Julios Proklos (Julius Proculus) 83
 Jüpiter 66, 69s
 Jüpiter Stator 70
- K**
 Kadmeia duvarları 36
 Kameria 78
 Kanethos 32
 Kapitol 69, 80
 Kare Roma 57
 Karmenta 74
 Kartacalı Sextios Sulla 64
 Kefisios ırmağı 17
 Kekropidos 95
 Keleres 80
 Kelt kralı Britomartos 67
 Keltler 69, 76, 86
 Keninentosluların yenilmesi 67
 Kentauros lar 36, 37, 92
 Kerkion 35
 Khaironeia 35
 Khalkis 34
 Khalkodon türbesi 34
 Khariklous 16
 Khrisa 34
 Kikheros, Salamisli 16
 Kiknos 17
 Kimmeriko Boğazı 33

- Kimonos 43
 Kirke 48
 Klaudios Markellos 67
 Kleidemos 23, 34
 Kleomedes 83
 Knossos 24
 Kointos Metellos (Quintus Metellus) 58
 Kolchois 36
 Komitium ya da Meclis Avlusu 59, 72
 konsüller 61
 Korint 17
 Kornelios Kossos 67
 Krommion domuzu 16
 Kroton 83
 Kunoskefales 35
 kurt (Romus ve Romulus) 49s, 52, 54, 74
 Kıbrıs 25
- L**
- Labirent 20, 23s
 Lapithler 36s
 Larentia 51
 Larentia, ikinci 52
 Larentia Şenliği 51
 Latinler 50, 55, 77, 86
 Latinos 48
 Laurentos 77s
 lejyonlar 61, 72
 Leos 18
 Leukaria 47
 Leukios Hostios: ilk baba-katili 76
 Libios Postoumios 86
 Lidya 13, 48
 Likeum 34
 Likomedes 42
 liktorlar 80
 Likurgus 9
 Lisidike 14
 Loukereler 72
 Luperkalia şenliği 74
 Luperkous 75
- M**
- Marathon 37, 40, 43
 Marathon boğası 19, 31
 Marathos 40
 Mars 48, 50, 85
 Matronalios töreni 74
 Medea 17
 Medler 43
 Med savaşları 43
 Megara 16, 31, 40
 Megaralı Hereas 25
 Melanippos (Theseus'un oğlu) 15
 Meleagros 36
 Melikertes 31
 Menekrates 32
 Menestheos 39s
 Menesthes 22
 Meropes 24
 Metroikia ya da Göç Şenliği 30
 Minos 19, 23; (generali Taurus) 31
 Minotaur 20, 22, 29
 Misianlar 12
 Molpadia 34
 Moneta tapınağı 73
 Mounikhos efsanesi 41
 Mundus 59
- N**
- Naksos 25
 Nausithous 22
 Nikaia 32
 Nikostrate 74
 Numa 9, 76
 Numitor 49
- O**
- Odisseos 48
 Oikhalieos 15
 Oinaros (Dionisos rahibi) 25
 Oinopion 25
 Olimpia Toprağı 34
Olimpieum 18
 Olimpiyat oyunları 31
 Omfale 13

Ornitos 15
Oskhofoia Şenliği 27, 28

P

Paion, Amathosios'lu 25
Palatine 70, 73, 76
Palatium 47
Pallas 11
Pallene kenti 18
palmiye geleneği (Theseus) 26
Panatheneia 30
Pandion 18
Panopeidos 25
para alma: bayağı ve onursuz bir-
şey 62
para bastırma (Theseus) 31
Parilia Şenliği 74
Parrasios 12
Pasifae 23
Patres Conscripti ya da 'kayıtlı ba-
balar' 61
patrisyenler 61, 81s
Patroklos 41
Patron 61
Peirithous 37s, 41
Peisistratos 25
Pelasgoslar 47
Peleos 16
Pelopides 10
Peloponez 10, 14, 38
Pelopos 14
Perifetes ('Değnekçi') 15
Perigone 15
Peteos 39
Pilos 40
Pindar 35, 84
Pithopolis 33
Pitheos 24
Pitheos 10
Platon 39, 91; (Akademi) 39
Plistinus 58
Pniks 34
Poplikola 67
Poseidon 13, 44; (onuruna İst-
mian oyunları) 31
Prokrotes 17

Promathion (İtalya tarihi yaza-
rı) 49
Püthian rahibesi 11, 33, 43, 84

R

Ramnenseler 72
Rea 49
Regia 70
Remonia tepesi (Romus'un me-
zarı) 58
Remonion 57
Rhadamantos 21
Rignarion 57
Roimetalkos 68
Roma 10; (adı) 47; (kuruluşu)
56; (kuruluş günü 21 Nisan)
59
Romanos 48
Roma Quadrata 57
Romulus 9s, 50; (başından bir
taşla yaralanıyor) 70; (orta-
dan yitmesi) 82; (yalnızca otuz
bakire kaçırdı) 62
Romulus ve Romus adı 52; (ba-
baları tanrı Mars) 51
Romus 48, 54, 57, 94; (ölümü)
58
ruh (Herakleitos) 84; (sonsuz-
luğu) 84

S

Sabin bakireleri 65
Sabin kadınlarına tecavüz 56, 62
Sabin kızları 70
Sabinler 64s, 68, 86; (bir Sparta
kolonisi) 65
Sabinlere şiddet 62
Sabinler ile savaş 91
Salamis 22
senato 61
senatörler 72
Serez 76
Sevgi (tanım) 92
Sezar 68
Sfettos 18
Sibil 30

- Sicilya 24
 Silanio 12
 Silvia 49
 Simonides 16, 22
 Simylos, ozan 69
 Sinis 15, 32, 35, 96
 Skeiron 16, 31
 Skepionos Afrikanos 81
 Skiros 22
 Skotousia 35
 Skurios 42
 Solois 32, 33
 Sossie Senekios 9
 Soulpikios Galba 68
 soylular, çiftçiler ve zanaatçılar 31
 Sparta 38, 41
 Sporios Karvilios 95
 Stafilos 25, 26
 Sulla 64
- T**
 Talasios 64
 Tarkhetios 49
 Tarkuin 67, 69
 Tarpeia 68
 Tarpeios 68
 Tarrutios 51, 60
 Tatienseler 72
 Tatios 68s, 72s, 76, 78
 Taurus (Minos'un generali) 31
 Telamonos 16
 Telefos 48
 Telemakhos 48
 Telemon 10
 Temistokles 14
 Termeros 17
 Tetrapolis 19
 Thebes 36
 Theseus (adın kökeni) 11;
 (Amazonu tutsak ediyor) 32;
 (bir yarı-tanrı olarak onurlan-
 dırılıyor) 43; (Herakles'in er-
- demine hayranlığı) 14; (para
 bastırdı) 31; (soyağacı) 10
 Thessalya 48
 Thimoetados 24
 Thoas 32
 Tiber nehri 47
 Tindaridoslar 39
 tiranlık 92
 Toloumnios 67
 Trajedi şairleri 21
 Trakhis 37
 Trakya 20
 Troezen 10, 24, 41
 Truva 41, 47s, 95
 Truva'dan getirilen hazineler 49
 Truva savaşı 42
 Tuskani 47s, 58, 80
 Tuskanlar 48
 Tutola 86
- U**
 uyruklar ve egemenler 81
- V**
 Valerius Antias 63
 Varro 60, 67
 veba 78
 Veii 79-81
 Veii'liler 79
 Velabrum 52
 Vestaller: kutsal bakireler 76
 Vesta tapınağı 70
 Volkanos tapınağı 78, 82
- Y**
 Yunanistan 14
 yıldız falcılığı 60
- Z**
 Zenodotos 64
 Zeus 19, 21; (onuruna Olimpi-
 yat oyunları 31
 Zeus-Hekalos 19

Ta sage instruction sert de riche couronne
A Trajan, élevé par dessus tous humains.
Si les grands se porroient au cœur de dans leurs mains,
Vertu viuroit au lieu de Venus & Bellone

Plutark İS birinci yüzyılın ortalarında, imparator Cladius'un egemenliği sırasında, Orta Yunanistan'da Boeoteia'nın Kuzey bölgesinde küçük bir kent olan Khaeronea'da doğdu (yklş. İS 46) ve İS 120'de Delfi'de öldü. O günlerde hem Yunanlılar hem de Romalılar için en çekici üniversite kenti olan Atina'da felsefe eğitimi gördü. Roma'da

uzun süre kalmadığı ve oraya ancak kısa süren bir iki yolculuk yaptığı kabul edilir. Sırasıyla İmparatorlar Trajan ve Hadrian tarafından konsüllük ve proküratörlük görevlerine atandı. Yazılarından anlaşıldığı gibi, Yunanistan'da birçok yeri gezdi, Anadolu, Mısır ve İtalya'ya yolculuklar yaptı. Kendi yaşamı ile ilgili bilgilerin çoğu için kaynak yine kendi yazılarıdır. Roma'da belli kamu işleri ile görevlendirildi ve bu nedenle *Demosthenes*'e sunuş yazısında belirttiği gibi Latin dilini öğrenecek zaman bulamadı. Bir Platonist olan Plutark'ın *Yaşamlar* ve *Moralia* ile Batı kültürü üzerindeki etik ve estetik etkisi olağanüstü oldu. En iyi okuyucuları arasında Beethoven, Rousseau ve Shakespeare de bulunurken, Amerika Birleşik Devletleri'nin önde gelen kurucu babalarının tümü de Plutark'ın *Yaşamlar*'ında büyük esin kaynağı buldular.

İlk kez İtalyanca'ya çevrilen *Yaşamlar*'ı Batı Avrupa Jacques Amyot'nun Fransızca çevirisi (1559) ile tanıdı. Thomas North'un İngilizce çevirisi (1579) Amyot'nun çevirisi üzerine dayanır. 1683'te John Dryden *Yaşamlar*'ın Yunanca asıllarından yapılmasını sağladı. Almanca çeviri 1799-1806 yıllarında yayımlandı.

İDEA CEP KİTAPLARI — 002
TARİH 1

İDEA B1 2011/02
ISSN 2146-1252

9

ISSN 2146-1252